

ВІСТІ

ОРГАН ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ
КРАЙОВОЇ УПРАВИ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ І УД - УНА В НІМЕЧЧИНІ

Рік XII.

Грудень 1961 р.

Ч. 104

В річницю Листопадового Зриву

Українська історіографія вже відповідно і широко на-
світлила епоху подію за життя і змагань нації за влас-
ну державну волю. Ту подію не лише в нашій, але й в
світовій історіографії, названо «Листопадним Зривом».

Листопадний Зрив перегорнув одну з найбільш важ-
ливих сторінок історії України. На тій сторінці крива-
вими рядками виписано чини світлого політичного про-
воду Української Галицької Землі, чини безсмертних ли-
царів тогочасних перемог і поразок.

Прийде час, коли в Пантеоні Української Соборної
Держави золотими літерами для пам'яті і науки наступ-
ним поколінням будуть записані імена творців Листопа-
дового Зриву, бо Листопадний Зрив був генезою і почат-
ком оформлення української соборності, бо в нім треба
бачити найдорожчу кожному українцеві традицію полі-
тично-державних тенденцій.

У підставах змагання кожної нації за свою державність

*Крайова Управа Братства 1 УД УНА в Німеччині
вітає з щорічними Різдвяними Святами і Новим
Роком: Ієрархів обох Українських Церков, Голову
Управу Братства, усіх кол. старшин і вояків 1 УД
УНА, політичні і суспільні українські організації
та установи на еміграції, борців за волю і незалеж-
ність України та весь український народ.*

Бажаємо веселих Свят і щасливого Нового Року!

Крайова Управа Братства в Німеччині

*Редколегія журналу «Вістей» бажає веселих Різ-
двяних Свят та щасливого Нового Року: Ієрархам
обох Українських Церков, Головнім Управі Брат-
ства, кол. старшинам і воякам 1 УД УНА, читачам,
кольпортерам і передплатникам журналу та всім
землякам в Україні і на еміграції.*

Редколегія «Вістей»

лежать елементи морального і психологічного значення.
Вони проявляються в аспекті готовости нації до бороть-
би, в аспекті перебігу боротьби, в аспекті їх висліду. Во-
ни є рішачим фактором в процесі змагань за націо-
нально-політичні ідеали на полі внутрішньому і зовніш-
ньому.

В тяжких — як завжди в тягу історії нашої нації —
обставинах довелося політичному проводові Галицької
Землі виборювати можливості політичних концесій для
свого громадянства. Не зважаючи на популярну моно-
літичність і високу перевагу українського населення Га-
личини, центральний австрійський уряд передав був у
руки дуже незначної польської меншости адмініструван-
ня Українською Галицькою Землею з метою впроваджен-
ня внутрішнього політичного напруження в краю, яке
поставало наслідком прагнень польської меншини пану-
вати і опанувати край, та яке, в той спосіб, зміцнювало
позицію центрального імперіального уряду. Треба було
в такій ситуації українському політичному проводові
здобути довіря української маси, утримати її в послуху,
освідомлювати політично, підносити культурне, себто
зробити її готовою до активної постави в обороні своїх
національно-політичних постулатів в рамках державної
лояльности та для самопосягати у випадку конечности в
слухний момент взятися за зброю.

В тім підготовчій періоді досягнення були дуже ефек-

„Wisti“

Mitteilungsblatt für Bruderschaft der ehema-
ligen Angehörigen der 1. Ukr. Division.

Jahrgang XII, Dezember 1961, Nr. 104

Postverlagsort München.

Herausgeber:

Bruderschaft der ehemaligen
Angehörigen der 1. Ukr. Division.

товні, бо в рішачій хвилині, якою був Листопадний
Зрив, галицькі українці без найменшого вагання пішли
за своїм проводом, виявляючи найбільшу в нашій історії
громадську дисципліну та жертвенність.

Треба спеціально підкреслити, що головним фактором
повного морального і психологічного опанування укра-
їнських мас в Галичині була Українська Церква, себто її
пастирі, які мали в поміч собі шкільне керівництво.

Так міцним і глибоким був вплив тих факторів, що во-
ни перемогли іншого порядку психічні емоції, що в люд-
ській підсвідомості повстають і впливають з фізичних
та матеріальних прив'язань людини — життя, родина,
умови існування тощо.

Як відомо перебіг 1-ої світової війни приніс Галицько-
му громадянству тяжкі переживання. Муслили були укра-
їнці не лише йти в рядах австрійської збройної сили і
боротися проти своїх, які теж у рядах російської зброй-
ної сили боролися проти своїх братів — галичан. Але пе-
рейшли галичани ще й тяжку мартирологію внаслідок
спровокованих польською адміністрацією мілітарного по-
рядку репресій. Поляки хотіли в той спосіб використати
можливість фізичного і морального зменшення сили ак-
тивности і спротиву Галицьких українців.

Мимо того, коли уряд ЗОУНР проголосив акт держав-
ности і покликав здештоване та змучене війною і репресі-
ями, матеріально вичерпане населення до виконання
обов'язку оборони своєї землі, обов'язку достави матері-
яльних ресурсів для провадження війни, галицьке укра-
їнство з подиву гідною жертвенністю відповіло на зак-
лик свого уряду.

на стор. 38

ІЗ ЗМІСТУ:

МНОГАЯ ЛІТА ДОСТОЙНОМУ ВЛАДИЦІ!

Михайло Курах

**ЧИ БУВ ІНШИЙ ВИХІД?
СВІТОВИЙ ЗЛОЧИН МОСКВИ**

Михайло Хроновят

ОРГАНІЗАЦІЯ УСС-ІВ У ІЗЕРМІШЛІ

Ф. Кордуба

БЕРЛІН — ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛЬНОЇ ВАГИ

В. Стечишин

СОВ. АРМІЯ В НОВІЙ ПРОГРАМІ КПСС

*Рецензії — 3 життя кол. українських вояків —
Розшуки — Оголошення.*

Многая літа Достойному Владиці!

Першого жовтня 1961 року минуло 70 років з дня народження українського католицького **Архiepіскопа Кир Івана Бучка**, прелата Папи, графа Риму, почесного доктора обох наших Високих Шкіл, дійсного члена Наукового Товариства ім. Шевченка, душпастиря і рятівника душ і життя українських вояків-полонених 1 УД УНА в таборах Ріміні і на чужині.

Белярія-Ріміні. Табор полонених вояків 1 УД УНА в Італії. Навколо колючі дроти, вежі з кулеметами, голий степ. Все чуже, сумне і тяжке. А за дротами 11 тис. вояків-українців розгублених, безрадних, зневірених у життя, заламаних морально. Смуток і туга стискають вояцькі душі, бо, крім непроглядної сірої буденщини, невідомого майбутнього, нічого більше для вояків не залишалося. А до того ще й безкінцеві московсько-більшевицькі репатріаційні комісії скаженими псами шматують кожного полоненого дивізійника. Всі знаки на небі і на землі віщували, що дивізія буде насильно репатрійована, що кожного чекає як не смерть, то довголітнє ув'язнення в советських концтаборах. Одинокий шлях з яких тільки в мо-

гилу на далекий Півночі. Ніхто не хотів повірити, чому 1 УД УНА воювала проти відвічного ворога України — російсько-більшевицької Москви. Ніхто не роздумував над тим, чому українці наділи на себе чужий вояцький однострій та взяли до рук зброю того, хто вигнав з України московського окупанта, але сам загарбав Українські Землі.

Маса вояцтва, чистинно здеморалізована довголітньою війною, яка не дала українцям сподіваних надій — української, вільної від окупантів Самостійної Держави, а до того ж вичерпана фізично і морально зусиллями останніх місяців війни, під пекучим сонцем Італії за колючими дротами, при недостатньому відживленні, попала в цілковиту розпуку і апатію. І в цей тяжкий час, коли здавалося, що дух вояків-дивізійників вже заламався, єдиною втіхою для кожного полоненого стали релігійні повчання і християнські розради душпастирів-священиків дивізії.

За дротами серед поля, або під старими мізерними шатрами вони відправляли кожного буденного дня, що суботи на стор. 99

В РІЧНИЦЮ ЛИСТОПАДОВОГО ЗРИВУ

Чи в тім не проявилися наслідки морального й психологічного впливу галицької інтелігенції на свій народ з одного боку, як теж наслідки довір'я мас до неї?

Приходить війна з переважаючими силами ворога, війна в умовах браку всіх необхідних засобів для її провадження. Все ж галицький вояк іде і перемагає — перемагає силою свого духа і своєї волі.

Коли довелось залишити рідну землю, залишити на ласку і неласку ворога свою родину, його почуття національного обов'язку горує над ностальгією та, так би сказати, родинною гравітацією, — психічними емоціями дуже зрозумілими в згаданих вже обставинах фізичного, морального та матеріального вичерпання на протязі 4-х років нещасливого воювання за чужі інтереси.

Під примусом нестачі воєнних матеріалів галицький вояк залишає рідний край, бо так йому наказує його національно-політичний провід, йде на братні Східні Землі, щоб спільно боротися за волю.

Вірить, що гасло «через Київ до Львова» є слушне. Нема зневір'я, нема дезертирства.

Не бракувало урядові ЗОУНР політичних передбачень, не бракувало розуміння, що голошені так звані «вільним світом» гасла про право народів і людини на свободу є лише звуком без реального віддуку, але був він у примусові ситуації та бачив конечність поєднання змагань.

Відома дальша епопея УГА. Галицький вояк переможений елементарними силами природи і ситуацією, не вгнувся. Він шукає всяких можливостей продовжувати організовану збройну боротьбу за свою державну свободу. Витримує психічно і морально. Завжди має перед собою приклад самопосягати, що його дали Українські Січові Стрільці.

А коли приходить конечність та можливість поновлення боротьби за своє державне життя, бере до рук зброю з єдиною ціллю — служити Батьківщині. В рядах УПА чи 1. УД УНА виконує свій обов'язок. В його психіці чи моралі нема ознак декаденсу або байдужності і своєю поставою він потягає за собою десятки або й сотки тисяч молодих патріотів. Психіку і мораль національно-політичного змагання плекають в масах члени націоналістичних організацій.

Учасники Листопадового Зриву дали незрівняний безсмертний образ прагнень та жертвенності. На полі внутрішніх проявів психіки і моралі громадянства Західної Української Землі бачимо найкращі вияви патріотизму, реальні організаційні осягнення, вірність національним ідеалам, незламну віру в перемогу. Листопадовий Зрив був основним спричинником Державного Акту з дня 22 січня 1919 р.

Тим Актом були заманіфестовані національно-політичні прагнення нації.

На зовнішньому політичному відтинку Листопадовий Зрив і на нім оперта акція уряду ЗОУНР дали перманентні для української державності наслідки — на протязі довшого часу українська справа не сходила з порядку для Мирової Конференції в аспекті проблеми замирення Європи та побудови системи неутралізації московської експансії на захід через створення «галицької бар'єри».

Світ переконався, що державна боротьба Українського

Народу не була скінчена окупацією західних земель України поляками, не була скінчена пацифікаційними заходами польської адміністрації, не була скінчена ані большевицькою першою окупацією, ані «Львівським губернаторством» під час німецької окупації. Не є і не буде скінчена переселенням українців та заселенням краю іншими поневоленими націями та чистокровними москалями — відвічними імперіялістами. Бо Український Народ не перервав боротьби по сьогодні, бо він існує і існуватиме.

Коли про нас говорить світ і дивиться на героїські змагання народу в Краю, то треба вірити, що при сприятливій зовнішній ситуації вони увінчаються успіхом. Певно, що те може статися при умові, що цілий український світ буде однозгідно йти під гаслом «всі разом за Самостійну Соборну Україну», під гаслом, що колись поєднало авторів та виконавців Листопадового Зриву.

Необхідно вірити в непорушність національної моралі та психічного поготівля нації. Завданням старшого громадянства в умовах свободи думки і слова це відповідно наставляти українську молодь, яка вже переймає на свої молоді рамена тягар визвольних змагань.

Старше українське громадянство, що понесло такі великі жертви в боротьбі за волю на своїй землі, напевно хоче, щоб замість гір групів та моря крові жертви молоді були як найменші, а висліди змагання якнайбільші. Через ретельне і об'єктивне дослідження минулих чинів, через дослідження всіх етапів українських визвольних змагань, через дослідження «листопадових зривів» до того можна дійти.

Але мабуть найбільшим завданням старшого громадянства — це усвідомити нашу молодь про обов'язок віри в Найвищу Правду, про обов'язок взаємної любови та братерства, що можемо обсервувати з глибокою радістю серед наших молодечих організацій у вільному світі.

Іншим завданням не менше важливим є освідомлювання молоді, що ворог не спить і що одним з виявів його активності є дуже вміле і сяннє ворожнечі в українським суспільстві.

Таким був би заповіт Листопадового Зриву, заповіт від лицарів Листопадового Зриву.

Листопадовий Зрив, як і ціла епопея боротьби лицарів Галицької Волості України, знайшли місце не тільки в історії, але й в нашій красній письменстві. Галицький бард в героїчній думі про змагання і криваві жертви західно-українського громадянства заспівав:

«Засумуй трембіто, що впало галичанам сорок тисяч [цвіту].»

Так, впало напевно більше, як сорок разів по сорок тисяч українського цвіту, і це огортає кожного з нас немимовним сумом.

Але Листопадовий Зрив, так як і здобуття спільними зусиллями Києва 31 серпня 1919 року, були найяснішими лицарськими подіями в історії змагань нашої нації.

Історія свідчить, що національно-політична ідея і шлях до осягнення цілі вимагають великих жертв. Тому:

«Нехай не сумує трембіта, але нехай буде готова до голошення світові з нашого Карпатського Олімпу святої пісні перемоги!»

П. Шандрук

Свято Покрови — Покровительчи українських збройних сил*)

Ще з давніх давен в нашій Україні свято Покрови було одним з найбільших і найулюбленіших свят в ці жовтязо-золотисті дні нашої гарної осені. Це було радісне хліборобське свято, коли статечний господар дякував Пречистій за те, що Вона прикривала його ниви від злив градобитних, від вітрів суховійних та від нападів ворожих, і багатий урожай йому принесла...

Це було і вояцьке свято, бо під Покровом Богородиці українські лицарі захищали мечем те, що здобув плуг, захищали віру стародавню християнську і в боротьбі проти ворога за свою правду і волю славу здобували...

*

Як виникло свято Покрови оповідають старі хроніки. В 903 році по Хр. величезне військо сарацинів облягало Царгород. Виснажені тяжкою нерівною боротьбою християнські мешканці міста гаряче молилися у Влахернській церкві, благаючи заступництва й допомоги. Тоді присутні в храмі св. Англій Юродивий, що походив з України, та його учень Єпифаній побачили дивне видіння. З'явилася їм Пречиста Діва Марія, що слізю молилася, а опісля зняла з голови покривало (омофор) і розпростерла його над усім народом, наче хотіла захистити його перед нещастям. Вістка про це символічне видіння роз-

*) Реферат цей виголошено в Чикаго 29 жовтня ц. р. на святі Покрови, що його влаштував спільний комітет таких шести комбатантських організацій: Братство УСС-ів, Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Братство Карпатських Січовиків, Т-во б. Вояків УПА, Об'єднання к. Вояків УПА та Братство 1 УД УНА.

неслася по цілій Візантії. Людьми опанував ентузіазм, і, втомлені перед тим, вояки з новим завзяттям кинулись на ворога і перемогли та врятували свій край від загибелі. Але ця подія й свято встановлене на її пам'ятку скоро забулися в Греції, але на Україні набрало воно яскраво українського національного кольориту.

*

В старому Кенігсберзькому Літописі є дуже зворушлива картина, яка є свідком не тільки нашого старого культу до Матері Божої, а і живої віри в поміч нашому народові в найбільш трагічних моментах нашої історії тоді, коли вже не можна було сподіватись ніякої допомоги: «Пречиста Діва Мати Руського Краю». На цій картині зображено серед українського степу стовп, а на ньому ікона Пречистої Богородиці з Дитям-Ісусиком на руках. З лівої сторони перед іконою князь простягає до Матері Божої руки, якби просив милости. За ним стоять його достойники і визначні дружинники. З правої сторони, навколінках стоїть лицарське військо: одні припадають лицем до землі, другі в молитовній постаті сперлися на свої вояцькі щити... Так наші князі перед кожним важнішим ділом, а зокрема перед важною битвою, спішили за допомогою до Матінки Пречистої.

Просив у Неї допомоги і Ярослав Мудрий перед великою битвою з печенігами в 1034 році. А згодом, скріплюючи стілицю новими мурами, побудував над одною брамою Церкву в честь Благовіщення Богоматері, наказав покрити ту браму золотою бляхою, від чого вона зветься «Золотими Воротами», що їхні мури ще й досі стоять у на стор. 100

МНОГАЯ ЛІТА ДОСТОЙНОМУ ВЛАДИЦІ

і щонеділі Богослуження, зміцнювали дух вояків Божим Словом св. Євангелії. Тяжко терплячи обставини полону, ділючи спільну долю за дротами священники подавали кожному воякові релігійну опіку, не залежно від того чи був від народжений на Сході чи на Заході України. В таборі збудовано руками полонених та священників скромні церковці-каплички, які щодня були виповнені щиріть вояками. А коли одного дня в таборі появилися післанці з волі, післанці Риму — українські священники, коли вони повідомили, що прибули від Архiepіскопа Кир Івана Бучка, коли передали Благословення від Св. Отця Папи Римського та від асистента Престолу Владики Кир Івана, найсердечніша вдячність тисяч вояків невидимо полинула в Рим до ніг опікунів душ і життя українського народу.

Та не забував вояків-полонених граф Риму Владика Іван Бучко й далі. Він особисто прибув за дроти. Владика сам зустрівся з 11 тис. вояками, відвідав їх, «постював» у шатрах, відправив для полонених Архiepірейську Службу Божу, спільно з вояками сумував і розважав над тяжкою долею. Кожному подавав Достойний Владика слово розради — Слово Боже, підносячи дух полонених, віру у Всевишнього, зміцнюючи їх на силі. Бо не існувало для Владики «більшостей і меншостей», не існувало «сходу» й «заходу» України. І тут згадується кремінь душі Владики, гордість за святий обряд і рідний народ, коли Архiepіскоп Іван Бучко сказав у Аргентині кардиналові: «Нема у Вселенській Церкві ні більшостей, ні меншостей, вона — одна». Яка велич цих його слів! Вони тільки свідчать про його велике серце, яке назавжди закарбувало заповіт Христа: «Голодного нагодуйте, хворого відвідайте, ув'язненого Словом розради підтримайте». Виконуючи цей Божий заповіт Владика особисто відвідав українських вояків-ув'язнених за дротами.

Мабуть, ще ніколи не мали кол. вояки 1 Української Дивізії такої нагороди щирим серцем вітати Войовника Бога і Вітчизни Кир Івана Бучка, як в той час, коли Владика прибув до полонених.

Це тільки один шляхетний фрагмент з багатогранного добродійного життя Владики протягом 70 років, бо серце Архiepіскопа далі в той час вболівало про долю українського вояка, бо душа Владики не мала спокою за життя полонених.

Сьогодні, з перспективи минулих років, нехай кожний дивізійник пригадає кожну хвилину тодішньої безвилядної долі. Нехай кожний згадає ті часи, коли не тільки чужі, але й декотрі свої не мали до вояків 1 УД УНА

зрозуміння. Саме на цьому тлі якнайяскравіше виступає велич допомоги, поданої полоненим Владикою Кир Іваном, прелатом С. Папи. Чи можуть забути кол. вояки 1 УД УНА про те, що український Владика серед ночі домігся негайної авдієнції у Св. Отця Папи, з'ясував йому глибокі турботи про долю полонених у Ріміні, зробив все для недопущення видачі дивізійників большевикам, що в ті часи означало видачу на певну смерть! Ледве чи може бути за життя більший подарунок для людини, як урятування її від смерті! І цей подарунок кол. вояки 1 УД УНА одержали від Св. Престолу, від Вселенської Церкви!

Вояки-дивізійники, перебуваючи в полоні, постійно відчували невтомну сталу духову опіку, всебічну тишу, цінну допомогу Владики Кир Івана Бучка. Тільки його підтримка і опіка уможливили воякам-дивізійникам навчатися у високих школах Еспанії; не турботи Владики забезпечували матеріально і морально релігійне навчання в школах Рімінського полону. Опікувався Достойний Владика і тими, хто «вибрав волю», втік з полону і звертався до Владики за його порадою і підтримкою.

І коли минула грізна небезпека смерті для 11 тис. дивізійників від руки московсько-большевицьких безбожників, Владика Кир Іван й далі опікується полоненими, аж до звільнення їх на волю.

Минуло вже багато років з того часу, коли дротяна брама відчинилася, а кол. українські вояки 1 УД УНА одержали право вільного громадянства на Заході завдяки старанням українського Архiepіскопа Івана Бучка, але він й далі опікується вояками, постійно підтримує Братство дивізійників, як Войовник Бога і Вітчизни. Допомоги його тихі і без гомінкого розголосу, бо Владика творить добро для самого добра, бо ціле життя його виповнене людяністю, боротьбою за священні права українського народу, за його християнську віру, за скріплення Вселенської Церкви.

Справи Божі і справи національні, наукові потреби і безмежне людське горе глибоко містяться у великому Серці Владики. Він завжди близько сприймає їх, і не було ще такого, щоб Владика невідгукнувся добром на найменше людське горе або якусь потребу.

Колішні вояки-дивізійники, разом з усіма вірними, клоняють у глибокій пошані свої голови перед Достойним Владикою та від щирого серця бажають йому Многая-Многая Літа: Хай Всевишній далі опікується рятівником душ і життя кол. вояків 1 УД УНА, душпастирем і наставником українців на чужині і веде його далі признаним шляхом!

Києві. В 1037 році при посвяченні тої церкви князь передав в опіку Богородиці столицю, свою державу й цілий народ український.

Це дуже знаменний факт в нашій історії тому, що в ті часи подібної любові й довір'я до Матері Божої в подібній формі не виявив жоден нарід, навіть і там, де християнські традиції були давніші й старші від наших.

Культ Божої Матері з княжого двору, з церкви, з міста та села скоро переноситься на військове життя, бо ж військо було і буде еманациєю народу. Велике свідчення про почитання Матері Божої серед війська княжого доби залишив нам автор «Слова про Ігорів похід». Герой походу, хоробрий князь Ігор Святославич по двох роках неволі знову на рідній землі, але не спить ні до Новгороду ні до Путивля, де жде його дружина Ярославна, а «Ігор їдець по Боричеву к св. Богородиці Пирогощей»... З тих бо ще часів найбільш популярною іконою на нашій землі є Покров Пречистої Богородиці, від тої ікони Богоматері «Пирогощей» починаючи.

Але в 1155 році суздальський князь московський Андрій Боголюбський ограбив у Вишгороді ікону Богородиці Пирогощу і вивіз її на Московщину, де і досі москалі тримають її у себе в Москві в полоні, назвавши її Володимирською, щоб в народніх масах забулось її походження.

Аналогічна історія повторилась в 1382 році в Белзі. Руйнуючи місто, поляки ограбили чудотворну ікону Матері Божої, що її історія сягає до апостольських часів, бо переказах її малював євангеліст Лука. Тепер та ікона знаходиться в Ченстохові.

Обидва ці грабунки не можна пояснити тільки звичайним грабівництвом. Коли б йшло про грабунок дорожності, якими були прикрашені ікони, то тоді вороги тільки одерли б ті прикраси, як то вони робили з іншими дорожніми церковними. Боголюбський знав відношення до тої ікони нашого народу, а зокрема війська. Отже, він думав своїм святотатством пограбувати і позбавити нас джерела нашої небесної допомоги, джерела віри й сили. Бо ж сам факт грабунку народів його Опікунки мусів у ті часи морально зле вплинути на нарід, княжий двір і військо. Ці два факти в історії, а їх є багато, наглядно доказують, що наші вороги ніколи не вірили, що можуть нас перемогти фізичною силою, тому грабували духовну підмогу, як роблять і тепер, тільки в іншій формі, посягаючи на наш культурні здобутки або на душу нашого народу, зглядно, на наших провідників.

Та перелорнім ще одну сторінку поживклих карток нашої історії. Погляньмо, що діялось на Запорізькій Січі. Рух і приготування. Всі чубаті лицарі при повній зброї. Вже сказав своє останнє слово батько кошовий. Одним — наказ на бистрокрил чайки, — другим на конях подається в степ, щоб там десь зустрінутися на кривавому бенкеті. Це люди, що дивляться смерті в вічі з погордою. В них християнська віра та слава козацька. Більш про ніщо не дбають. Але останній їх крок — це прощання зі своєю Вельможною Панею Покровою Пресвятої Богородиці, — Опікункою Січі Запорізької і душі козацької... Як степ схилив під подувом вітру високої трави, так довкола Січової Покровської Церкви похилились козацькі голови. Ще донині в нашій церковній музиці збереглась потужна мелодія козацького співу, така, що і тепер в найглибший закуток серця чулого доходить: «Під Твою милість прибігаєм, Богородице Діво...» Це було останнє козацьке слово на Запорізькій Січі перед кожним походом. Останнє коліноприклонення. Це велична картина! Останній погляд на усміхнене лице Покрови, остання її материнська усмішка. І... козацькими жилами поплиз гаряча надія, серце повне левиної відваги. Останній поцілунок рідної землі... Гей, на байдаки, на коні вітрокрил! Степ і Дніпро наповнюються звуками перемоги. «Нам поможе святий Юрій і Пречиста Мати турка зловати!»...

Образ св. Покрови був вишитий на козацьких коровах і прапорах, що ходили в далекі походи в Крим на татарів, за море на турків. Прапори з тим зображенням гордо майоріли над козацьким військом під час походів і боїв Ружинського, Косинського, Наливайка, Лободи, на морських експедиціях Сагайдачного на турків та переможного його походу аж під саму Москву. Цим прапором були увінчані козацькі чайки під проводом гетьмана Івана Підкови, коли вони зустріли на Чорному морі турецький корабель з християнськими бранцями. Чайки оточили корабель, визволили бранці і відправивши їх до

Італії, віддали їх Папі Павлові 5-му, який за цей подвиг нагородив гетьмана Підкову золотою медаллю.

Бойові прапори з зображенням Покрови пронесли переможно козаки доби Богдана Хмельницького під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, під стінами Львова й Замостя. Той прапор супроводив військо гетьмана Івана Виговського в його протимосковській війні, що позначилась великою Конотопською перемогою. За часів гетьмана Івана Мазепи на стінах споруджених ним храмів і на портретах великого гетьмана можна було бачити св. Покрову, що символізувала його невгасиму віру в справедливість боротьби за Українську Державу. Коли кошовий Кость Гордієнко прибув на з'єднання з Мазепою і вітав шведського короля Карла XII по латині, то над головою козаків майорив прапор св. Покрови. Під тим прапором відчайдушно билось козацтво під Полтавою і ту свою найдорожчу реліквію віднесло до Бендер у першу нашу еміграцію.

На Базавлуді, на турецькій землі після знищення москалями Чортомлицької Січі, а пізніше за Дунаєм... «як мандрували день і ніч, як покидали заporожці Великий Луг і Матір Січ, взяли з собою Матір Божу, а більш нічого не взяли...» І там також у них була церква св. Покрови...

Традицію Покровського свята зберегли й чорноморці, а потім кубанські козаки і на клейнодах та військових прапорах свого війська також мали образ св. Покрови.

*

З новим вубухом національного визвольного руху і здобуття волі України славні традиції незабутньої минувшини також воскресли. На прапорах деяких українських військових частин з'явився образ св. Покрови. Як символ невмиручості нашої славної історії і заступництва Богоматері, гетьманові Павлові Скоропадському в 1918 році піднесено в дар образ св. Покрови, що уявляла собою точну копію того образу, який був на Запоріжжі, а потім у Самарському монастирі, а пізніше переховувався в Катеринославському, тепер Дніпропетровському музею. Цей образ, як родинну реліквію, зберігає у себе донька гетьмана Гетьманівна Єлисавета в Європі. Великий бойовий прапор 1-го Січового ім. гетьмана Петра Дорошенка полку Синьої дивізії з 1918 року, на якому вишиті різнокольоровими нитками св. Покрову, і дотепер старанням генерала М. Садовського зберігається в Українському Воєнно-Історичному Музею в Торонто, в Канаді. Ці реліквії сучасної доби краще за всякі інші документи стверджують спадковість і безперервність нашої державницької ідеї, збройної за неї боротьби, під Покровом Богородиці. Та національна ідея лишилась невмируща. Захоплені нею кращі сини нашого народу в роках світової війни знову стали в обороні прав Ватківщини і створили Українську Повстанську Армію.

І ось ще одна вже свіжа сторінка нашої історії. Зупиняємось на 14 жовтня 1947 року. Найславніша дата наших днів! Під нею читаємо наказ командування УПА з нагоди річниці заснування тої безприкладної в історії військової формації: «Для зафіксування цього історичного моменту, день 14 жовтня, що збігається з історичним козацьким святом Покрови, вводиться, як святочний день Української Повстанської Армії».

В глибокому підпіллі в краю, в численних неприступних для ворога таборах і кривках воєки УПА зустрічають це традиційне свято зброї і непохитно вірять, що Божка Мати як колись, так і тепер захистить Ватківщину—Україну і простягне над ними свої шати — свій омофор. Це наш найшляхетніший зворот до наших історичних традицій. Кращого звороту не можна було зробити. Це старі воєцькі і всенародні традиції нашого християнського тисячоліття. Це віднайдення самого себе, відкопання прецілюючого джерела духових і фізичних сил, потрібних так само нам, як були вони потрібні для наших далеких предків у боротьбі проти загарбників нашої землі, як тих, що виводились з поганських, так і християнських гнізд, як то були поляки і як є москалі...

*

На майданах Січі в День Св. Покрови все військо щикувалось для «переклички». Писарі полків, куренів, паланок, сотень вчитували: «Славний Лицар Богуненко!»... «Поляг головою за віру і народ» під Корсунем — відповідає значковий... «Славний Лицар Хмельниченко!» — «Поляг головою за віру і народ під Жовтими Водами!»... і т. д. і т. д.

І на цьому нашому святі ми також відновлюємо ту на стор. 101

Світовий злочин Москви

Серед африканських джунглів смертельно-небезпечними зграями кубляться найогидніші тварини — створіння кобри. Підступно, рафіновано і тихцем підповзають вони до живої істоти, холоднокрівно впорскують їй смертельну отруту, і, виконавши каїнову справу, боягузами втікають у праліси, рятуючи своє нікчемне життя. Інші ж гадюки-кобри випльовують («вистрілюють») свою смертельну отруту на віддаль, вцілюючи жертві в очі. Тому й існує неписаний закон — без жалю нищити кожну гадюку, бо що може бути небезпечнішого і огиднішого за цю тварину на світі?

Здається немає підступнішої і нікчемнішої істоти, ніж гадина? Ні, е! Це сатанинські нелюдські створіння, що мільйонами зграями кубляться в Москві і Московщині. Це вони гадючою отрутою заливають неросійські народи в СРСР, повзучими драконами випльовують отруй-

СВЯТО ПОКРОВИ — ПОКРОВИТЕЛЬКИ УКРАЇНИ

традицію і перекликаємось з тими, що життя своє віддали за Україну і за друзі свої в лавах українського лицарства...

Українські Січові Стрільці, що перші після Полтавської битви 1709 року збройно виступили з Західньої волости землі нашої в 1914 році проти відвічного нашого ворога, тоді ще російської Московщини.

Триста студентів-героїв Крут, що розпочали новітній бій проти того ж загарбника, що лише одигся в червонокриваві шати СРСР. Це вони — герої Крут, смертю своєю 29 січня 1918 року сплели незабутній вінець слави завзяттю української патріотичної молоді.

Перекликаємось з нашими ровесниками — новітніми запорожцями, побратимами всіх військових формацій армії **Української Народньої Республіки** за Центральної Ради, армії **Української за Гетьманської Держави**, армії за **Директорії УНР**, з героями **Базару**, героями **Чотирикутника Смерти**, з героями **Української Галицької Армії**, з героями **Чортківської офензиви** і т. д. і т. д.

Викликуємо Карпатських Січовиків, що падали в 1939 році на полі слави, мучились в тортурх мадярських таборів, розрізувані пилами на часті, але не здавались і не корились гонведом і тим поставили на перше місце ім'я української нації, що вона перша збройно запротестувала проти терору фашизму й нацизму і тим розпочала збройну оборону ідеї Української Державности за другої світової війни.

Кличемо тіні легендарних героїв **Української Повстанської Армії**, що збройно боролась, як гнів народній, проти двох наїзників — москалів і німців та проти трьох ворожих армій, і рознесла славу непоборности України по цілому світі, що за неї борються ще й тепер!

Кличемо відчайдушних бравурних лицарів **1-ої Української Дивізії Української Національної Армії**, що з найтяжчих, безвихідних обставинах, навіть спершу невизнані деким із своїх, вибирали краще смерть під **Бродами**, а не полон московський.

«Поховайте та вставайте, кайдани порвіте, і вражою, злою кров'ю волю окропіте!»... Цей заповіт українське вояцтво новітньої доби сповняло з честю.

А в день свята **Покрови-Покровительки** наших збройних сил, перед пам'яттю й ділами тих лицарів, багато з яких ми ще майже матеріально відчуваємо — наших братів і сестер, що ось недавно в лісах і степах України стояли під **Покровом Богородиці** довкола польових престолів і молились — «Боже, помози нам встати на ката знову», перед їхніми тінями і духом голосимо.

Ми віримо, що коли Цариця Небесна допомогла давніше нашим княжам дружинникам, гетьманським козакам і січовикам перемогти різних наїзників: хозарів, печенігів, аварів-обрів, татар, турків, а потім і поляків, коли не раз, а багато разів вони били й побивали вицент московців, то Вона, **Покровителька України**, вимолить у свого **Всемогучого Сина** **Божого** прощення провин нашому народові за те, що багато його синів служило і ще служать чужим богам. Віримо, що кінчатся наші іспити, і коли прийде збройна розправа з останнім супостатом — безбожницькою Москвою, а в тій війні повстане український народ і відродиться козацька слава та підніметься меч, як **Божа кара** на того супостата, то під **весільним Покровом Богоматері** ми переможемо. **В ту перемогу ми віримо, бо Вона Владичиця все перемагала!**

Ант. Куциньський

ну слину на народи вільного світу. Це — московська компартія, її ЦК КПСС і советський уряд; це — Хрущов, Шелепін, Семічанський, Нікітченко і КГБ; це — цілий російський народ — ідолопоклонник перед отруйними скритовбивцями рюріковщини, романовщини, сталінщини і хрущовщини.

Історія москвинів, «грозних» і «ніколаєв» щертв виповнена отруйно-гадючими скритовбивствами їхніх приятелів і ворогів. В Москві, за стінами Кремля «самодержці всія Росії» підсипали отруту до питва своїм жінкам; скоморохи і скуратови під час царських бенкетів подавали черговій жертві за царським столом келих вина з отрутою від імені царя-батюшки. Отруйними кулями стріляли один до другого большевики в часи боротьби за владу в лютому-жовтні 1917 року. Сталін знищив отрутою своїх найближчих приятелів: московського шовініста-письменника босяка Горького, свого улюбленця чекіста Держинського, отруєю приспішив смерть своєму рідному вчителю і наставнику Леніну. Хрущов спільно з Берією отрутою відправили до пекла Сталіна, а потім кулями з автомату прямо на засіданні ЦК КПСС Хрущов вкоротив життя й собаці Берії. Бо такий відвічний закон московського народу, закон російско-большевицького імперіялізму. Це закон темного царства Плутарха, невід'ємною складовою рисою якого є — отрута, брехня, ошуканство, людоненависть, варваризм.

Як відомо, скорпіон в передсмертній агонії забуває сам себе власною отрутою. Закон скорпіонів діє і серед московських кобр та драконів. Та головна небезпека московського скорпіона полягає в тому, що вони, відчуваючи невідхильну власну смерть від революційно-визвольної боротьби України, отруєю вбивають її визначних політичних провідників, плекаючи для того в спеціальних гадючих інкубаторах новітніх кагебівських кобр.

17 жовтня ц. р. цілий світ довідався про те, що кагебівський вихованець **Богдан Сташинський** з 1951 року спеціально вишколювався в московському гадючому інкубаторі для виконання спеціальних підступних доручень Москви у Західній Німеччині. Вишкіл почався ще за часів генерального керівництва Берії, за життя «батька народів» Сталіна. Далі він продовжувався на особисте доручення Хрущова, найвищими кагебістами **Кругловим** і **Серовим**, а з 1958 року — головою КГБ **Совета міністрів СРСР А. Н. Шелепіним**. Завдання вбити Голову **Політичної Ради ОУН** д-ра **Лева Ребета** **Богдан Сташинський** одержав ще за часів урядування головою КГБ **Серова**, яке агент **Сташинський** і виконав 12 жовтня 1957 року. Напевно за цю мокру роботу Хрущов підвищив **Серова** з рангів генерал-полковника до рангів генерала армії і призначив його начальником «особого отдела» (контррозвідки КГБ) в советській армії.

Як відомо, **Сташинський** вистрілював до обличчя **Ребета** з безшумної пістолі отруйний пил ціанкалі. Тут потрібно «відзначити» московських науковців у прогресі вбивати людей. Вони дійсно «зробили» новий внесок до «наукових методів» рафінованого московського людовбивства, сконструювавши для КГБ, і практично випробувану особисто Хрущовим, спеціальну пістолі-шприц для вистрілювання отрути. **Сташинський**, наслідуючи приклад свого вчителя, випробував нову пістолі на собаці, а потім на людині. Що може бути брутальнішим, мерзеннішим, огиднішим, підступнішим!

Виконавши злочин над **Ребетом**, тремтячи за свою продажно шкуру, **Сташинський** подався до Москви, аби звитувати своїм наказодавцям про виконання морду, як також і доповісти, що для підступного вбивства **Провідника ОУН** **Степана Бандери** існуюча конструкція пістолі нездатна. Літом 1959 року московські «миротворці-чоловіколюбці» — україножер **Хрущов** та його майстер заплічних справ **Шелепін** — наказали вбити, тепер уже нової конструкції уліпшеної з подвійною цівкою пістолію **Провідника Організації Українських Націоналістів** **Степана Бандеру**. Методи вбивства ті самі, що й **Ребета**: причаїтися на східцях будинку помешкання, вистрілити **Бандері** в обличчя отруйний пил ціанкалі. Вбивство виконати цілком таємно, щоб не залишити ані найменшого сліду, бо, коли буде викрито, що відповідальними за вбивство **С. Бандери** і **Л. Ребета** є большевицький уряд, імперіялістична Москва, КГБ, Хрущов, Шелепін — це ж цілковитий провал внутрішньої і зовнішньої політики

на стор. 102

ЦК КПСС. Це ж — фактично катастрофа московської коєкзистенції, ленінсько-большевицької фальшивої політики курсу, це — провал нової програми КПСС, її ідеології, смертельний удар по московсько-большевицькому імперіалізму всередині СРСР серед неросійських народів, зміцнення й посилення національно-визвольної боротьби України. Агент Сташинський 15 жовтня 1959 року виконав доручену йому кайнову справу. Він убив Степана Бандеру на східдях будинку помешкання. І за це на початку грудня 1959 року одержав у Москві з рук тодішнього шефа советського КГБ, тепер секретаря ЦК КПСС, Шелєпіна «орден червоного прапору».

Вбивник-орденоносець! Колгоспну доярку Москва також нагороджує орденом. Отже для московських дияволів «всьо равно», немає ніякої різниці між пересічною трудівницею дояркою і бандитом-вбивником. Це ж глум!

Виконавши яничарське доручення, поповнивши юдину зраду, Сташинський, як вихованець КГБ, знав наперед всі вовчі закони московсько-большевицької партії, що самовільно проголосила себе в новій програмі «розумом, честю і совістю сучасної епохи, советського народу». Він знав, що від смерті з рук наказодавців не врятує й орден. І він втікає до Західної Німеччини, де ніби добровільно віддається до рук німецьких урядових чинників, зізнає про доконані ним злочини і іншу агентурну роботу, щоб тим самим зберегти своє мізерне життя, навіть перебуваючи ув'язненим до своєї смерті в тюрмі. Вже сам цей факт найвмовніше свідчить про диявольські закони московсько-большевицького терористичного режиму. На слідстві Сташинський заявив, що він належить до ідейно переконаних комуністів, що сл. пам. Л. Гітлера советської держави. **І ось цей ідейно переконаний Ребета і С. Бандеру вбив, як «ворогів народу», як «ворок-комуніст, вихованець КГБ, улюблениць Хрущова фаворизований Шелєпіном, вибирає для себе на все життя «капіталістичну» в'язницю, замість «щасливого, вільного життя» в СРСР!**

Виголощуючи свої крутіські підступні промови на 20-му і 22-му з'їздах компартії, Хрущов урочисто підкреслював, що не війнами, не експортом революції, не збройними засобами, але ідеологічною боротьбою компартія СРСР перемаже своїх ворогів. А хіба пістоля з отрутою, скритовбивство Отамана Петлюри в Парижі, полковника Коновальця в Роттердамі, політичного діяча Л. Ребета та Провідника ОУН Ст. Бандери належить до ідеологічної зброї?

Коли світовий політичний і кримінальний злочинець Москва хватається за пістолю, отруту або бомбу, як засіб для фізичного знищення провідників української революції на еміграції і на рідних землях, коли вона із-за рогу руками шварцбартів, валохів, сташинських вбивачів цільних осіб воюючої України, або підкладає плястичні бомби під українські еміграційні установи, коли приспінням русифікації і засланням мільйонів української молоді Москва намагається винищити український народ, заломити його ідею Української національної самостійної держави, де тільки зайвий раз свідчить про фальш, облуду, окоманіювання і підступ ідей московсько-комуністичного імперіалізму, це є свертдженням того, що Україна воює далі проти Москви, що її ідеї сильніші за московські.

Готуючи вбивства на еміграції Москва наказала своїй большевицькій пропаганді як перед, так і після вбивств поширювати жахливі, просто неймовірні провокації, не тільки у своїх виданнях на території московської імперії, а теж у всіх державах світу. Всі ми пам'ятаємо фальшиво-вигадану Москвою «справу Оберлендера», українського Легіону «Нахтігаль», розкриття на рідних землях криниць із замордованими чекістами людьми, що їх ніби повбивали українські націоналісти, відкриті суди над націоналістами і засудження їх на смерть, обливання брудними поміями української еміграції, що ніби вона служить «чужим розвідкам» і т. д.

Сьогодні Москва мовчить! Про Сташинського ані згадки!

Тепер, коли вона зловлена за злочинну руку, а її вбивець злочинів перебуває в тюрмі, московські кобри готують нові провокації за мурами Кремля супроти української еміграції. **Сьогодні вони плянують нові вбивства. І це ми мусимо пам'ятати.**

Свого часу Редколегія «Вістей» перестерігала на сторінках журналу кол. українське воєцтво на еміграції про підступні засоби скритовбивства, якими послуговується Москва. Редколегія писала, що різні советські ко-

мітети «культурних зв'язків», «закордонної дружби», «повернення на батьківщину» і т. ін., це кагебівська агентура хрущовсько-шелєпіньських людоловів і мордерів. Висилаючи літературу на відомі їм адреси української еміграції ці комітети можуть скрито нашмаровувати сторінки газет і книжок найдрібнішим пилом смертельної отрути, яку людина потім несвідомо пальцями рук занесе в уста, до очей тощо. Москва здатна на всі найбрудніші підлости.

Убивник Сташинський говорить тепер на слідстві, що його мерзенне «серце перший раз стиснуло жаль», коли він побачив у східній зоні Німеччини кінофільм з похорону С. Бандери, який Москва навмисне висвітлювала, щоб переконати населення у вбивстві Бандери. Сташинський ніби побачив на фільмі, як діти й дружина покійного стояли в глибокій розпучі і безмежному смутку над могилою, побачив море вінків і квітів, тисячі українців, що провозжали Бандеру в останню дорогу. Сташинський тепер заявив, ніби вже тоді він зрозумів свій ганебний вчинок, кайнову роботу. Хто йому повірить? Хто повірить підлому яничару, вихованцю кагебівського інкубатора, виконавцю московських агентурних доручень на Заході, довголітньому шпигуну, виконавцю двох мордів, московському орденосцю? Соціалістичне каяття, «чистосердечне усвідомлення» своїх злочинів це большевицька метода. Перед виконанням мордів Сташинський чомусь не подумав про те, що сл. пам. Ст. Бандера і д-р Л. Ребет мають дружин, дітей, родин. Він коброю, тихцем підповз до них і впрокснув смертельну отруту. Л. Ребета і С. Бандеру Сташинський отруїв свідомо, рафіновано, за розрахованим пляном кримінального вбивця. Перед виконанням ганебних злочинів він мав дуже багато часу на роздуми, усвідомлення ганебності й підлоти запланованих Кремлем мордів. Він мав досить часу на те, аби його «серце стиснуло жаль», щоб подумати про дітей і дружин покійних. **Але вбивник цього не зробив: він виконував злочини свідомо! І лише тоді, коли його запроданому життю стала загрожувати смерть, він переходить на Захід.**

Нехай Сташинський не плає надії на те, що його лицемірні сльози і кродиляче каяття викличуть співчуття та жаль до нього самого, як до «московсько-большевицького сліпого знаряддя». Навіть кара смерті, що її (на жаль!) не пристосовують у Західній Німеччині, не направить злочину, вчиненого Москвою через різних сташинських. Суд над Москвою, суд над агентами-сташинськими мусить бути відкритим, судом політичним і кримінальним з широким вільним доступом українців. Але й той суд не направить величезної кривди, заповідної кремлівськими скритовбивцями українському народові, воюючій Україні. Хрущову, Шелєпіну, Семічанському, ЦК КПСС, цілій московській зграї Гадюк-кобр місце перед судом Міжнародного Трибуналу, поряд з гітлерівськими злочинцями.

Сьогодні, коли українська еміграція гостро протестує проти російсько-большевицьких мордів, поневолення України, категорично перестерігає світ, поліційні кордони вільного Заходу охороняють під час протестаційних акцій советські амбасад. Яка наївність! Невже західні уряди та поліційна безпека сподіваються виникнення чогось непередбаченого щодо советських амбасад? **Амбасадори — це дрібнички. Відплата Москві за її постійні злочини вимагає не дрібничкових дій.**

Українська кров невинно замордованих Москвою сл. пам. от. С. Петлюри, полк. Коновальця, генерала УПА Т. Чупринки, д-ра Ребета, Провідника ОУН С. Бандери, кров невинно замордованих мільйонів українців на Рідних Землях кличе до всенародної помсти! Московсько-імперіалістична система, її агентура у вільному світі, большевицькі відпоручники на поневоленій Україні мусять бути нещадно знищені до кінця.

Колишнє українське воєцтво на еміграції мусить вимагати від уряду Федеральної Німеччини, від урядів усіх вільних країн застосування відповідних гострих дипломатичних санкцій проти московського уряду, його амбасад на Заході, проти різних туристів, ансамблів тощо. Кол. українське воєцтво повинно вимагати від відповідних західних політичних чинників гарантування права азилу для всіх українських емігрантів і неросійських народів, переслідуваних кривожерливою Москвою.

Ми запитуємо вільний світ, західні уряди та ОН: **Чи існує інституція Оборони Прав Людини? А коли існує, то як вона ці права гарантує політичній еміграції з поневолення в СРСР неросійських народів?**

Михайло Курах

Потоптані квіти

Коли дула наших гармат викидали гранати, чи шрапнелі, а ці — розривали людей та нищили їх дорібок, то ми перед тим не зупинялися, не розважали, бо надто добре розуміли, що це є невід'ємні явища війни. Але ми зворушувались, коли на полі бою бачили зламану, притоптану квітку... Тоді збуджувались наші притуплені почування і нам було жаль невинної квітки, Богом створеної для прикраси землі та розваги людини, притоптаної тією ж людиною, що і сама стала жертвою війни. Тоді мимоволі пригадувались слова стрілецького поета:

— Потоптані ніжні квіти,
Гранатами збиті,
Привалені людським трупом,
Кров'ю політі...

Тут дві сили боролися,
Поле трупом вкрили,
Все знищили... Ну, а що ж їм
Квіти завинили?..

Коли після бою ми бачили трупи, коли іноді приходилось хоронити їх, а між ними знаходилися трупи друзів, кривих і навіть братів, то це викликало якийсь неокреслений жаль — тай тільки! Ми звикли до таких явищ, бо вони притаманні кожній війні. Але інакше було, коли бачили труп молодого хлопця, підлітка, майже дитини, і це викликало таке враження, ніби ви стояли над зламаною, притоптаною квіткою... Молоде хлоп'я, що гине на полі бою, якраз і пригадує цю притоптану квітку, яку знівечено ще перед тим, ніж вона розцвіла. Таких хлоп'ячих трупів доводилось бачити на галицьких полях в часи першої світової війни, бо в рядах Легіону Українських Січових Стрільців було чимало тієї малечі, яка утікала з рідного дому та голосилась в ряди добровольців, часто додаючи собі років, щоб бути дещо старшим і зарахованим в Легіон УСС. А коли їх не брали, коли їх завернено назад додому, то декотрі з поміж них хитрили чіпляючись за військові вози, аби таким способом проникнути у вояцькі ряди, дістати зброю і стати фронтовиком. Де не помогли інші хитрощі — там помагали сльози... Коли було потрібно, то ця малеча уміла пустити сльозу, оповідаючи про те, що вона, нібито загубилась від своїх батьків в той час, як їх виганяли з села, з фронтової смуги. А тому, що не завжди була змога перевірити все те, що крилось за сльозами, такого малого оповідача передавали до обозу, поки знайдуться батьки. Так ця малеча вросла у вояцькі ряди і багато з неї загинуло на різних фронтах війни, а могили та імена тієї малечі Господи Ти віси...

Декілька років по тім те саме стало повторюватись і на Наддніпрянщині, бо і там був вплив тієї малечі в ряди Армії УНР. Хто з живих січовиків не пам'ятає подвигів малого Сашки, що прилучився до коша скорострільів Січових Стрільців. Яких чудес він доказував у стрілянні, а ще більше в розвідці! А хто з стрілецьких гарматчиків не забув 12-річного Леоніда Юшка, що в Коростишеві приєднався до стрілецьких гарматчиків і до кінця держався стрілецької формації! Коли ж, після закінчення визвольних змагань, коростишевські семінаристи-добровольці вернулися до своїх хат, коли большевики стали вилловлювати їх та розстрілювати, наш гарматчик Леонід Юшко добровільно прийшов до ЧЕКА, де заявив: «якщо ви розстріляти моїх товаришів, то і мене розстріляйте, я також воював проти вас, я також боровся за Україну!» Таких, і подібних, випадків можна б навести більше.

Рік-річно улаштовуємо святочні академії для вшанування пам'яті студентів, що свої голови зложили на засніжених полях Крут, але ніхто не зберіг їх імен. Через нашу байдужність вони стали безіменними героями... А хто назове імена тих юнаків, що загинули в карпатських боях, під Семаківцями, Сосновом, Лисонею, Потуторами, Куропатниками та Конюхами, на вулицях Києва і Львова, Чернівців і Хусту, на всіх інших побоевищах української землі? Хто віднайде стежку до їх могил, хто впише їх імена до національного пом'яника?..

Будні нашого лихоліття викреслюють з пам'яті навіть імена тих юнаків, що загинули в боях за державну незалежність України, і їхні імена ще збереглися серед нас — берегли їх батьки юнаків, брати і сестри. А що буде, коли їх вже не стане між живими?.. Збереженні пам'яті по тих героїських юнаках, це разом збереження і поширення наших бойових традицій, плекання культу героїв, бо це все являється основними елементами національного виховання нашої молоді. Виходячи з того становища, признання заслугове ініціатива В. Татомира, що недавно видав цікавий збірник — «Юнацтво в обороні рідної землі». На цей збірник зложились спогади про участь української молоді у визвольних змаганнях 1918-1920 років, пару віршів, нарисів, репродукцій знімок, а також статей інформативного характеру. Дещо з того вимагає окремого обговорення, уточнення, певних коректив і спростування, що належало б взяти під увагу в дальших виданнях.

Нарис «Крути» (за спогадами І. К.), стор. 18-24, вимагає деяких уточнень, щоб не ухилитися від історичної правди. Офіційна назва куреня студентів-добровольців була така: — «Студентський Курінь ім. Українських Січових Стрільців». Такою назвою студенти-добровольці нав'язувались до традицій тих студентів-добровольців, котрі, з вибухом першої світової війни, створили Легіон Українських Січових Стрільців і вже з початком вересня 1914 року виступили на фронті проти московської навали, яка заливала Західньо-українські землі та загрожувала їм цілковитою загибеллю. Як це було у Львові, так і 4-ри роки потім у Києві, середньо-шкільна та університетська молодь зрозуміла та належно оцінила всю небезпеку з боку Москви, тому й стала до збройного чину на захист рідної землі. Наші мемуаристи, а слідом за ними і декотрі історики нової доби, дуже легковажно ставляться до справжньої назви тієї формації та перекручують цю назву на різні лади. Одні називають: «Студентський Курінь», другі — «Помічний Студентський Курінь», треті — «Помічний Курінь Студентів Січових Стрільців» і т. д. Навіть сучасникам тяжко зорієнтуватись в цих назвах та відрізнити той Студентський Курінь ім. Українських Січових Стрільців, що існував лишень пару тижнів, від формації київських Січових Стрільців, що створили її з полонених галичан, буковинців і закарпатців, існували від листопада 1917 року по грудень 1919 року та були активними учасниками визвольних змагань під прапорами Армії УНР. Якщо сучасникам вже тепер тяжко зорієнтуватись в цій номенклатурі та відрізнити одну формацію від другої, то як в тому баламутному матеріалі розбереться майбутній історик і дослідник нашої доби? Тому потрібно, щоб наші мемуаристи мали обов'язком дотримуватись історичної назви тієї формації, яка мала назву: — «Студентський Курінь ім. Українських Січових Стрільців», як про це свідчать тогочасні пресові органи, а також офіційні публікації наших державних установ²).

В з'язку з крутянськими подіями у нас витворилася певна трафаретчина, шаблон, які вкорінюються постійним повторюванням під час святочних академій, присвячених роковинам Крут. Аж до нудоти повторюються одні й ті ж закиди на адресу провідників Центральної Ради, що нібито вони були проти творення регулярної армії, і тому не мали війська для оборони перед московською навалою, а для здержання тієї навали й кинули курінь зовсім не вишколених студентів-добровольців. Хоч на підтвердження таких закидів не мається жодного річезового матеріалу, бо самі факти історичного значення стверджують, що Центральна Рада поважно трактувала справу створення нашої збройної сили. Д. Дорошенко в своїй Історії України стверджує, що вже в перших днях травня 1917 року Центральна Рада створила Військову Комісію з участю представників українських військових організацій у Києві, щоб ця комісія взяла в свої руки справу організації українського війська³). Пляни та відповідні розпорядження в справі організації української армії, що виготовлені були Центральною Радою, прийнято за основу комплектування гетьманської армії, а це стверджує, що ці пляни були основно опрацьовані, мали певні реальні підстави, і були сприйнятливими для кожного українського уряду⁴).

Це правда, що в часи московсько-більшевицького наступу на Україну в січні 1918 року, Центральна Рада не розпоряджала такою збройною силою, яка могла б протиставитись ворожій навалі, але зовсім промовчується той факт, що в загальному військові частини були деморалізовані большевицькою демагогією і не було сили, яка могла б їх затримати на військовій службі, бо всі поспішали додому землю ділити...

На стор. 21-й того збірника читаємо таке: «Єдиним „військом“ українського уряду в той час, яким він міг розпоряджатися, була сотня студентського куреня, тому й вирішено вислати її юнакам на підмогу». Це твердження треба спростувати, бо так воно не було. Крім тієї студентської сотні в Києві був вже добре зорганізований Курінь Січових Стрільців, були відділи Вільного Козацтва, частини з оцілілих полків — Богданівського, Полуботківського, Дорошенківського, Республіканського, Гордієнківського та інших, що стали основною базою для створення Окремого Запорізького Загону.

Всі учасники бою під Крутами в своїх споминах подають, що на допомогу юнакам військової школи прибула студентська сотня, яка нараховувала до 120 осіб, а не цілий студентський курінь. Тією сотнею командував молодий старшина Омельченко, а його заступником був ще молодший — Кольченко, також старшина. В бою під Крутами з тієї сотні загинуло 27 студентів, в тому числі і її командир. Виникає питання, якщо стан сотні вивинув 120 душ, а в бою загинуло 27, то звідки взялося тоді кількість 300 студентів ніби забитих під Крутами, бо ж такою кількістю постійно оперують промовці на святочних академіях в честь крутянських героїв? Число 300 забитих під Крутами можна вважати риторичною фразою, хоч вона і має деяку основу, про що буде мова далі. На цьому тлі зродилася певна легенда, коли говориться про Крути, що їх так часто називають українськими Термопіями. Однак таке порівняння «Термопілі-Крути» не витримує річезової критики, бо для нас Крути мають більш символічне значення, ніж Термопілі для спартанців. Під Термопіями полягло 300 спартанців разом зі своїм начальником Леонідом, бо через зраду перси обійшли загін спартанців і знищили його зовсім. Під Термопіями гинуло військо добре вишколене і загартоване в боях, воно було авангардом добре зорганізованої держа-

ви спартанців і могло протиставитись такій потузі, якою в тих часах була держава персів.

Україна напередодні Крутів ще не була державою вповні усталізованою; вона щойно проголосила свою незалежність і цим відразу поступила в стан війни з Москвою, яка змобілізувала всю свою силу, аби перешкодити державному відродженню України і поневолювати її далі, як власну колонію. Від проголошення того акту Москва не сконала, вона живе, а коли той акт був проголошений, то він не був смертельною загрозою для самої Москви, таких імперіалістичних намірів ми не мали. Ми боронили своїх прав і зовсім не думали про угроблення інших. Чужі того не зрозуміють, вони скажуть, що Москва мала рацію, коли боронила себе перед смертельною загрозою з нашої сторони. Україна в той час ще не мала такої власної потужної військової сили, яка могла б відбити наступ Москви. Для втримання державної незалежності України та закриття доступів до її столиці вирушили не загони загартованих спартанців в боях, а юнаки військової школи і сотня студентів-добровольців. Між ними не було зрадників, дезертирів з поля бою, вони чесно боролися і гідно виконали свій національний обов'язок. Своєю поставою вони дали гідний приклад виконання національного обов'язку, вірності національній ідеї, гарту і послідовності, товариської солідарності. Це найважливіший баянс боїв під Крутами, це і є ті зазасадничі кличі, які повинні культивуватись в рядах нашої молоді, аби вона стала гідним наступником крутянських героїв.

Звеличники студентського чину під Крутами зовсім промовчують роллю Першої Української Школи ім. гетьмана Б. Хмельницького, яка весь тягар збройної боротьби, в обороні доступів до Києва, винесла на своїх плечах, кожний свій крок відзначила кров'ю і трупами. На фронт вона виступила 8-го грудня 1917 року, маючи стан — 4 піхотні сотні, а кожна з них по 150 чоловіків. Загальний стан вивинув 600 вояків, серед них 20 старшин на командних та інструкторських посадах. Школа була укомплектована юнаками українського походження, що закінчили найменше 6 клас школи гімназійного типу, але тих шостиклясників було мало, більшість становили гімназійні абітурієнти і студенти університету. Якими високо ідейними кадрами розпоряджалося ця армія, коли б ці юнаки закінчили курс навчання і стали старшинами модерної української армії! Про гарт характеру та велику ідейну наснагу тих кандидатів на старшин української армії свідчить той факт, що за цілий час майже двомісячних бойових операцій, між ними не було дезертирів, перебіжчиків на бік ворога, вони гідно трималися на своїх бойових становищах, з яких щойно смерть звільнила їх. І про те все ані найменшої згадки під час святкування роковин Крутів. А яка прекрасна нагода для створення культу українського старшини, основоположника військових кадрів і творця бойових традицій української збройної сили! На героїських чинах юнаків першої української військової школи можна творити цілі легенди, писати драми гідні пера Шекспіра, які змалювали б трагедію тих молодих кандидатів на українських старшин, що їх не зрозуміла наша суспільність, а звеличальники студентського чину мовчанкою обходять героїських чин юнаків, до речі — також студентів!.. Це прогріхи, як наслідок нерозуміння ваги військової справи та плекання військових традицій. Двомісячні бої юнацької школи заслонюються тільки дводенним перебуванням на фронті та одним боем студентської сотні, а навіть ідейний порив тієї сотні профанується недоречними наріканнями на те, що ця студентська сотня невишколеною випхали на

фронт і т. д., замість того, щоб підкреслювати великий ідейний порив тієї студентської молоді, яка не хотіла залишитись у Києві на охоронній службі, а рвалась на фронт, хоч і не була підготованою до фронтової війни і була свідомо, що йде на неминучу смерть. Великий героїський подвиг юнацької школи і студентської сотні не стає культом героїзму, а перетворюється в трагізм культу наших поразків у боротьбі за державність України.

Ніхто з учасників бою під Крутами не має змоги подати докладних втрат військової школи і студентської сотні. Поміж усіх мемуаристів лиш сотн. Гончаренко старається уточнити наші втрати в тому бою. Він пише, що втрати сягали «до 250 юнаків, до 30 студентів і 10 старшин»⁵). Але з такого порівняння також не можна довідатись, чи ця кількість відноситься лише до вбитих, чи також і ранених, бо ж ніколи не буває так, щоб у бою лише були самі трупи, а ранених не було. Якщо в бою під Крутами дійсно загинуло 250 юнаків з військової школи, то кільки загинуло їх у всіх інших боях, починаючи від Бахмача? Виходить таке, що ми вже ніколи не довідаємося про наші втрати в боях за доступ до нашої столиці... (?)

Ще декілька фактичних спростувань

Лощенко, що командував гарматою в бою під Крутами, мав рангу сотника, а не полковника.

Омельченко, командант студентської сотні, мав рангу підпоручника, а не сотника. Його заступник Кольченко мав рангу хорунжого.

Похорон 27 студентів, що загинули в боях під Крутами, відбувся дня 19 березня 1918 р., а не 24 березня, як подано на стор. 24⁶).

Після бою під Крутами трупи цих студентів були підібрані місцевими селянами та похоронені в спільній могилі, з якої, після ексгумації, були перевезені до Києва та похоронені на кладовищі Аскольдова могила. Організацією похоронів зайнявся Батьківський Комітет, що до його складу належали батьки тих студентів, які загинули під Крутами. Патрунував цим похороном наш уряд, прощальну промову виголосив Президент проф. Грушевський, а батарея Січових Стрільців віддала останній салют поляглим студентам-героям. Ще хочеться підкреслити також і те, що героїчна смерть тих студентів мала поважний вплив на зміну настроїв наших Київлян, бо між ними були й такі, що пропагували неутралітет, мовляв, в Україні відбувається міжпартійна боротьба і нам немає потреби до неї втручатись. Щойно після Крут піднявся крик, що суне Москва і мордує наших дітей!.. Наслідком того наступило певне протверезіння і збільшилося коло прихильників збройної боротьби проти московської навали.

Нині вже немає сліду по цій братській могилі, де були похоронені студенти — крутянські герої. Цвинтар Аскольдова могила став кладовищем офіцерів «героїв Советського Союзу», військ МГБ, кол. НКВД... Ще Раніше згубились сліди могил юнаків з військової школи, бо їх могили були розсіянні на крутянських полях і не було кому захистити їх від повної заглади. Поля з тими могилами перебувають під московсько-більшевицькою окупацією, тому й не дивно, що немає найменшого сліду по могилах наших героїв...

В статті «В обороні Золотоверхого», що являється фрагментами з нарису В. Євтимовича, належить виправити таке: Курієм Січових Стрільців командував отаман Євген Коновалець, а не сотн. Роман Сушко, як подано на стор. 26. Також не було «другого Студентського Куреня Січових Стрільців», як про це подано на стор. 29, бо був лише один Студентський курінь, але і він, після подій під Крутами, перестав існувати, а живі члени того

куреня ввійшли до складу Гайдамацького Коша Слобідської України. Та вже найважніше те, що готель «Прага», на Великій Володимирській вулиці здобув відділ Січових Стрільців під проводом чот. Вирвіча⁷), а не отаман Жуківський з якимсь неозначеним відділом, як про це подано на стор. 26. Автор нарису, мабуть, не був учасником тих боїв, про які розповідає...

* Добре написана стаття «На зустріч сонцю золотому» (стор. 31-52) знайомить нас з приготуваннями до листопадового зриву в м. Стрию та участі стрийської сотні пластунів у тих всіх важких подіях, які мали місце не лише в самому Стрию, але також і на всіх інших землях України, куди доля водила пластунів стрийської сотні.

Зі статті «Буковинські добровольці» (стор. 53-55) довідуємось про тих 11—16-літніх гімназистів української гімназії у Вижниці, що пробралися в Галичину і пішли боронити Львова.

Також і Закарпатські юнаки пішли за голосом стрийських пластунів, а з мандрівкою тієї юнацької сотні по Срібній землі знайомить нас стаття «В Карпатській Україні» (стор. 57-68).

Немає сенсу переповідати зміст кожної статті зокрема, їх треба прочитати та належно оцінити ті добрі інтенції, якими керувався впорядчик і редактор того збірника п. Володимир Татомир, активний пластун та організатор тієї стрийської сотні юнаків-пластунів, які молодими хлопцями пішли за голосом бойової сурми, боротись за соборність і державну незалежність України. Рядки виведені Автором і впорядчиком не є рядками надуманими, а глибоко пережитими і нагрітими кров'ю свого серця.

Автор 16-літнім юнаком включився в активну боротьбу за соборність і державну незалежність України, в рядах УГА перейшов страдницький шлях на Голгофту і закінчив його табором полонених в Тухолі. На тому тернистому шляху він бачив потоптані квіти рожевих надій, понівечені трупи його малолітніх ровесників, тому не міг мовчати, мусів розповісти про них і в результаті маємо цю книжку про роллю нашого юнацтва в обороні рідної землі. Книжка має одну хибу, що в основному базується на матеріялі галицького юнацтва і торкається подій 1918-1920 років, не сягаючи в роки попередні, тобто в часи першої світової війни, коли на арену подій виступив Леґіон Українських Січових Стрільців. В ній описуються дії організованого юнацтва, але не згадується про тих селянських дітей, що не належали до організованих лав юнацтва і добровільно покинули рідне село, прилучились до рядів УГА та пішли з нею аж за Збруч, але з того походу вже не вернулися під рідну стріху. Їх могили затерли колхозні трактори на просторах від Збруча аж по Дніпро. Тяжко ще деяких 14—16-річних хлопців з того рідного села (Сердиця, Львівського повіту), що загинули в тому поході, тому їх імена й прізвища подаю для пам'яті грядучим поколінням: Михайло Вільгош, Степан Турковид, Іван Гейник, Степан Микитка, Іван Курах, Андрій Давид, Григорій Панчишин, Михайло Гаврилюк, Григорій Шеремета, Степан Крупач, Михайло Воробець, Степан Юзич, Михайло Плечун і дві сестри — Маруся й Катруся Малицькі, що загинули при будові окопів для нашої піхоти в час боїв за Львів. Список не повний, бо вже давно згубив контакт з рідним селом, призабулось багатьох з числа тих хлопців і дівчат, що впали жертвою ворожої агресії в час воєнних подій 1914-1920 років. А кільки тих втрат було по інших селах?..

В книжці мало місця присвячено нашому основному ядрові — Наддніпрянщині, але ці недомагання не підлягають осудові, бо сам автор і впорядчик книжки не мав

Михайло Хроновят

Організація Українських Січових Стрільців у Перемишлі

Коротко перед 1-ою світовою війною завела Австрія у двох найвищих класах гімназій суботній військовий вишкіл. Кожної суботи по полудні учні 7-ої і 8-ої класу відбували муштру на гімназійному подвір'ї, або вчилися вправляти крісом в руханковій залі, в часі непогоди. В перемиській гімназії переводили це військове передшкілля підстаршини 10-го полку піхоти, що квартирував у Перемишлі, під сталим доглядом одного старшини. Час від часу відбувалися теж вправи стріляння на військовій стрільниці в недалеких Пикуличах, які закінчилися премійованим стрілянням та роздачею нагород найкращим стрільцям.

В травні 1914 р. відбулося у Відні премійове стріляння для усіх середніх шкіл цілої Австрії, в якому взяли по 10 осіб з кожної. На цей, т. зв. «Кайзер гульдгунг унд Прайс-шісен» вислали теж і всі галицькі (як українські, так і польські) гімназії по 10 найкращих стрільців. З нашої перемиської гімназії виїхало нас теж 10-ох під проводом учителя Барнича. Між ними були: Артимович Антін, Сапрун Северин, Лазор Іван, Лапчук Іван, Наконечний Федь, Денека Іван, Йовик Гриць, Хроновят Михайло, та ще двох, яких не пригадую.

Австрія завела свого часу на пробу, тільки в Галичині, приписану форму однострою для гімназійних учнів, яка своїм виглядом дуже зближалася до тодішньої військової уніформи. На твердій шапці носили учні металевий значок: між двома галузками, в круг зложеними, находила буква «G», а під нею римська цифра-число дотичної гімназії. Від 1911 р. всі учні української гімназії носили вже на шапках українське «Г». (Цю зміну перевели учні самі і ця зміна скоро прийнялася, хоч не була ніким затверджена). На стоячому комірі, по обох боках були нашиті металевої краски паски, в числі від 1 до 4, які вказували, до котрої класи учень ходить: від 1-ої до 4-ої класу — один до чотирьох срібні, а від 5-ої до 8-ої — один до чотирьох золоті паски. Цю форму було заведено спершу на пробу в Галичині. Безумовно, вона мала свої добрі сторони.

Тому то нічого дивного, що поява умундированих гімназистів у Відні викликала певну сензацію. Одні мали нас за виховників воєнної академії, інші за учнів кадетської школи.

На площі Шванцберга у Відні, при різнокольоровій фонтані грала вечорами військова оркестра найновіші шлягери. До нашої групи підійшли цікаві і питали нас, що ми за наряд. Коли почули від нас, що ми українці,

ПОТОПТАНІ КВІТИ

змоги користуватись іншими матеріалами зі всіх частин нашої великої землі. Він з konieczности мусів обмежитись до того матеріалу, який зібрав на шляху своїх мандрівок, зберіг у своїй пам'яті та нагрів його любов'ю свого серця. Добрий почин зроблено, рами намалювано правильно! Обов'язком наших тямущих людей заповнити ці рами новим змістом, увічнити імена тих наших дітей, що згасли, мов свічка, на жертвеннику Батьківщини, що стали притоптаними квітами на шляху до Волі.

Література:

1. Юнацтво в обороні рідної землі. Спогади про участь української молоді у визвольних змаганнях 1918-1920 років. Зібрав матеріали та впорядкував Володимир Татомир. Видання: Молода Просвіта ім. Митрополита А. Шептицького. Філадельфія 1960. Стор. 164.
2. Військово Науковий Вістник Генерального Штабу УНР. Київ 1918 р. ч. 2.
3. Дорошенко: Історія України 1917-1923 р. Том I, Видання 1954, стор. 350.
4. Д. Дорошенко: Історія України 1917-1923 рр. Том II, стор. 233-234.
5. Сотн. А. Гончаренко: Вій під Крутами. Стор. 145-152. Збірник «За Державність» ч. 9, Варшава 1938 р.
6. М. Грушевський: На порозі нової України. Стор. 85, Київ 1918 р.
7. Золоті Ворота. Історія Січових Стрільців, стор. 47-49. Вид. Львів 1937 р.

ахнули: «а, то ви з Країни...» Ні, кажемо, ми з Галичини. «Аус Галицієн? Дан зайд ігр полен»... («якщо ви з Галичини, то ви поляки...»). Ось, стільки знали про нас у Відні Року Божого 1914, себто всього 47 літ тому!

Та нагород ми з віденської стрільниці не привезли. Всі вони дісталися Тірольцям, які стріляли своїми, отже випробуваними крісами. Користь з тієї екскурсії була хіба та, що побачили ми Відень, його музеї, цісарський бург і т. п. Вертаючись з Відня, ми не сподівалися, що вже за кілька місяців прийдеться замінити наші гімназійні однострої на військові...

Такий вступ до тої теми був конечний: треба ж було хоч до певної міри насвітлити ці передвоєнні відносини серед яких виховувалися майбутні добровольці Українського Леґіону, майбутні «Усусуси».

Після Сокольського Здвигу, 23-го червня 1914 р., розіхалися ми учні Перемиської гімназії на добре заслужені ферії. Уже в час вправ на площі «Сокола Батька» довідалися ми про агентат в Сараєві на австрійського престолонаслідника. Та це не могло нам молодим попусувати того прекрасного настрою, який ми все мали по скінченні шкільного року та доброму свідоцтві, настрою перед заслуженим відпочинком. Вправді багато тоді говорилося про неминучість війни, але вона нас молодих зовсім не лякала. Ба навпаки, ми молоді ждали на великі події, потрясення і з ними зв'язували наші мрії-сподівання. Як то кажуть, нам тоді було «море по коліна».

Таки не довелось нам цим разом докінчити наших ферій, бо вже в їх середині вибухла 1-ша світова війна. Як це на нас тоді подіяло — годі описати. Більшість нас молодих відчувала, що прийшов час, де мусимо прийти до слова, до чину, а то й нічого дивного, що не могли ми сидіти без чинно по різних закутках. На щось треба було ршатися конечно і скоро. Будучи в глухомо куті на провінції, не мав я навіть з ким порадитися. Прийшлося ршатися самому. По кількох днях після проголошення війни, спакувавши наплечник, попрощався з старенькими батьками і сів на ровер, щоб покинути моє рідне гніздо, може раз назавжди. В Перемишлі якраз того дня вимаршовував 10-ий полк піхоти на фронт. Недалеко гімназійного будинку, на Добромильській вулиці я зліз з ровера і з хідника обсервував маршуючі колони в новеньких ясных польових одностроях (10. п. п. складався у 80% з українців, що походили з недалеких околиць Перемишля та Добромильщини). Між відходячими бачив я теж і моїх односельчан. Йшли ці молоді люди під Красник, де ждали їх перші невдачні бої, в яких більшість заплатила своїм життям через глупоту австрійських генералів. В тих перших боях втратила Австрія свій воєнний актив на марне і після того вже цілу війну приходилося його намагати резервістами та «лядштурмою».

Опершись на ровер, приглядався я відходячим сотням 10. п. п. на зустріч їх невимолитий долі. В задумі і не стямився, як пройшов останній відділ, а на моє рамя поклав хтось свою руку. «Що ти тут робиш, друже?» Я оглянувся і побачив коло себе мого гімназійного товариша Хомінського (походив з Острова під Перемишлем). Я розказав йому, що приїхав з наміром зголоситися до війська. «О, це чудово». сказав він. «Ти прийшов в сам час. Проф. Демчук реєструє таких варіятів в гімназійнім інституті, де організують „Січових Стрільців“». Ми пішли на Баштову вулицю до інституту. Там застали вже кількох охотників, які пильно вправляли муштру на подвір'ї під інструкцією учителя від рисунків, п. Струхманчука. З кожним днем прибували свіжі добровольці, переважно гімназійні учні 7-ої і 8-ої класу. Уже по кількох днях нас перевели до будинку «Дешевої Кухні», що містилася в той час за гімназійним будинком, з входом від вул. Тихої. Будинок притикав до гімназійного подвір'я так, що вистачило вирвати три дошки в паркані і ми мали безпосереднє получення з гімназійним подвір'ям, на якому зладили собі площу наших вправ. З докопаних сіл доставили нам солому до січників та стоки довозили нам харчі і таким чином ми улаштувалися в «Дешевій Кухні», там теж і налаждали спільну харчівню. Скромні, але смачні обіди варила нам п. Граб, вдома по сторожі з бурси св. Миколая. Головний нагляд над

нами перебрав місцевий адвокат, д-р В. Загайкевич, який повнив тоді службу при австрійській команді в ранзі поручника. Він теж і був нашим речником до військової. З часом вдалося нам вивести невеличкі приділи міста від війська. Всі добровольці залишалися у своїх гімназійних мундирках.

Згодом дістали ми старі австрійські кріси на один набій, Верндля, але без набоїв. Час від часу приходив до нас старий, вистужений підстаршина, п. Жовнір, який був знаний в робітничій організації «Воля», і старався втиснути нам своє, куди перестаріле знання австрійської муштри з перестарілими крісами.

Товариша А. Артимова і мене назначено інструктором. Крім вишколу мали ми дбати теж про цілість та про порядок в приміщенні.

Почалася завзята праця над вишколом добровольців, яких з кожним днем прибувало чимраз більше і вже по кількох днях набиралася ціла сотня. Уложено порядок дня, якого мусіли всі точно придержуватися. Він ранку муштра на гімназійному подвір'ю, після полудня теорія, чи навчання з крісом. Ми старалися прискіпшеним темпом втокмачити добровольцям все наше знання австрійсько-воєнної та службових правил. Майже щоденно приходив до нас, звичайно під вечір, д-р Загайкевич і йому здавали ми звіт про стан та про щоденні зайняття.

Вже в короткому часі замінилася «Дешева Кухня, в справжню касарню, а гімназійне подвір'я в «Егзеципляц». Вже до тижня вспіли ми нашою завзятою муштрою вивести всю траву на гімназійному подвір'ю, що за місяць ферій вже була так гарно підросла.

Як було вже сказано, добровольці склалися головню з гімназійних учнів 7-ої і 8-ої клас, отже інтелігентний матеріал, самі дібрані хлопці, наші найближчі товариші. Та муштрувати товаришів і погодити при тому дисципліну з товаришським відношенням, не була така легка справа. Але нам обом з товаришем Артимовичем якось це вдалося.

Не легко нині пригадати прізвиська стрільців з перемиської сотні. Назву тут хоч тих, яких пам'ятаю. За доповнення списка буду дуже вдячний.

Андрух Іван, Артимович Антін, Баран Евстахій. Батейко Михайло, Бий Олекса, Волошин Іван. Волошин Микола, Волинець Іван, Волинець Степан, Верховий Володимир, Глова Василь, Гула Антін, Дацьків Яків. Домарадзкий Андрій, Домарадзкий Євген, Дулеба Василь, Дунай Андрій, Залітач Василь, Каливошка Петро, Кварцяний Іван, Кривовяза Олекса, Кокот Михайло, Козьол Іван, Кишка Іван, Лесик Роман, Липецький Франц, Максимяк Павло, Микита Петро, Новаківський Семен, Перчинський Степан, Савула Михайло, Паславський Іван, Тиранський Дмитро, Хомінський Мирослав, Хомінський Роман, Хроноват Михайло, Талпаш Мирон, Фільц Кость, Фрідман Лев (жид), Рейнарлович Осип, Рейнарлович Омелян, Масляний Евстахій, Скарвінко Іван.

Дуже відчували ми недостачу військового однострою, тим більше, що наші гімназійні мундирики скоро нищилися при щоденній муштрі. Потрібно нам теж було нових крісів і амуниції. А головню — ми задумувалися на гімназійному подвір'ю, а вийти на якусь площу вправ поза місто, не можна було добитися дозволу. До нас доскакували ще товариші, що жили у своїх родичів у місті. Стрільці zorganizували прекрасний хор і щовечора влаштовували концерти на втіху жителів вул. Тихої.

Так минали нам дні і тижні при щоденній муштрі. Ми вичерпали все наше знання, вишколили здисципліновану сотню УСС-ів і ждали нетерпеливо на вимарш. Але всі інтервенції д-ра Загайкевича в Начальній Команді не давали ніякого висліді і ми почали вже нервуватися. Тимчасом почали доходити до нас чутки про перші невдачі австрійської армії на фронті. Ми стрічали в Перемишлі перших ранених, що верталися з фронту і приносили дуже невтішні вістки про розгром австрійської армії під Красником. В міжчасі почали доходити до нас зокрема прикрі чутки про масові арешти наших людей, головню інтелігенції, священників, та про їх вивози до концентраційних таборів в Австрії.

Нам чим раз більше надрідала ця муштра на вузькому подвір'ю і ми ждали нетерпеливо, щоб скорше вирватися, дістати належну зброю до рук та стати до діла, на яке ми зважалися. Вже й об'їли ми сливки на гімназійних сливах, за що гримав на нас директор Алиськевич, а нас все ще не пускали.

Нарешті прийшла очікувана хвиля. Одного дня прийшов до нас Загайкевич і покликав нас обох до канцеля-

рії. Тут повідомив нас, що нарешті сотня УСС має відійти до Львова. А що й далше голоситься добровольці, треба, щоб один з нас двох залишився для дальшого вишколу. Після того спитав, котрий з нас обох хоче відійти з похідною сотнею, а котрий залишиться на вишколі. Однак справа не була така проста. Ми оба хотіли відійти з товаришами, яких не тільки вишколили, але з якими в'язала нас довголітня шкільна лавка. Нам обом не усміхалося залишатися і далше товкти муштру на вузькому подвір'ю тоді, коли вся своя «братія» відходила. Не усміхалося це зокрема мені, що вже від тої муштри зовсім був охрип. Д-р Загайкевич побачив, що ми оба не погодимося, вирішив сам справу. Товариша Артимова назначив командантом похідної сотні, а мені велів далше провадити вишкіл. Для мене це був неабиякий удар, хоч як не хотілося мені розставатися з товаришами, але наказ — наказом. Це рішення й спричинило те, що я не став «заводовим» Усуусом і, мимо моєї волі, опинився в складі австрійської армії.

Вже на другий день супроводжав я похідну сотню на станцію та прощався з кожним зокрема. Один з відходячих товаришів, бачучи мій настрій, порадив мені скритися у вагоні і непомітно від'їхати з сотнею та залишити вишкіл. Товариш Фрідман, побачивши мого вагання, порадив мені таки залишитися, мовляв, вишколиш собі другу сотню і незабаром надтягнеш з нею за нами. Почуття обов'язку таки взяло верх. З тяжким серцем глядів я за від'їжджаючими на схід товаришами. Я чувся дуже осиротілий та, як між новими добровольцями, яких я мав вишколювати, не було вже колег. Були це вже переважно незнайомі сільські хлопці та ремісничі молоді з Перемішля. Зціпивши зуби, взявся я вишколювати їх з надією, що незабаром виїду з ними та дожену 1-шу сотню.

Минали знову дні серед щоденної муштри. З фронту доходили чимраз гірші вістки. А переслідування і арешти наших людей ставали частішими. Невдачі австрійських генералів треба було чимсь оправдати. Кинено тому клич: «Всьому винні „Рутенер — ферретер“». Цей клич з захопленням поширили поляки і жиди. Пішла велика нагінка в першу чергу на нашу інтелігенцію і, під претекстом «зрадники-москвофіли», виарештовано в першу чергу священників та активніших селян. Арештованих вели вулицями, товпа, переважно жидки, кидала на наших стареньких священників камінням, опльовували їх та кричала: «ферретер»... Між ними були і батьки тих, які билися вже на фронті, деякі в боях вже відзначилися, а чимало їх вже й полягло в боротьбі з москалями...

Одного дня ескортували жандарми через Перемишль групу 50 людей, переважно наших священників. В тій групі нещасних було й декілька жінок. Коли вони переходили вул. Дворського в напрямі станції, над'їхали проти на конях малярські гонведи. Хтось з вулиці товпи крикнув: «ферретер». Командант відділу скомандував, гонведи повитягали шаблі, кинулися з кінями на ескортованих і шаблями засікли всіх на смерть. Лише одна жінка залишилася живою з тої масакри...

Майже щоденно ведено вулицями арештованих наших, в нічому невинних людей та майже щодня вліходили транспортні на захід, до концентраційних таборів Таргофу, Гминду і інш. Вся та польсько-жидівська нагінка проти наших людей в 1914 р. коштувала нас поверх 30 тисяч неповинних жертв. Малярські «герої» вшали наших селян вже за саме слово: «я русин!».

Так знущалися всі зайди над нашим народом, висмоктуючи з нього цілими віками всі соки. Так закінчилося мирне «спулжице» трьох народів на Західно-Українських Землях. Це повинні б пам'ятати всі ті, які горлають про нетолерантність та український антисемітизм. Річ очевидна, що ті всі факти були не без впливу і на організацію Українського Легіону.

Минуло знова кілька тижнів серед вишколу 2-ої сотні. В Перемишлі почали появлятися втікачі з фронту, які своїми перебільшеними оповіданнями ширили паніку. Ночами було вже чути глухі вибухи з північного сходу.

Одного дня з'явився у нас Чмола Гринецький і від нього я довідався, що під впливом польських доносів, Австрія наказала зменшити Легіон УСС до невеличкого числа, та що Легіон перевезено зі Львова до Стрия, і багато добровольців розпущено додому. Від нього довідався я, що перемиська сотня належала до найкраще вишколених УСС. Відомості, що привіз їх І. Чмола дуже нас пригнобили.

Після великих втрат на фронті Австрія зарядила покликання 20-річних, отже мій річник. З дому прислали

О. Городиський

З щоденника перекладача

(Продовження з попереднього ч. журналу «Вісті»)

Дуже здивувались москалі, що я подікавився національним складом Добровольців, а ще більше, коли тільки українці одержали брошуру «Німеччина і українці». Вони мене на початку вважали за німця.

В перших днях вишколу погода була погана. Правда, сильний вітер, що віяв з моря дещо притих, але на зміну йому прийшли сирі мряки, нездорові дні.

Всі без винятку добровольці жадібно вилувлювали не тільки вістки зі світу, але й жваво цікавилися подіями, які відбувалися навколо. Наприклад, минулого тижня сталася катастрофа поїзду під Тагарограмом, в якій згинувло біля 10 вояків, але добровольці хотіли знати, чи це справа советських партизанів, чи тільки недогляд залізничників. Знали вони також і про катастрофу поїзду з відпускниками за Ковлем, коли поїзд наїхав на міну, як і про зудар шпиталевого поїзду з тягаровим. Треба дійсно дивуватися швидкості поширювання вісток, бо не всі відомості подавало советське радіо. Очевидно, таким вісткам наші добровольці-москалі дуже раділи, бо це тільки підтримувало їх на душі, зміцнювало їхнє переконання від большевицької пропаганди, що всі мешканці ССРР по обох боках фронту ніби воювали проти німців. Для мене не було ніякою таємницею, що москалі, які проди-сталися в ряди добровольців (офіційна назва: *Odis Ordnungsdienst*) стояли по стороні Червоної Армії, німців ненавиділи, а уніформу одягли тільки на те, щоб переждати війну. Інакше реагували українці. В них я запримітив велике прив'язання до родини, бо вже в перших днях просили чи можуть написати листа додому, про себе дати знати, що живі. Хоч на Правобережжі існувала вже цивільна адміністрація, та функціонували поштові уряди, але військова команда не мала виразних вказівок відносно користування добровольцями засобами поштової адміністрації. Коли таку проблему передставлено до вирішення безпосередньому зверхникові добровольців, то вислід звичайно був завжди той самий: — не вільно! Таку саму відповідь дав і наш новий Ортскомандант. (Сотн. Тінгельнога призначено було на вищу посаду і швидко підвищено до ранги майора). Сотн. Отто Франк, наш новий начальник після мого офіційного запиту, також сказав — не вільно, бо не було в тій справі ніякого становища зі сторони вищих команд.

В 1942 і 1943 рр. у справах добровольців (малі частини, які безпосередньо підлягали якійсь німецькій частині й не творили окремої національної одиниці) панував великий балаган, в багатьох випадках німецькі частини, які перебравали вже сформовані одиниці добровольців, не знали взагалі, чи добровольці набрані з таборів полоне-

них, чи завербовані з місцевих людей. Деякі, — головню тилові німецькі частини, — змінюючи місце постою забирали з собою і добровольців, а вони забирали і свої родини. Виникла нова проблема: прохарчування родин, яких, звичайно передавалося на прохарчування до місцевих колгоспів або сільських управ, зобов'язуючи працездатних до праці. Охочих до праці виявлялося мало, а одиноким оправданням було те, що син або чоловік е в німецькій армії, воює проти большевиків, а тому родина повинна одержувати всяку підтримку. Звичайно, проти такого дармового видавання харчів протестували районні сільсько-господарські німецькі начальники (*Landwirtschaftsführer*), які засипали своїми протестами вищі команди, що у висліді створювало непотрібну писанину, або як німці називали «*Papierkrieg*». Родини, добровольців створили були в рр. 1944-45 дуже поважну проблему, бо разом з «родинами» просувалося позажне число шпигунів та диверсантів, про що німецька розвідка інформувала низові частини. У висліді полева жандармерія, а також і т. зв. таємна полева поліція, дуже часто відокремлювали родини від військовиків, відсилаючи їх в різні напрямки без ніякої опіки. Дуже часто, після такого насильного розлучення, втікало деяке число добровольців, щоб заопікуватись своїми родами. Не рідко бувало (головню під час відступу восени 1943 і 1944 рр.), що такі добровольці поступали знову на службу до нової частини. До кінця війни німці не зуміли відповідно розв'язати тієї проблеми.

На мою думку німці зуміли б її розв'язати, але марево програшу, сталий відворот, брак довір'я до місцевої провідної верстви (а таке було також!) не давало змоги знайти позитивний вихід. Коли б всі ті окремі малі добровольчі відділи німці були зорганізували в більшій національній бойовій одиниці, то мали б дуже поважну допомогу. Серед добровольців були звичайними вояками й старшини, які нерідко своїм технічним знанням перевищали німецьких старшин, що командували такими відділами. Як підстаршини, так і старшини-німці початково виявляли своє невдоволення з того, що їх призначено до добровольців або до німецьких частин, але вони швидко орієнтувалися в користях свого нового становища, і по силки з харчами почали рухатись до Німеччини. Добровольцям ніколи не було сказано, що їм дозволено, тільки все говорилося що невільно! Німецькі «команданти» вибирали собі підстаршин — переважно не на підставі кваліфікаційних вартостей, а тільки як це особа, здібна з ним співпрацювати. В моїх мандрівках я зауважив тільки в кількох випадках намагання окремих осіб дістатись на вищу посаду.

Любив я заходити вечорами до добровольців та розпитувати їх про всячину. Мене найбільше цікавили їхні воєнні переживання. Були між ними також і такі, що побували в старшинських школах, може навіть були вже старшинами, а двох на початку війни перебувало у Львові, та відступали через всю Галичину. Місто Львів їм подобалося, хвалили й населення, яке, однак, під час відступу большевиків обстріляло відступаючих, чим доводило своє негативне ставлення до московсько-большевицького окупанта.

Українці — добровольці ставилися до мене дуже гарно, з довір'ям, приходили з різними клопотами. В своєму військовому багажі я стало возив з собою різні книжки. Останній раз одержав від моїх друзів з Ярославла нову посилку з книжками, серед яких були цікаві спогади Гальчевського-Войнаровського «Проти червоних окупантів».

Клижку я дав прочитати Марчукові, донському козакові, який її перечитав досить швидко та навіть розповів вже її зміст іншим. Хобенко з Вінницької області попросив прочитати ту книжку. Протягом швидкого часу всі українці її перечитали, а я мав прекрасну тему для розмов, обговорюючи з ними ті цікаві спогади. Багато зі старших (34-37-річні) пригадували собі з оповідань або про Визвольні змагання, або про події в їхніх околицях.

Тримати дисципліну серед добровольців не було тяжко, гірше було з відзвичаюванням від непристойних слів та простацької лайки мистцями в якій були москалі. Один з них Улітін лаявся в жахливий спосіб, та при кожній нагоді використовував свій мундир, аби щось украсти в місцевого населення. на стор. 109

ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ У ПЕРЕМИШЛІ

мені картку покликання. Я думав, що це до мене не відноситься, бо ж я вважав себе військовим, отже думав, що не мушу вже ставати до поборової комісії. Все ж таки при найближчій нагоді показав я те покликання д-рові Загайкевичові, як могому безпосередньому начальникові. Яке ж було моє здивування, коли він, глянувши на покликання, сказав мені, що мені не остається нічого іншого, як зголоситися до поборової комісії, куди я належав, цебто в Добромилі. Я недовірливо спитав: «чи це значить, що на тому кінчаємо наш вишкіл і кіш розв'язуємо, тим більше, що й чимало стрільців такі ж покликання дістали?». Д-р Загайкевич здвигнув тільки раменами. Я зрозумів, що він знає куди більше, маючи безпосередній зв'язок з Нач. Командою та, що справа стоїть куди гірше, ніж ми це, нашими молодими головами, могли зрозуміти.

З розбитим серцем попросився з моїми добровольцями і всі ми того дня розійшлися. Я подався до хати, попросився, а на слідуючий день стояв перед поборовою комісією в Добромилі. Звідти перевезли новобранців до Перемишля та розмістили нас в старих казаматах на замку. А що москалі вже наблизилися до Черемисля, нас рекрутів, скоро вивезли в тягарових вагонах на Мадярщину, до Тата-Товарощ, де примістилися кадри 10-го полку піхоти.

Так, замість при Українських Січових Стрільцях, опинився я «однорічним добровольцем» (примусовим) при 10-му полку, де залишився аж до 1-го листопада 1918 р.

Не обійшлося також і без арештування двох москалів в наших ОДІС за те, що вислані на залізничний шлях для його охорони, кради вугілля і на власну руку провадили контролю перехожого цивільного населення, забираючи харчі та інші на той час цінні речі, які потім міняли на горілку-самогонку.

Брав я також участь в одній нічній облаві з 16 на 17 грудня на т. зв. північному посольку, завданням якої було знайти саботажників, що позрізували телефонні стовпи. Ми мали щастя, що вночі стався легкий приморозок і підморозив те болото, яке було жахливе на передмістях.

Збірка відбулася біля 3-ої дільниці поліції, де зібрались не тільки наші добровольці й полеві жандарми, але також і деякі інші військові частини. Облава не принесла жадних успіхів, хоч найдено куски перерізаних стовпів, але нікого не заарештовано. Облава була проведена хаотично й взагалі не було ніяких труднощів втекти або заховатися тим, за якими шукали.

У Таганрозі діяла большевицька агентура в кількох видах, і, як мені здається, не мала безпосереднього зв'язку й отримання між собою. Одна частина її знаходилася на різних підприємствах, найчастіше під безпосередньою німецькою управою, друга — може менше активна, але більш небезпечна, це кол. члени комсомолу, які старались згуртувати навколо себе, якнайбільше місцевої молоді, вишколюючи її у ненависті до німців і в патріотизмі до «родіни». Це вдавалося їм дуже добре, бо найголовнішою темою було: «Як оминути вивозу до Німеччини». Ця проблема, була не тільки важною для молоді, але й для батьків — а це й допомагало підпільній праці комсомольській організації, бо це було страху, що хтось зі старших зробить на них донос. Це не означає, що не було доносів — вони були, але не через проницьке наставлення, а тільки від призвичаєння доносити до совєтських установ за час життя під большевиками. Були у нас також донесення, що з руїн одного будинку передаються совєтським літаком якісь світляні знаки. Я сам ходив з одним полевим жандармом кілька разів на засідку в околицю того будинку, бачили якесь перериване світло з руїн, однак нікого ми в руїнах не знаходили.

Мимо того, що мешканці Таганрога (як і всі мешканці інших міст), згідно першого наказу після захоплення міста, повинні були здати всі радіоприймачі і вогнепальну зброю, але велику кількість радіоприймачів було заховано. Місцеве населення Таганрогу мало швидше відомості про німецькі невдачі, ніж самі німецькі вояки, або тилові частини. Про оточення німецької 6-ї армії під Сталінградом я вперше довідався від нашої перекладачки Гелени — українки, яка вперто розмовляла зі мною російською мовою, і щойно пізніше, ту саму вістку підтвердили німецькі літуни, які приходили по справам до нашої Ортскомендантури.

Крім двох згаданих підпільних совєтських груп, які провадили комуністичну працю, були в Таганрозі також і спеціально прислані шпигуни та саботажники. Маю враження, що якраз за зв'язки з тими шпигунами розстріляно, вже після нашого від'їзду одну з наших перекладачок — Гелену. Вона багато разів дискутувала зі мною, як на тему війни, так і на тему німецької господарки на окупованих теренах. На жаль, я їй мусів признати рацію, що німці самі допомагають комуністичному підпіллію зміцнювати большевицькі позиції. Однак комуністичне підпілля, яке зростала в ті часи, досить часто гештапо розкривало й ліквідувало, бо члени його не мали належного вишколу в тому, як провадити таку працю. Великі жертви серед фанатиків-підпільників змусили нарешті комуністичних провідників звернутися, щоб були прислані фахові організатори, яких вони й одержували. Переважно групи активістів-підпільників складалися з молодих студентів і студенток, а збирались вони разом під «плащиком» товариських забав і танців під патефон. Тут хочу ще зазначити, що патефон належав до обов'язкового реквізиту пересічної совєтської родини, тому ганці молоді не викликали ніякої спеціальної підозри.

Пригадую собі, що наші відвідини ввечері під час Різдвяних (латинських) свят у перекладачки грекині Азі викликали велику сенсацію серед присутніх, а вона цілком не скривала свого нервування, намагаючись якнайшвидше нас позбутися, частуючи нас самогонкою та закускою. Хоч підстаршина Бекер хотів ще залишитися далі, але я намовив його залишити хату.

У Таганрозі весь час перебувало етапом дуже багато вояків, які рухались в напрямках або на південний схід

до Ростова, в дорозі на Кавказ, або на північний схід — до Сталінграду. Присутність більшої кількості військ створювало також і певні проблеми. Їх завважив я вже кілька днів після приїзду до Таганрогу, коли на подвір'ї Ортскомендантури проходили арештовані німецькі вояки. Першого дня, коли один з наших полевих жандармів охороняв арештованих, один з них, приналежний до літунства, — Фішер утік. Щойно зголосивши втечу в командантурі оберфельдф. Майнка — народний вчитель зі Шлезьку, який бездоганно володів польською мовою, довідався, що Фішер засуджений полевим судом в Ростові на смерть, за продаж цивільному населенню бочки бензини.

Може були б ми й забули ту історію, коли б не повідомлення і скарги як вояків, так і цивільних, що якийсь німецький вояк, одягаючи різні уніформи, обкрадає їх. Досліді в тій справі взяв на себе оберфельдф. Маер, якому додав командант Франк мене, як перекладача.

Завдяки інформаціям цивільного населення ми віднайшли мешканця одної жінки, в якому, згідно відомостей інформаторів, мав перебувати якийсь вояк. Ми розбили двері, і на велике наше здивування, серед знімок знайшли знімку Фішера. Того самого вечора Маер зловив його коло тієї ж хати, коли запитав був про гасло — якого Фішер не знав. Замкнули його в нашій команді в малій кімнаті, яка мала ґрати на одинокому вікні, і всі без вимку вартували як всередині, так і зовні. Наступного дня літунська частина прислала вартівників. Яке було наше здивування, коли третього дня вранці підстаршина з варті зголосив, що Фішер підваживши ґрати втік через вікно. Справа була підозріла. Не маючи змоги інакше одержувати харчі, як тільки крадіжкою, швидко попав знову в наші руки — знова зловив його Маер, а другого дня жандарм Файс відвіз його закованого до військової тюрми в Дніпропетровську, де його дуже швидко розстріляно. На підставі звідомлень Фельдкомандантури в Таганрозі ховалося досить багато дезертирів. Пригадую собі також справу одного вояка, якого засуджено на смерть, довівши йому, що він навмисне заразився венеричною хворобою тільки тому, щоб лягти в шпиталь і оминути фронт. Військове судівництво було дуже строге, а якщо й опінія безпосереднього командира була неприхильна, то доля такого підсудного була вирішена наперед.

У вільних годинах я відвідував театральні вистави і кіно. Побував я також на балеті «Лебедине озеро», на різних вар'єте, як німецькою так і російською мовами. Одного разу дозволив мені наш новий адютант Гібфрід відвідати румунське вар'єте. Оглядаючи одного разу оперету «Тайни гарему» вже на третій з черги виставі ствердив я один цікавий спільний сюжет — корупція. Корупція, що є характеристичною рисою російського народу, а головню його аристократії, увійшли також і до змісту театральних вистав. Балетні точки тієї оперети були дуже гарні і виглядали краще від співів. На деякі вистави, головню в міських театрах, приходило також і місцеве населення.

Відвідуючи 11 грудня виставку-драму в 4-ох діях «Незнана жінка» записав я собі враження з обсервації таганрозької молоді. Драма була досить гарно навітлена, та не про те хочу писати, а звернути увагу на публіку, її вигляд та поведінку. Публіка складалася переважно з молоді (не враховуючи невеликої кількості військових). Та «золота» російська молодь, вихована під сонцем сталінської конституції, поводитися в театрі скандально. Витуки, взаємна балаканина, перегуки з сусідами, вибухи сміху під час найбільш трагічних моментів, лузання соняшникового насіння, постійне вештання по залі. Молоді хлопці були в кашкетах, з позадируваними до верху дашками («більше света»), з недбайливо накиненими блясками чи плащами, обов'язково розхристані до сорочки включно. Дівчата і молоді жінки, з неестетично нашмарованими фарбою устами і обличчям, робили вреження, що вони є члени якоїсь аматорської групи. Голови прикрашали обов'язкові білі або червоні беретти, а ноги — рожеві або сині скарпетки, вдягнені на пончохи. Одну молду жінку я бачив вдягнену в нічну піжаму з китайським взором, — певно здобуток «визволителя» в Західній Україні 1939 р. Як я завважив, її поява в такому убранні не викликала ніякої спеціальної уваги інших глядачів. Під час перерви майже всі виходили до фое, на прогулянку. Сміхи, крики і нецензурні слова в розмові між дівчатами й хлопцями, некультурна поведінка — це

Михайло Курах

Чи був інший вихід?..

(Думки і завваження з приводу книжки Никифора Гірняка)

ВСТУП

На нашому книжковому ринку недавно появилася цікава публікація отамана УГА д-ра Гірняка¹⁾, яка являється цінним документом не лише до історії УГА, але також дуже важним документом і до історії наших визвольних змагань взагалі. Проблема УГА присвячено вже багато різних публікацій та окремих статей, але чомусь промовчується союз УГА з большевиками, хоч, напр., про союз УГА з Добровольчою Армією пишеться багато і навіть узасаднюється konieczність цього союзу. Книжка Гірняка виповнює одну важну прогалину, вона знайомить нас з самою генезою та історією союзу УГА з Червоною Армією. Хочеться підкреслити, що той союз не був останнім актом трагедії УГА, він був лише передвісником акту останнього, який розігрався після зрвання союзу з большевиками і закінчився капітуляцією перед поляками. Той дійсно останній акт трагедії УГА ще жде на висвітлення, жде свого історика.

Поява книжки Гірняка знайшла певний відгомін серед нашої вояцької братії, але значно слабший серед нашого громадського загалу. Я мав змогу познайомитися з тією чисельною кореспонденцією, яку Автор отримав від деяких наших військовиків і знайомих громадян, що у своїх листах gratулюють Автору та висловлюють своє признание за його цінний вклад в нашу найновішу історіографію. Я уважно стежив і за голосами критика на сторінках нашої преси; тому з прикрістю приходиться ствердити, що ця критика не виконала свого завдання. Крім декілька статей загально компліментарного характеру, ще було кілька статей, в яких можна було завважити неактовні випадки проти Автора, за те не було об'єктивної аналізи твору і відповідних висновків. Мені не хотілось забирати слова в справі цієї публікації, бо я був учасником тих подій, що про них пишеться в книжці. Для неї Автор використав частину і моїх матеріалів;

на стор. 111

З ЩОДЕННИКА ПЕРЕКЛАДАЧА

те, що мене найбільше вразило, чого я не бачив, відвідуючи театральні вистави в Україні.

Великою приємністю для мене була пошта. Щоб одержувати багато пошти, а також і різні інформації з краю я мусів також багато писати листів. У листах до рідної хати я описував дещо і про своє життя, ніколи на нього не нарікав, бо не хотів засмучувати родичів. Мамця, яка провадила цілу домашню кореспонденцію, описувала своє життя та домашні турботи. Брат, який в той час перебував вже у Кракові, працюючи в редакції «Краківських Вістей» писав часом дещо більше, однак дуже обережно, щоб не наразити себе чи мене на які неприємності. Вістки, які приходили з дому, не були веселі. Важко було з харчами, тому кожну заощаджену консерву висилав я до дому. Від моїх приятелів, як Влодко Чиж, — студент теології, чи Ромка Смика, — студента медицини з Берліна, проф. Залеського чи Масляника одержував я не лише цікаві листи, але також посилами з прочитаними українськими газетами або книжками, які роздавав я часто серед добровольців та серед місцевого українського населення. Зокрема Масляника і проф. Залеській, які самі ще недавно були перекладачами, писали до мене дуже цікаві листи.

Усвідомлюючи, що тодішня преса під німецькою окупацією буде важним джерелом для майбутнього історика, старався я збирати увесь друкований матеріал, з пропагандивними афішами і летючками включно, та пересилав до Музею Визвольної Боротьби в Празі. Майже подібну збірку матеріалів я висилав і до моєї хати. Під кінець 1943 р. моя збірка нараховувала понад 150 різних часописних видань з українського терену в різних мовах. Все те, на жаль, пропало.

Дуже рідко писав до мене один з найкращих моїх приятелів зі шкільної лавки Всеволод Лемеха (загинув від большевицьких рук вже після закінчення війни), але кожний його лист був дуже цікавий за змістом. Активний в студентському житті Львова, він описував мені докладно про всі події, і його листів мав я завжди докладні інформації про внутрішню українську політику. Переживав я, читаючи ті листи, бо ж не міг я захоплюватись українською гризною, фізичним винищуванням або доносами!

В листах багато було цікавих інформацій про українське життя, як в Галичині, так і в Німеччині, в Протектораті Чехії. Цими інформаціями ділився я або з п. Давидовичем або з Крамаренком під час моїх частих до них візитів. Не занедбував я писати також і до д-ра Євгена Грицака, професора Греха з Ярославської української гімназії. Листи до д-ра Є. Грицака писав я завжди з приємністю, бо він поруч проф. Залеського і інж. Паламарчука, багато допомагав мені для моєї культурної праці в Україні.

Провадив я також переписку з деякими неваликої

кількості і українськими перекладачами, інформуючи їх про мої переживання. Більшість з моїх знайомих перекладачів були в кращому стані, мали змогу бачити більше різних місць, а внутрішні відносини також були ліпшими, ніж у мене на службі. В Таганрозі не був я першим українцем перекладачем, були вже інші, як наприклад, вже згадуваний мною Богдан Лисяк чи Ігор Стахів, з яким я зустрівся в 1943 р. в таборі полонених в Італії. Кожний з українських перекладачів зробив свій хоч і невеликий внесок за скромністю своєї праці по лінії українських інтересів, яка напевно не пішла і не піде на марно.

Одного грудневого дня проводжав я мого доброго приятеля Григорія Гаха — холмщак, який звільнився з частини і сподівався виїхати на студії. Він повертав з Кавказу. Його листи були завжди дуже бадьорі, підтримували мене на дусі, коли під пливом шикан супроти мене, писав я йому власні песимістичні листи. Повернувшись до своєї сторони, він написав ще декілька листів, описуючи українську національну партизанку, як рівнож і большевицьку. Але вже з середини 1943 р. контакти наші перервалися. Яка доля зустріла його — не вдалося мені і досі довідатись.

Не бракувало у мене також кореспонденції і з паном Красним. Дуже гарні листи писали моя воєнна знайома з Полтави Ала Пащенко та Віра Кашуба з Тернополя.

Часто приходилося мені слухати чемних, як також і злобних завваг, що я найбільше зі всіх членів нашої командантури завантажую німецьку пошту. Крім листів, посилав я додому дуже багато книжок, які нераз ваялися на підлогах зплондрованих бібліотек чи шкільних будинків.

За допомогою полевой пошти, не одному добровольцеві допоміг я в Таганрозі написати до своїх рідних на Правобережжі. Цілу мою воєнну кореспонденцію мав я дбайливо зібрану, однак в 1944 р. дуже багато її спалив, малу частину забрав з собою, але й та пропала. Сьогодні, пишучи ці спомини, було б добре ілюструвати їх думками і турботами моїх приятелів тих бурхливих воєнних часів. Правда, мій щоденник мені дуже допомагає, все ж таки не все міг я записувати, бо боявся, щоб не раз мої думки чи враження не пошкодили мені, коли б, напр., мене арештовано. Багато наших перекладачів попало в німецьку тюрму, а не один з них і втратив своє життя.

В Таганрозі наша Командантура попрощалася з сотн. Тінтельнотом, — багатим фабрикантом з містечка Вльотго над р'кою Везерою. Командував він нашою командантурою з самого початку війни, опікувався своїми підвладними, старався задержати їх при собі, не радо відпускав їх до інших частин, не любив гітлерівських партійців і дуже рідко, тільки під час офіційних зібрань, наприклад, (народини Гітлера) вживав гітлерівського поздоровлення.

(Далі буде)

зрештою я був членом Ревкому УГА у Винниці і близьким співробітником от. Гірняка. З тих причин мені не випадало забирати слова, хоч до мене звертались деякі знайомі редактори і просили написати на тему книжки Гірняка. Щойно в тракті писання моїх статей на тему публікацій п. Д. Микитюка про УГА²), я вирішив забрати слово і про книжку Гірняка, бо завважив, що деякі автори у своїх статтях, які поміщено в публікаціях п. Микитюка, в багатьох випадках розминаються з правдою і в кривому зеркалі представляють справи зв'язані з союзом з большевиками. Дехто навіть дозволив собі на дуже нетактовні виступи проти Автора книжки. Автор книжки не потребує моєї оборони, бо об'єктивний читач зрозуміє і справедливо оцінить книжку Гірняка, яка в дійсності являється його сповіддю про діяльність та переживання на становищі голови Ревкому УГА у Винниці.

Мої статті на тему книжки Гірняка мають за ціль виповнити деякі прогалини, які проникли до тієї книжки, насвітлити загальне тло тогочасних обставин, серед яких ми жили і діяли, які спонукували нас до пертрактацій, а в дальшій консеквенції, і до союзу з большевиками. З'ясування тих справ наблизить нас до відповіді на питання, чи для УГА був якийсь інший вихід?..

Деякі заввага від себе особисто.

Я зовсім випадково попав у ряди УГА і мені пришлося відіграти деяку роль в заключенні договору з большевиками. Аж до перших днів грудня 1919 року я був на службі в формаді Січових Стрільців (СС), де командував полком артилерії. Коли ж роз'язалась формація СС я перейшов до Винниці і там оформився на службу з УГА. Від полк. Коновальця отримав доручення нав'язати контакт з от. Гірняком і з його допомогою гуртувати наших січовиків, які зголосяться до служби в УГА. Мета була ясна: гуртувати і зберігати кадри січового стрілецтва, аби при відповідній нагоді знову виступити на арену подій і продовжувати збройну боротьбу. Завдяки Гірнякові я скоро оформився на службу в УГА і одержав доручення зайнятися реорганізацією тих двох полків артилерії Січових Стрільців (2-го — під командою сотн. Зарицького і 6-го — під командою сотн. Бутрима), що були в складі УГА. В швидкому часі мене втягнули і в політичну роботу, а коли у Винниці створився Ревком УГА — мені доручено організаційну референтуру. За той період моєї діяльності я вповні відповідаю і зараз стверджую, що коли б ці події вернулися, коли б вони знову повторилися, то я, не зважаючи на всі дальші переживання й досвід, поступив би так само, як поступав в часи тих подій, що їх зараз описую.

В тракті писання цих заміток приходиться цитувати деякі факти й дані з різних публікацій, яких тоді ще не було і не малося до диспозиції певних статистичних даних. Зараз до цього питання існує багата література, яку використовую для підтвердження певних фактів, з якими ми мусіли числитись, яких не можна було обминути чи змінити в нашу користь. Цитований матеріал підтверджує правильність нашої тогочасної політичної лінії і тактики.

I. Загальна ситуація

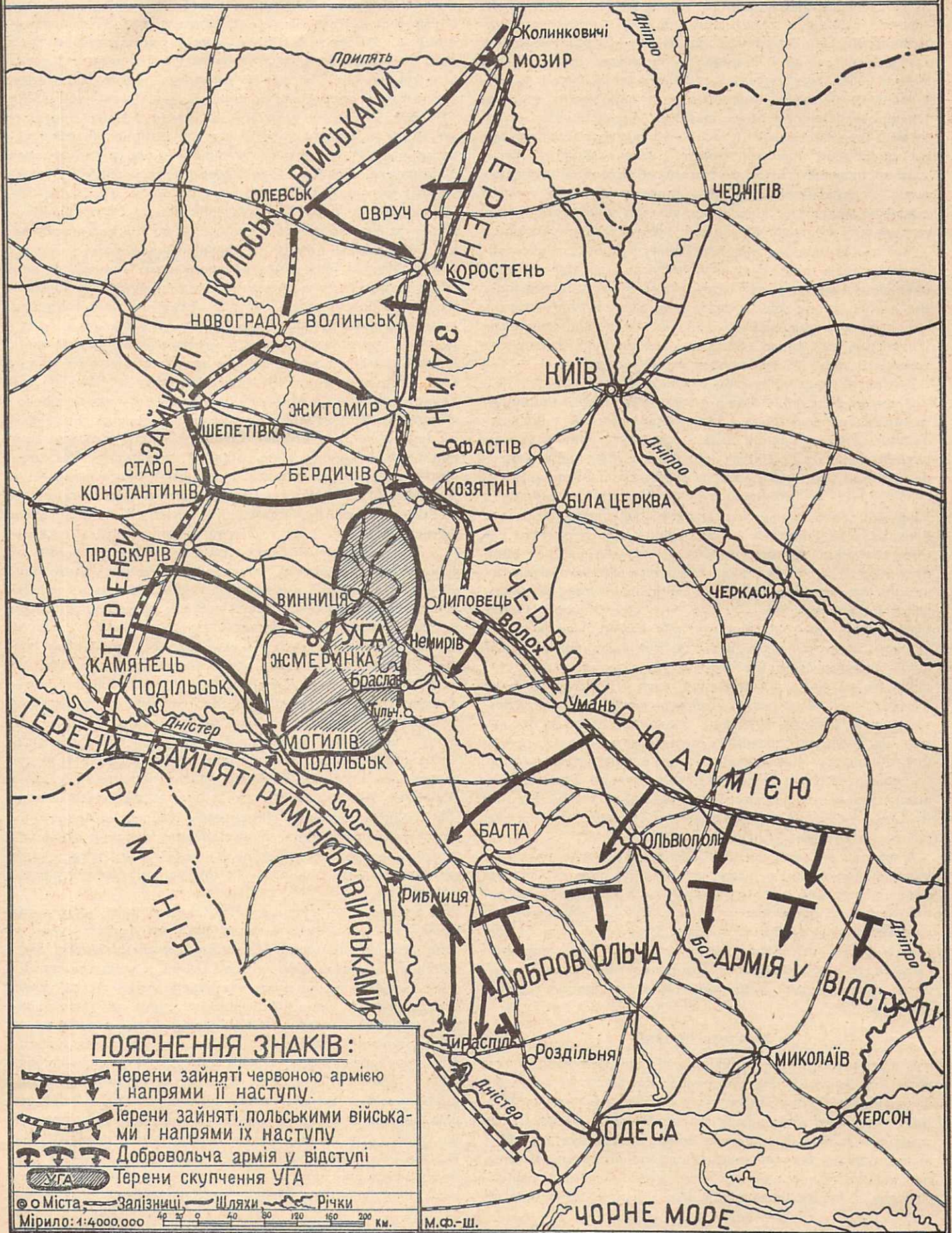
В грудні 1919 року Українська Галицька Армія опинилась у безвихідному становищі. Диктатор Петрушевич зі своїми найближчими співробітниками переїхав до Відня, залишаючи свою армію без політичного і військового проводу. Правда, Начальним Вождем УГА був ген. Микитка, але це був кадровий старшина австрійської школи, далекий від усякої політики, а вже зовсім не зорієнтований в таких скомплікованих справах, як тогочасна

політична ситуація на Україні. Його начальник штабу ген. Ціріц, німецько-мадярського походження, також кадровий старшина австрійської школи, ще менше від ген. Микитки розбирався в справах загальної політики, а української тим більше. Співпраця тих двох начальників — Микитки й Ціріца — не ворожила нічого доброго і не могла дати добрих наслідків. Ціріц був на цілих 6 років старший віком за Микитку, також військовим вишколом і стажем його перевищував. З вибухом війни 1914 року Микитка вирушив на фронт в ранзі поручника, Ціріц — в ранзі майора, а після закінчення війни перейшли в УГА, перший — в ранзі майора, другий в ранзі полковника. Микитка був людиною скромною, без претенсій, лояльною до людей старших віком, а відносно Ціріца дуже улеглим і чув себе ніби менше вартісним. Цьому не треба дивуватись, якщо візьмемо до уваги виховання австрійської школи та щаблі ієрархічного ступенювання. Він не мав відваги наказувати Ціріцові, у всіх справах питав його поради і тільки формально наказував йому, бо так мусіло бути з огляду на його службове становище, тобто становище Начального Вождя УГА. Ціріц був доволі агресивним і впертим у реалізації своїх плянів, намірів і постанов. Він не дуже числився з думкою свого зверхника ген. Микитки, тому в дійсності виходило так, що не Микитка, а Ціріц був фактичним командантом УГА. Очевидно, така співпраця між ними обома не могла дати добрих наслідків. Коли Микитка шукав якогось виходу з тієї прикрої ситуації, в якій опинилась УГА, коли вагався у прийнятті якогось рішення, то Ціріц був рішучим і послідовним в своєму поступованні, для нього був міродайним договір з Добровольчою Армією Денкіна і тому вперто держався своєї «ріхтлінії». Він твердив: — «... політика — це не наша річ, це справа тих, що висунені на чоло політичного проводу. Наш обов'язок слухати і виконувати накази. Згідно з 5-ю точкою нашого договору з Добровольчим Командуванням ми мусимо держатись Денкіна і виконувати його накази, бо він тепер став нашим начальником». Виходячи з такого переконання, Ціріц докладав всіх зусиль, аби не поривати зв'язків з Добровольчою Армією і точно виконувати накази її командування, точно виконувати всі постанови договору з дня 17 листопада 1919 р. Ціріц не розумів і навіть не здавав собі справи з того, що розвиток подій послідовно скреслює кожний пункт того договору, бо Добровольча Армія програла головну битву з Червоною Армією і безладно відступає на всіх фронтах.

Наслідком розгрому фронтових частин Добровольчої Армії фронт корчився щораз більше, частини Червоної Армії безперервно наступали і посувались вперед, вже не велика віддаль ділила їх від районів розташування УГА.

16 грудня 1919 року большевики захопили Київ, а під кінець того ж місяця частини Червоної Армії дійшли до лінії Козятин-Бердичів-Житомир-Коростень-Мозир. Розгромлені частини Добровольчої Армії відступали до берегів Чорного моря, лише армійська група ген. Шілінга затрималась в районі Рибниця-Роздільна, щоб на випадок дальшого наступу Червоної Армії, шукати захисту на румунській території. Большевицьке командування скоро зорієнтувалось в намірах Шілінга і кинуло дві дивізії — 45-у і Лотишську, щоб групі Шілінга перетяти шлях відступу на румунську територію. Ген. Шілінг зорієнтувався в небезпечі, покинув свою групу і подався до Одеси. Провід над цими недобитками перебрав ген. Бредов і намагався вивести їх до Румунії, але це не вдалося, бо румуни категорично відмовились прийняти їх на свою територію. Ген. Бредов пробував силою прорватись

ОРІЄНТАЦІЙНА СХЕМА СКУПЧЕННЯ УГА ПІД КІНЕЦЬ ГРУДНЯ 1919 Р.

ПОЯСНЕННЯ ЗНАКІВ:

- Терени зайняті червоною армією і напрями її наступу.
- Терени зайняті польськими військами і напрями їх наступу.
- Добровольча армія у відступі.
- Терени скупчення УГА.

Міста   Залізниці   Шляхи   Річки
 Мірило: 1:4000,000   0 40 80 120 160 200 км.   М.Ф.-Ш.

через Тираспіль за Дністер, але румунські прикордонні війська відкрили сильний вогонь і не допустили до переходу на свою територію. Не маючи іншого виходу ген. Бредов разом зі своїми недобитками перейшов на територію зайняту польськими військами, де їх розбросно і запроторено в табори полонених.

В той час польські війська займали лінію — Камянець Подільський-Проскурів-Старокопчанів - Шепетівка-Новгород-Волинський-Олевськ-Калинковичі, а їх передові сторожі були висунені на передпілля Мозиря-Коростеня-Житомира-Бердичева-Жмеринки і Могилева-Подільського.

В такій ситуації опинилась УГА під кінець 1919 року. Кругом неї фронти щораз більше звужувались, ситуацію комплікувало ще й те, що в районі Липівця-Уманя розмістились ватаги Волоха, який орієнтувався на большевиків, а тому УГА не могла розраховувати на його прихильність, чи хоч би на нейтральність. Небезпека була велика, вона насувалась з усіх боків і, наче меч Дамокля, нависала над безрадною УГА. Ситуацію фронтів та розміщення частин УГА з'ясує нам така схема:

Також і політична ситуація не була корисною для УГА. Наслідком договору з Командуванням Добровольчої Армії УГА знеохотила до себе провідні круги УНР, що була у війні з реставраторами «єдиної неделімої», які взагалі не признавали України, а трактували її як Малоросію, невід'ємну частину Великої Росії. Але командування Добровольчої Армії в тому часі мало багато інших клопотів і не могло зайнятись галицькими справами, зрештою провал політики Денікіна був очевидним і вже ніщо не могло врятувати цього неfortunного політика й полководця.

Становище Румунії було ясне, вона не хотіла в'язатись зі справами УГА і категорично відмовила дозволу на перехід за Дністер. Воно й зрозуміле. Заангажувавшись у світову війну Румунія зазнала багато невдач, спустошення, тому уникала таких справ, які могли б її втягнути в нову війну. Вона бачила велику загрозу від большевиків, які громили Добровольчу Армію і не днями, а годинами наближались до її державних кордонів. Вся увага була звернена на те, щоб не ввійти в збройний конфлікт з большевиками. Тому не дивно, що Румунія непустила на свою територію недобитків армійської групи ген. Шіллінга, а УГА тимбільше. Висновки насувались собі собою, бо якщо Румунія не рахувалась з Добровольчою Армією, яка була під протекторатом переможних держав Антанти, то як вона могла рахуватись з безталанною УГА? Тому зрозуміле, що для УГА були закриті шляхи на Румунію, до інших нейтральних держав також.

На заході райони розташування УГА межували з районами зайнятими польськими військами, проти яких не було змоги створити фронту і протиставитись їм: евентуальному наступові. А цього можна було сподіватись, бо війна з Польщею не була закінчена і поляки могли легко розправитись з безборонною УГА, яка догоряла наслідком різних пощестей і воєнно-політичного безладдя. Не знаємо, що здержувало Польщу від такого виступу, але можна твердити, що в такій ситуації УГА не була б в стані втриматись, ніщо не спинило б її ліквідації.

З півночі та зі сходу насувалась нова небезпека, якій не було змоги протиставитись. Такою загрозою була Червона Армія, яка докінчувала ліквідацію денікінського фронту і підходила до районів розташування УГА. В зв'язку з тим щораз більше ускладнялась справа УГА, що була в формальному союзі з Добровольчою Армією, якого не зірвала своєчасно та не відпекалась зовсім. Як союзник Добровольчої Армії УГА була в стані війни з

большевиками, тому потрібно було рахуватись з тим, що Червона Армія, ліквідує фронт денікінський, при цій нагоді зліквідує і УГА. Трагедією УГА було й те, що вона не мала сили протиставитись Червоній Армії, бо її воєнні ресурси були вичерпані, її частини були розкинені від Бердичева по Могилів-Подільський. Але і ці частини були здекоплектовані через пощесть тифу та інших хворіб, яких не можна було поборювати через недостачу медикаментів, шпиталів, санітарного майна і т. п. Треба було передбачати, що на випадок потужнішого удару Червоної Армії, УГА була б змушена капітулювати перед большевиками або перейти на територію зайняту поляками і скласти свою зброю...

Про чисельний стан УГА після її переходу за Збруч ніколи не було певних статистичних даних. В писаннях галицьких істориків та мемуаристів багато контроверсійности, а дані, подані ними, дуже часто суперечать одні другим, тому трудно оцінити фактичний стан УГА. Наведемо кілька прикладів:

Сидір Ярославин подає, що загальний стан УГА виносив 125 тисяч, а «перейшло на Велику Україну 85 тисяч вояків, серед них 50 тисяч фронтовиків»³⁾.

Більгельм Либковіц пише, що УГА в час переходу за Збруч «нараховувала 85.000 душ»⁴⁾.

В статті «Чисельний стан УГА» Д. М., покликаючись на спомини ген. М. Омеляновича-Павленка, подає, що «харчовий стан УГА, по переході річки Збруч, досягав 85.000 люда»⁵⁾.

Інший автор, сотн. Левицький, суперечить собі самому, бо раз пише, що УГА, після переходу за Збруч, начислювала 90 тисяч⁶⁾, а пізніше цю цифру зменшує на цілих 10 тисяч і подає цифру «вповні боевої 80-тисячної армії»⁷⁾.

Ще інші дані знаходимо в «Історії Українського Війська», де подано, що УГА «числила після переходу за Збруч приблизно 20 тисяч піхотинців, понад 500 скорострілів, 800 шабель і 160 гармат, кілька панцирних поїздів, дивізіон панцирних авт і 1 летунський полк. Загальний її стан, разом з усіма допоміжними і етапними формаціями, нараховував кругло 50 тисяч людей»⁸⁾.

Ген. Капустянський, що в той час був генерал-квартирмейстром Штабу Дієвої Армії УНР, подає, що начальник Штабу УГА, полк. Шаменек, не подав докладного стану УГА⁹⁾. Таким чином у нас немає офіційних даних про фактичний стан УГА після її переходу за Збруч та перебування на теренах Наддніпрянщини.

Якщо цифру 50 тисяч взяти за підставу для вирахування стану УГА, як про це подано у вже цитованій Історії Українського Війська, то і ця цифра не може бути мірилом боєздатности тієї армії, бо з тих 50 тисяч належало б зменшити бодай половину людей, що були хворі на тиф. В евіденції Ревкому УГА у Вінниці було 16.785 військовиків хворих тифом, як про це згадує Гірняк у своїй книжці (стор. 120). Однак ця цифра відноситься до хворих у Вінниці та найближчому районі, евіденція Ревкому не сягала дальших районів розміщення УГА, бо зв'язок з тими районами і частинами не був відповідно налагоджений. Крім самого тифу ще й дезертирство ослаблювало армію. Дезертирство не було помітним після переходу за Збруч, але щойно після фатального договору з Добровольчою Армією воно стало даватись взнаки. Але ще більше поширилось після того, як перестав існувати регулярний фронт і тратились надії на ліпшу долю УГА.

Після договору з большевиками та реорганізації УГА її харчовий стан виносив коло 20 тисяч (в евіденції Польового Штабу ЧУГА — 18.719) військовиків. Приблизно такий самий стан подає Шухевич¹⁰⁾, цю цифру можна

А. Гончаренко

Можливості й обов'язки українських комбатантів на чужині

(Для дискусійного обговорення)

Ряди старшого покоління наших комбатантів, що своєю зброєю закріплювали державні акти незалежності і боротьби України, рідшають з кожним днем; майже щодня хтось з-поміж них голоситься до Небесного Звіту... Ветерани визвольних змагань і по-нині не відстають від нашого національного руху, беруть у ньому активну участь, подекуди очолюють той рух і спрямовують його на конструктивний державницький шлях. Але праця і чин цього старшого покоління, частинно вже знесиленого, піде на марне, коли молоді комбатанти не підхоплять усіх тих ниток національної творчості в площині як духовній, так і матеріальній, що їх лиха доля намагається кожночасно розірвати. Зараз ми є свідками важних подій у цілому світі. «Холодна війна», що була започаткована більшовиками, продовжується далі, кожної хвили вона може перерости на війну гарячу, коли говориме зброя, а не дипломатія і большевицькі круті. Тому зовсім зрозуміло, що серед наших рядів — усіх категорій вояцтва — повстає питання, що нам належить чинити в цій важкій ситуації, яка відкриє нові можливості для більше конкретного підходу до проблеми боротьби за нашу державність.

Спеціально для нас, кол. вояків, головним є плекати наші славні бойові традиції та не розброювати себе духовно. За словами Б. Лепкого — «Не схиляйте вниз прапора, лиш держіть його високо!». Тож будьмо під нашим прапором об'єднані, сильні традиціям по наших дідах і прадідах. Пригадуймо постійно славні чини збройної боротьби починаючи від часів Святослава Завойовника, Богдана Хмельницького, аж до нашої збройної боротьби, в якій ми сповнили свій вояцький обов'язок. Наше поступовання було згідне з нашою совістю, тобто внутрішній відгук практичного розуму на кожний поодинокий вчинок. Щоб і надалі залишитись вірними нашій основній ідеї, ми мусимо духовно не розброюватись, плекати духову дисципліну, зовнішнім її проявом якої повинна бути взаємна пошана й братерство без фальшу. Мусимо мати завжди на увазі, що ідея Українського Війська є справою загально національною, а тому ми завжди можемо знайти легко спільну мову між собою, ніж усі існуючі політичні партії чи угруповання. Всі, хто пройшов військовий вишкіл, мали нагоду набути якраз ці елементи внутрішньої дисципліни, які вони можуть успішно скапіталізувати, перебуваючи сьогодні в цивільному стані, суспільно-громадському житті. Успішність нашої праці залежить в першу чергу на об'єднанні в одну Вояцьку Родину усіх комбатантів. При серйознім обміркуванні цієї справи кожний комбатант повинен розмежувати обов'язок всенационального покликання вояка супроти його політичного переконання та приналежності до будь-якої партії. Таке розмежування вирішується кожним індивідуально, і, коли перемагають партійні групові, чи партійні інтереси, тоді краще відійти від організації комбатантів раз і назавжди. Мені здається, що тепер є одиноким нагода створити одну Комбатантську Централю шляхом федерації усіх існуючих комбатантських організацій, або створити Централю з представників існуючих органів. В цій справі напевно знайдуться в більшості наших комбатантів інші пропозиції, які варто передискутувати на сторінках наших пресових публікацій, на окремих сходинах і з'їздах, аби в дальшій конвенції дійти до порозуміння і створити один провід комбатантів усіх воєн та категорій, аби створити єдину Комбатантську Організацію. Такий Провід повинен бути взірцем усіх вояцьких чеснот. До його обов'язків належало б: а) Наладити збирання та збереження різного роду матеріалів та документів, зв'язаних з історією наших визвольних змагань, списування та публікування мемуарів з часів визвольної боротьби; б) Спростування шкідливих, неправдивих описів різних боїв та цілих операцій, різних псевдоспоминів та фальшивок, також ворожих наклепів і тенденційних перекручувань; в) Гідна репрезентація української військової справи перед чужинцями, як також і мати своє представництво в наших загально-громадських центрах.

Смію твердити, що ми, всі вояки-комбатанти, об'єднані в один вояцький моноліт, у відповідній хвилі зможемо

відограти важну роль в житті нашої нації. Ми знаємо, що національно-визвольній війні не можуть мати обчислення жертв і крові нації в боротьбі за своє визволення. Ми повинні жертвувати їй кожночасно так багато, як лиш можемо дати їй, бо знаємо, що ці жертви, які б вони великими не були, будуть стократно меншими, ніж ті, що ворог знищує терором на поневоленій Україні. Тому кожне стримування «патріотами» поневоленої нації від боротьби й жертв крові нації, під якими мотивами воно не проводилося б, є проявом не політики поневоленої нації, а лише підступною дією ворога, який психологічним терором, перспективи страждань і крові тримає свою жертву в стані морального паралічу. Ми пригадуємо собі, як багато було контроверсій з приводу національно-визвольних зривів Польщі та Мадярщині.

Русійні ідеї революції в Польщі і Мадярщині виявились в намаганні до усунення московсько-большевицької гегемонії в усіх її проявах: ідеологічно-політичної, соціально-економічної, культурної і т. д. Перш за все суспільство постало на оборону віри. Гомулка звільнив з ув'язнення кардинала Вишинського і дозволив йому виконувати душпастирські обов'язки, рівночасно повернув усе майно польській церкві, сконфісковане державною владою. Такі заарядження були кінчними, аби недопустити до поширення дальшого бунту на релігійному тлі. Цього факту не можна недоцінювати або ігнорувати. В Мадярщині повстанці вже другого дня виявили місце ув'язнення кардинала Мідсенті, міцну в'язничну сторожу зліквідувати, визволили кардинала і тріюмфально привезли його в Будапешт.

У Познанському виступі робітники знищили всі зовнішні ознаки московсько-большевицького панування в місті: пам'ятники, прапори, червоні зірки і т. п. Клич — «геть москалів» навкруги лунав безкарно; під тиском повстанців усунено зненавидженого і провокативного московського шовініста маршала Рокосовського, разом з ним усунено московських генералів та дорадників, які сиділи в штабах польської армії.

Більше драстичними та кривавими були події на Мадярщині. Ця країна між двома світовими війнами не лише зберегла себе, але і зміцнила свою економічну структуру. Хліборобський стан не йшов за дешевими скрайньо-лівими гаслами, а мадярське робітництво міцно трималося традицій австрійської школи економізму робітничої організації. Там все було усталізоване, не переслідуване, не тероризоване. Соціалістичні партії були слабкі і мали слабо розвинений пропагандивний апарат для охоплення маси. Тому московська окупація Мадярщини після другої світової війни мала таке, порівняно з Польщею та іншими сателітами, найменше можливостей для опанування країни з середини, опираючись на місцевих комуністів, яких можна було ужити для своїх імперіалістичних цілей. Зриву в Мадярщині та боротьби проти московсько-большевицької окупації не було змоги зліквідувати шляхом різних підступів та обіцянок. Тому Москва вжила збройної сили, щоб регулярними частинами советської армії зліквідувати повстання. Доля Мадярщини дещо подібна до долі України, що також була завойована силами московського багнета. Але моральна перемога таки по стороні України, по стороні Мадярщини, яка в боротьбі за своє визволення з кінчності стає нашим природнім союзником. Всі інші країни, поневолені Москвою, також не можуть легковажити ролі України в боротьбі за визволення від колоніального гніту большевицької імперії.

Ці справи треба мати постійно на увазі, шукати в нашій практичній роботі контакту і порозуміння з тими комбатантськими організаціями наших сусідів, які прямують до розвалу колоніальної імперії під фірмою СССР.

Ф. Кордуба

Берлін — проблема глобальної війни

Напруження між Заходом і Сходом, яке сталося ще більшим після зустрічі Кеннеді з Хрущовим дійшло вже до критичного і загрозливого стану, з якого, наразі, не видно жодних перспектив, щоб його можна було злагіднити мирним шляхом. Як відомо, наявними районами найбільшого удару між Заходом і Сходом сьогодні є два найбільш невральгічні райони міжнародної політики — Ляос і Берлін. Напруження за Ляос, не зважаючи на важливість геополітичного положення цієї країни для оборони країн Півд.-схід. Азії в стратегії США, можна вважати за свого роду периферійну, другорядну справу. Центральною ж проблемою сучасної холодної війни є

ЧИ БУВ ІНШИЙ ВИХІД?..

вважати правдоподібною і брати за підставу для наших дальших рахунків і міркувань. А яка ж це сила порівняно до тих частин Червоної Армії, які наступали на українському фронті, наближувалися до районів розташування УГА і між ними удар був неминучий?..

Большевики в той час розпоряджали збройною силою, що дорівнювала «3.148 тисяч человек»¹¹). До районів розташування УГА підходили XII і XIV советські армії, які мали «22.303 штика і 23.999 сабель»¹²). Вони кожноразом могли бути підсилені свіжими резервами, тоді як УГА не мала за собою жодних резерв. Правда, ми в той час не могли знати фактичного стану большевицьких сил, бо не розпоряджали найменшими статистичними даними. Річ не в статистиці, а в конкретних фактах тієї загрози, яка з усіх боків чигала на УГА. Якщо від ударів Червоної Армії валився фронт Добровольчої Армії, яка мала сотні тисяч вишколеного війська, вповні забезпеченого усіми засобами необхідними до ведення війни, то чого могла сподіватися УГА?..

Ось так виглядала воєнна і політична ситуація УГА напередодні договору з большевиками. Ці справи треба мати на увазі, щоб пізнати саму генезу того договору і належно оцінити всі події зв'язані з тим договором.

Про самі переговори та підписання договору буде мова в черговій статті. (Далі буде)

Джерела:

1. Никифор Гіряк: Останній акт трагедії УГА. Видання Українського Військово-Історичного Інституту в США. Рік 1959, стор. XVI-281.
2. Голос Комбатанта, чч. 6, 7, 8 і 9 за роки 1960-1961.
3. Сидір Ярославин: Визвольна боротьба на Західно-Українських землях у 1918-23, Р. Р. Філадельфія, 1959. Стор. 34, 47 і 139.
4. Вільгельм Льобковіц: Похід УГА на Київ в 1919 р. Українська Галицька Армія. Матеріали до історії. Том II. Вінніпег, 1960 р. Стор. 160.
5. Українська Галицька Армія. Матеріали до історії Том I. Вінніпег, 1958 р. Стор. 563.
6. Осип Левицький: Галицька Армія на Великій Україні. Відень, 1921 р. Стор. 9.
7. Осип Левицький: Військовий договір Української Галицької Армії з Добармією ген. Денікіна. Українська Галицька Армія. Том II. Вінніпег, 1960 р. Стор. 485.
8. Історія Українського Війська. Друге доповнене видання. Видавець Іван Тиктор. Вінніпег, 1953. Ст. 548.
9. Микола Капустянський, ген.-штабу генерал хорунжий: Похід Українських Армій на Київ—Одесу в 1919 році. Книга Друга (частина III). Видання друге. Мюнхен, 1946 р. Стор. 61.
10. От. Ст. Шухевич: Спомини з Української Галицької Армії (1918-1920). Том 4, стор. 154.
11. Краткая История Гражданской Войны в СССР. Москва, 1960. Стор. 338.
12. История Гражданской Войны в СССР. Государственное Издательство Политической Литературы. Том 5. Ст. 103. Москва, 1960 г.

справа Берліну, бо втрата цього міста потягне за собою дальшу капітуляцію Заходу і в інших районах світу.

Одною з основних причин агресії ССРСР в берлінському питанні є намагання Москви остаточно замкнути пролом у залізній заслоні, який завдає їй багато неприємностей, бо, як відомо з т. зв. «Німецької Демократичної Республіки» (ДДР) щораз більше втікало німців до Західного Берліну. Згідно повідомлення західних німецьких офіційних чинників, від закінчення війни до половини 1961 р. з «ДДР» втекло коло 5 млн. населення. Перед побудовою ізоляційного муру та інших споруд і отворів, до Західного Берліну щодоби втікало навіть 3000 осіб. Такі масові втечі з «ДДР» були наглядним протестом німецького народу проти московсько-советського тоталітарного режиму, очоленого Ульбрихтом, як також і загрожували виконуванию господарських плянів «ДДР» в системі т. зв. «Ради Економічної Допомоги».

Вимоги ССРСР у справі Берліну

Хрущов у своєму меморандумі під час зустрічі у Відні з през. Кеннеді вимагав термінового скликання мирової конференції для підписання мирного договору з обома німецькими державами. Коли ж Захід від того відмовиться, то ССРСР підпише сепаратний мирний договір тільки з «Німецькою Демократичною Республікою» та оголосить Берлін «вільним містом», з усіма випливаючими з цього консеквенціями. Не бракувало в меморандумі й погроз та пересторог перед ніби щораз більше зростаючим західнонімецьким мілітаризмом та вигаданим реваншизмом.

В дальшому перебізі берлінської кризи Хрущов звернувся 15. 6. ц. р. через радіо й телевізію до всього населення ССРСР. Такого звернення він ще ніколи не робив, бо безпосередньо до всього населення, як відомо, звернувся тільки Сталін під час другої світової війни. Тому звернення Хрущова треба було розглядати тільки, як можливість великої мілітарної небезпеки для ССРСР. Хрущов між іншим, сказав: «Мирний договір з Німеччиною є необхідний»... Цієї необхідності на Заході ніхто не заперечує, але дальше Хрущов поставив питання: «Чому б цієї умови, зглядно договору, не підписати?»... Виходить, що Москва вирішила підписати договір з Німеччиною, яка ще досьогодні не є юридичним суб'єктом, бо наразі ще ж не існує жодної суверенної німецької держави. Є два неприродні державні твори — Західна Німеччина, створена на демократичному принципі й комуністичний новотвір — «ДДР». Населення цілої Німеччини настирливо змагає до об'єднання шляхом демократичного самовизначення німецького народу. У зверненні Хрущова є ще одне важливе ствердження: «Тепер питання полягає не в тому підписати, чи не підписати мирний договір, а втому — чи цей договір буде підписаний з двома існуючими німецькими державами, чи з одною державою»...

Очевидно, що з одною вільною Німеччиною такий договір не може бути підписаний, бо її ще немає, а укладення мирного договору з двома «суверенними» існуючими Німеччинами сепаратно не може бути, бо такий договір не був би гарантією миру з Німеччиною, а навпаки, це було б причиною до нових непорозумінь у Середній Європі, що раніше чи пізніше допровадить до нової війни.

Це дуже добре розуміють західні держави, тому в протиставленні до Хрущова вони не думають порушувати підписаного ними в Потсдамі 17. 7. 1946 р. договору в справі Німеччини й Берліну.

Потсдамський договір

Які ж головні постанови є в Потсдамському договорі? «Дипломатичний словар», вид. Москва, 1950, так подас його головну постановку: «Головним змістом постанов Потсдамської конференції являється питання про Німеччину. При розв'язанні його Потсдамська конференція виходила з заложення, що Німеччина в період окупації, не дивлячися на наявність різних окупаційних зон, повинна розглядатися, як одна економічна і політична цілість».

Засада трактування Німеччини як «господарської і політичної цілості» (14-та точка протоколу) ніколи з вини ССРСР в практиці не була виконувана. Під кінець 1946 р., коли «співпраця» альянтів другої світової війни почала виявляти перші чіткі суперечності, США і Англія реорганізували Західню Німеччину, не зважаючи на поставу

СССР. Однак, альянти все ще даліше на перше місце висували справу забезпечення світу перед новою німецькою агресією, отже засадою й далі було, аби не допустити ремілітаризацію Німеччини. Коли ж конференція міністрів закордонних справ 4-ох великодержав, яка відбулася у грудні 1947 р., остаточно позбавила західні великодержави всіх ілюзій щодо можливості спільного розв'язування німецької проблеми, започатковано період суперництва Сходу з Заходом для приєднання до себе Німеччини, що й зробило користь німецькому народу. Причинами розходжень між альянтами були, — з одної сторони московські потягнення на окупованій східній зоні та в Берліні, а з другої — остаточне рішення трьох великодержав в найкоротшому часі створити організовану суверенну Західню Німеччину (Парламентарна Рада в Бонні) та застосування на теренах Західньо-німецьких окупаційних смуг такого курсу господарської політики, яка сприяла б прискіпленню процесу відбудови краю, створення в Західній Німеччині бази опертя американської господарської допомоги для Європи (Плян Маршала). Ці заходи західніх альянтів були не до вподоби ССРСР, бо він прямував до того, щоб якнайдовше держати німецький народ в нужді й голоді, та використати цей стан для поглиблення інфільтраційних процесів серед німецького народу, створюючи тим самим несприятливі умови для окупаційних чинників Заходу. Завдяки рішучій поставі США та консеквентній політиці канцлера Аденауера, плани ССРСР щодо Західньої Німеччини були спаралізовані.

«Потсдамська конференція, — пише далі «Дипл. словар», — поклікала до життя міністрів закордонних справ, яким передала обов'язок випрацювати умови мирного урегулювання німецького питання, вислідом чого Німеччина зможе їх прийняти після створення відповідного німецького центрального уряду».

В зв'язку з тим насуваються питання: чи можна без попереднього уневажнення Потсдамського договору 4-ма альянтами в 2-ій світовій війні підписати договір із двома, а не з одною суверенною німецькою державою, яка б мала один центральний уряд? В цьому випадку Хрущов не рахується з легальністю і правами договору Потсдамської конференції, а діє так, як йому наказує стратегічна агресивність Москви в питанні Берліну і Німеччини.

Хрущов висловився, що... «До того ж немає ніяких зобов'язань союзників у відношенні до західнього Берліну». Також керівництво КПСС пропагує тезу: «західні держави не мають права на Берлін». А маршал Чуйков під час демонстрації з нагоди відзначення 20-річчя від початку німецько-совєтської війни висловився: «Історична правда така, що під час штурму Берліну кругом нього не було ані одного американського, французького, або англійського вояка, крім военнополонених, яких ми визволили. Тому претензії керівних кіл США, Англії і Франції на якісь права в Берліні необосновані». («Комсомольська правда» з 22. 6. 1961). Але заглянемо до офіційних документів з 5. 6. 1945 р. Того дня ген. Айзенгавер, марш. Монтгомері, марш. Жуков і ген. Де Лятр-де-Тасини підписали окремі договори, на підставі якого західні альянти мають право доступу і побуту в Берліні, в заміну за частину зайнятих альянтами провінцій Саксонії і Тюрингії. Другий параграф цього договору говорить: «Територія великого Берліну буде зайнята військами кожної з чотирох держав, які підписали договір. Для спільного керування цією територією буде створена міжнародна Контрольна Рада». Цей договір був повністю підтверджений Потсдамською конференцією. Тепер совєтські офіційні чинники й пропаганда постійно наголошують, що «... між союзниками немає по відношенню до Берліну ніяких договорів».

Яка ціль політики ССРСР? Хрущов намагається насамперед позбавити західніх альянтів легального права на побут у західньому Берліні. А тим самим Москва хоче перекреслити всі зобов'язання альянтів відносно Берліну, в тому числі політичні, економічні і господарські гарантії тощо.

Отже, щоб союзники 2-ої світової війни усунути з Берліну, а про зворот ім теретирої Саксонії і Тюрингії не згадується ані словом.

Під знаком воєнної психози

26 червня ц. р. московське радіо надавало передачу, штучно інспіруючи воєнну психозу. «Світ охоплений тривогою і неспокоєм з причини розпаленої провокаційно реваншистської кампанії, яку ведуть західньо-німецькі мілітаристи. Світ охоплений тривогою з причини того,

що в США щораз ширше розгортається кампанія за відновлення ядерних випробувань. Світ охоплений тривогою і неспокоєм тому, що Вашингтон і за нового уряду даліше продовжує свою попередню політику балансування на межі війни».

Для того, щоб скінчити з цією тривогою і неспокоєм, необхідні термінові заходи»...

СССР висунув у меморандумі такий основний постулат німецького питання: «уряд НФР відверто заявляє своє негативне наставлення до союзних постанов про викорчовування мілітаризму на всіх територіях Німеччини, культивує мілітаризм, брязкає зброєю і вимагає перегляду німецьких кордонів, ревізію вислідів другої світової війни. Він намагається свої агресивні плани оперти на могутню воєнну базу, розпалити небезпечно вогнище конфліктів на німецькій землі і нацькувати один на одного колишніх союзників антигітлерівської коаліції».

Даліше в меморандумі підкреслено, що «питання про мирну умову — це питання про національну безпеку ССРСР».

Закидається також альянтам, що вони мають «зрадливі заміри», щоб одночасно знищити Німеччину й ССРСР. В цьому відношенні Хрущов заявив:

«Ці ідеї і тепер не померли в свідомості агресивних імперіалістичних кіл Заходу. Вони були б не проти це раз попробувати, цього й тепер... Задуми реваншистів підтримують керівні кола західніх держав... Вони хотіли б перетворити німецьке питання в об'єкт проби сил» (Звестія від 23. 6. 1961).

Також просуються натяки на пересторогу, що економічно й політично скріплена Німеччина, напевно вживе сили й проти Заходу, при цьому наводиться історичні факти й тим способом Москва хоче впровадити атмосферу недовіря між альянтами, бо як відомо постава західніх великодержав у німецькому питанні є об'єднана, одностайна.

Журнал «Комуніст» у зв'язку з тим писав: «Німецькі імперіалісти завжди охочо приймали всяку допомогу від США, запевняючи заокеанських зверхників про свою безумовну їм вірність... Озброюючись за допомогою США, Англії і Франції вони збираються використати свою воєнну потужність не тільки проти ССРСР, але й проти західніх капіталістичних держав».

Висновки

Справа Берліну в зв'язку з совєтськими погрозами займає сьогодні центральне місце в міжнародній політиці, тому вона й є предметом живої політичної активності не тільки США, але також й інших країн вільного світу.

На випадок капітуляції Заходу в справі Берліну, він остаточно втратив би можливість ставити поважний спротив перед дальшою комуністичною агресією, яка щораз більше розгортається у вільному світі. Про оборону вільного світу, після такої капітуляції, не приходилося б говорити. Така капітуляція і психологічно заломила б народи вільного світу, бо вона погребла б всяку віру у власні сили та можливість оборони перед небезпеккою комуністичної повені. Капітуляція морально заломила б і німецький нарід, який є дуже відпорний на комуністичну інфільтрацію. Не одержавши допомоги в справі Берліну німецький нарід втратив би надію, на будьяку допомогу Заходу, щоб протиставитися ССРСР, що могло б мати далекосяжні негативні наслідки, тим більше, що в «ДДР» безупинно готуються кадри, аби завонити в НФР домашню війну. Коли йдеться про мілітаризм у Східній Німеччині при 17-ти млн. населенню, то сьогодні вже є такі її збройні сили: 110.000 «національна армія ДДР», 180.000 резерви, 48.000 прикордонної оборони, 30.000 поліційного поготівля, 78.000 народної поліції, 300.000 т. зв. «кампф груп», 400.000 чоловіків і жінок з військовим вишколом по різних спортивних і технічних товариствах. Отже, на 1000 осіб східньо-німецького населення припадає 71 осіб військово вишколених, тоді, як в НФР на 1000 припадає лише 8 чоловік. Ось де плекається й розгортається німецький мілітаризм.

Крім того НФР заливає 135 комуністичних газет, журналів, бюлетенів і т. п., загальним місячним накладом до 1,250.000 примірників.

Переговори Заходу з Москвою в справі Берліну — це ще не капітуляція, але ніяких уступок московському агресорові! Це — головне.

В. Томків

Розбудова Москвою летунства в деяких новопосталих африканських країнах

Сучасна Африка стала центром уваги цілого світу. До недавня народи Африки, були поділені на колонії європейських держав, сьогодні або стоять на шляху до самостійності, або вже її мають. Осягнувши свою самостійність, беруться за нелегке діло, зорганізувати власний державно-адміністративний апарат, розвинути відповідно до умов господарчо-економічну систему, а навіть розбудувати власні військово-збройні сили.

Очевидно, що ніяка з цих країн не здатна досягнути поважних успіхів в будь-якій ділянці без зовнішньої допомоги. Така допомога уділюється в формі колосальних сум капіталовкладів, технічно вишкільного персоналу в усіх ділянках державно-суспільного життя, не враховуючи вже мережі комунікаційних ліній, промислових центрів, модерних міст і т. п. розбудованих там окупаційними чинниками колоніальних країн і залишених здебільша в найкращому стані і порядку. Все це, однак, не задовольняє лідерів молодих держав Африки. В їх бажаннях і намаганнях розбудувати себе якнайшвидніше господарчо і мілітарно, не важко запримітити гарячковий поспіх. Сучасна політична ситуація для них надзвичайно сприятлива. Бо в умовах, коли схід і захід змагається за сфери впливів в усіх закутках земної кулі, африканці вирішили використовувати оба табори, не зважаючи на наслідки.

Не можна не відчувати стурбованості таким станом серед відповідальних чинників західних країн. Коли в минулому світова преса не приділяла великої уваги таким подіям, як напр., поїздка Секу Торе до Москви, Пекіну, Брежньова до Марокко, створення вишкільних центрів для лідерів африканського тероризму в Пекіні і університету т. зв. «дружби народів» ім. Патриція Люмумби в Москві — то в останніх тижнях заголовки столичних щоденників кричать мов на сполох: «Міги для Гвінеї», «Ілюшіни для Гани», «Міги для Марокко!» Очевидно, що сьогодні важко сказати, які будуть наслідки советської пенетрації в цій ділянці. А спробуємо проаналізувати загально відомі факти.

ГАНА

На першому місці, серед цих країн, які бажають якнайшвидше зміцнитися мілітарно і головню в ділянці воєнної авіації треба поставити Гану. Президент цієї країни д-р Кваме Нкрума, разом зі самостійністю цієї країни одержав колосальний капітал в сумі 200 мільйонів фунтів від Англії, які швидко витратив на численні престижні поїздки, будови монументальних пам'ятників і посольств в кількох сотнях столичних міст по цілому світі. Опозиція опинилася в тюрмі, або викинена поза межі держави. Обожування і культ особи Нкрума, уклінно, аж до приписування йому дару непомильності, перевищують всі пропорції. Згідно з репортажами деяких британських популярних часописів, д-р Нкрума підніс себе на п'єдестал «чорного месії», якого саме призначення висунуло на визволителя народів африканського континенту. Найкращим прикладом цього напівмістичного культу був масовий випуск поштових карток в минулому році з портретом Нкрума. На одній серії цих карток в різних позах зображені президент Нкрума разом з Христом, що вручає йому ключі до неба. В редакційних статтях ганівських газет пишеться, що «нкруманізм заступить християнізм ще перед кінцем цього століття. Ми очевидно не пробуємо твердити, що Нкрума є творцем цього культу, та він хоч і свідомий того, що діється, але вдає ніби про те нічого не знає.

У своїх промовах на конференціях африканських політичних діячів в Аккра, а потім перед лідерами африканських країн в Касаблянці Нкрума пропагував створення мілітарного блоку з новопосталих країн. Його завданням було б насамперед — активно допомагати іншим африканським народам, в їх боротьбі за повну незалежність, а рівночасно мілітарний блок став би фундаментом для політичного об'єднання африканського континенту.

На потреби створення воєнного летунства Гана планує витратити 14 мільйонів фунтів в найближчих чотирьох роках, хоч воно перебуває в стані вишколу з виразними британськими впливами. На сьогоднішній день Гана розпоряджає 12 літаками типу «ДГ Отерс», 6 «Вестланд Гирлвіндс», невідомим числом «Біверсів» і поважним числом інших літаків продукції британської фірми Де

Гавілянд. Літаки типу «Гіндустан III-2», які вживають тепер для вишколу, будуть заступлені модернішими типами «Чіпмункс», яких Гана матиме в найближчому часі 8 одиниць.

Шефом вишколу ганського летунства являється на сьогоднішній день командор Дж. Н. Г. Гітворт, кол. командир британської летунської школи в Літл Райзінгтон. Разом з ним в Гані перебуває поважне число британських старшин-пілотів, як інструкторів-вишкільників, що їх недавно відвідав (25 серпня ц. р.) віце маршал британського летунства П. Д. Голдер. У зв'язку з його візитом оголошено, що під сучасну пору в Британії 29 ганських летунів вишколюється на високих старшин та що додатково, перед закінченням цього року, до Гани прибуде 30 канадійських старшин авіації, армії і морської фльоти, як інструктори. З початком наступного року, Гана планує створити ряд вишкільних летунських центрів, включно з мілітарною академією. Для країни такої, як Гана це порівняно поважна програма. Чи не задумує вона в майбутньому вишколювати пілотів для інших африканських країн? Президент Нкрума сказав в одній зі своїх промов, що Гані потрібне сильне летунство для допоміжних акцій її армії, чи то в Гані чи донебудь в Африці на випадок потреби.

Мимо цього, що Гана одержала від Англії і для цивільного летунства 4 літаки типу «Дакота» і два типу «Герони», вона замовила 14 літаків в СРСР типу «Іл-18». СРСР подарував також Гані 3 військові транспортники типу «Ан-12», очевидно з метою заінтересування дальших замовлень.

Це не вперше, що Гана шукає приязні з СРСР. Ще в серпні минулого року Гана дістала довготермінову допомогу на суму 14 мільйонів фунтів. Згідно з договором, СРСР мав вислати технічний персонал для переведення геологічних досліджень в Гані і побудувати фабрику для продукції будівельного матеріалу, побудови гідроелектростанції, організації сільського господарства та зайнятися вишколом «технічних кадрів».

Треба сподіватися, що зв'язки Гани з СРСР і з іншими комуністичними країнами посиляться, особливо після поїздки президента Нкрума і його антибританських промов в Будапешті і Москві.

Можливо, що коли б Англія збільшила вплив своїми матеріальними і людськими ресурсами, прозахідні тенденції стали б стабільнішими. Спокусі і підхлібству комуністичного блоку лідерам Гани важко чинити спротив. Згідно з твердженням органу британського летунства «Флаїнг Ревю» за серпень 1961 р., СРСР перетранспортує до Гани поважну кількість винищувачів типу МІГ-15» і «МІГ-17» в найближчих днях»...

ГВІНЕЯ

В Гвінеї годі шукати прозахідних сантиментів на такому рівні, як в Гані, що є членом британського Коммонвелту. Здобувши незалежність звичайним голосуванням, ця країна порвала з Францією вже три роки тому. Президент Гвінеї Секу Торе на пропозицію де Голя допомогти, сказав «Гвінея воліє бути бідною, але вільною, ніж багатю в кайданах французького колоніалізму»... Секу Торе воліє бачити Гвінею індустріальною і багатю. Перша допомога прибула з Гани в сумі 10 млн. фунтів. Та, використавши політичну ситуацію, Секу Торе здобув далеко більше грошей. Він віддав серію поїздок до США, Англії, Західної Німеччини і СРСР ще перед кінцем 1959 р. та без наявного успіху. Щойно тоді коли він заявив, що він змагає до побудови в Гвінеї народньої демократії, советський блок зареагував і то негайно, не так, як західні країни, що не бажали дратувати Франції.

Чехи відправили даром вантажі зброї і військового вряду включно з поважним числом старшин для вишколу армії. СРСР вислав місію експертів і дорадників для керування господарським сектором і розбудови комунікаційних ліній кількістю понад 1000 осіб, асигнував рівночасно позичку на суму 35 млн. фунтів. З Мадяриччини прибула група експертів спорту з метою організувати молодь. Болгарія збудувала власним коштом будівлі своєї амбасаді в Конакрах, а гвінейську — в Софії. Не залишився позаду і червоний Китай, що асигнував невідому суму для господарського розвитку Гвінеї, вислаючи також і своїх «експертів». Виявивши бажання мати влас-

Московське партійне збіговисько «УССР»

(КОРОТКА ІНФОРМАЦІЯ)

27—30 вересня ц. р. в Києві відбулося чергове збіговисько запеклих ворогів, наглядців і запроданців українського народу — членів московсько-большевицької партії — т. зв. 22-й з'їзд компартії окупантів України.

Збіговисько відкрив найвищий хрущовський лаптелиз, перший секретар большевицької зграї т. зв. ЦК КП «УССР» Николай Подгорний. Потім П. Ю Шелест — перший секретар Київського обкому партії запропонував обрати президію того збіговиська в кількості 54-х осіб; І. С. Грушецький — перший секретар Львівського обкому запропонував призначити секретаріят в кількості 11 осіб. Обрано також редакційну і мандатну комісії: першу з 11 осіб і другу з 31 чоловік.

Порядок денний з'їзду: 1. Доповідь про проект нової програми КПСС (секретар ЦК КП «УССР» І. Казанець); 2. Доповідь про проект нового статуту КПСС (секретар ЦК КП «УССР» Іващенко О., жінка); 3. Звіт ЦК КП «УССР» (перший секретар ЦК КП «УССР» Н. Подгорний); 4. Звіт ревізійної комісії (З. Нечипорук); 5. Вибори: Нового ЦК КП, Ревізійної комісії.

До складу президії, секретаріату та мандатної комісії з'їзду належали такі військовики: командувач Прикарпатською військовою округою генерал-полковник Гетьман А. Л.; командувач Київською військовою округою генерал-полковник Кошовий П. К.; голова Комітету державної безпеки (КГБ) «УССР» Нікітченко В. Ф.; генерал-лейтенант летунства Покришкін О. І.; начальник політуправління Київської військової округи генерал-лейтенант Александров Н.; начальник політуправління Чорноморською військово-морською флоту віце-адмірал Торік М.; командувач Одеською військовою округою генерал-

полковник Бабаджанян А.; командувач Чорноморською військово-морською флотом адмірал Касатанов В.

Згідно повідомлення мандатної комісії на з'їзді брало участь 1.571 делегат від 1.580.173 членів і кандидатів московської партійної зграї на Україні. Вони належать до складу вибраної еліти ворогів української нації. «... Мандатна комісія з великим задоволенням доповідає, — сказав голова її І. Вівдиченко, — на наш з'їзд партійні організації обрали кращих представників, які беруть найактивнішу участь в житті партії, показують особистий приклад в боротьбі за побудову комуністичного суспільства. 1167 чоловік, або майже три чверти делегатів, нагороджені орденами і медалями... Делегатами з'їзду обрано 323 члени бригад і ударників комуністичної праці», — так характеризовав Вівдиченко московську партійну еліту на поневоленій Україні.

Військовиків від трьох військових округ на Україні було 128 осіб. Призначення делегатів на з'їзд відбувалося згідно встановлених норм — один делегат від 1000 членів компартії.

Для оказамілювання Вівдиченко в промові заявив, що делегати на з'їзд від військових округ на Україні обиралися на партійних конференціях адміністративних областей України спільно з цивільними делегатами. Однак, Вівдиченко навмисне набрехав, заперечуючи своєю брехнею повідомлення московської центральної преси про партійні конференції військових округ, на яких й вибиралися делегати від партійних організацій армії. 128 делегатів-військовиків, що брали участь в партійному з'їзді в Києві, були вибрані від 128.000 членів і кандидатів партії московських збройних сил на Україні. Коли припустити, що на Україні розташовано приблизно 350 тис.

РОЗБУДОВА МОСКВОЮ ЛЕТУНСТВА В ДЕЯКИХ НОВОПОСТАЛИХ АФРИКАНСЬКИХ КРАЇНАХ

ну воєнну авіацію, Гвінея має на сьогоднішній день п'ять літаків: три типу «Ав'я-145» і два «Іл-18». Вони поки що обслуговуються советськими і чеськими летунами і технічним персоналом. Гвінея має тільки одне летовище в Конакрах, а як будуть збудовані ще інші летовища, то СРСР доставить до Гвінеї 25 літаків «МІГ-17».

МАРОККО, СЕНЕГАЛЬ, КОНГО

Марокканське летунство одержало недавно 12 «МІГ-17» і два літаки типу «МІГ-17-УТІ». З ними прибула сотня советських техніків для допомоги у вишколі. Здається, що в Марокко комуністична пенетрація є найсильнішою.

Іншою країною, що заінтересована в розбудові власного летунства є Сенегаль. Та до останніх днів потреби цієї країни у всіх ділянках, включно з авіацією, задовольняє Франція і комуністичних впливів тут не має.

Республіка Конго на даний момент дальше має свої внутрішні клопоти і наразі ще не розвинула чіткої політики в організації летунства. Тільки недавно звільнений з ув'язнення президент провінції Катанга, Чомбе не трагить намірів зміцнити ударну силу своєї авіації. Катанга недавно придбала три літаки типу «АІР ФОГА МАГІСТЕР» і замовила додатково ще шість. Крім цих, Катанга має невідоме число американських «С-47» і 12 винищувачів «Т-6», англійських «Де Гавілянд Дов», кілька «Пайперів» і один «ДГ Герон». Літаки ці обслуговуються бельгійцями і наразі Чомбе не виявляє куди його симпатії будуть нахилитися в майбутньому.

ВИСНОВКИ

Советська допомога африканським країнам наразі ще себе не виправдала. Одною з перших країн, де СРСР, разом зі своїми сателітами, спрямував масовий імпорт літаків, танків, різної зброї і військового вряду — була новостворена Об'єднана Арабська Республіка. До ОАР прибула ціла армія советських фахівців, інструкторів і інших експертів. Чимраз частіше погрози президента Нассера на адресу Англії, Франції, а зокрема невеличкій державі Ізраїлю загрожували самому існуванню ОАР. Здавалося, що Єгипет зміцнився військово і, що комунізм здобув тут для себе міцні позиції, а через них і в цілому арабському світі. Та вже в перших повітряних акціях на початку т. зв. «суєзької кризи» ізраїльське летунство виявилось потужніше, ніж ОАР. Кілька днів пізніше для єгипетських «Мігів» і «Ілюшінів» була золота нагода. На

летовищах острова Кипру перебували англійські відділи і французькі літаки. Вони являли собою цінні об'єкти для бомбардування, а мимо цього єгипетське летунство пробувало виконати цю потрібну акцію, хоч віддалі між Єгиптом і Кипром була проблемою одноденного лету. Зате бомби англійського летунства знищили повністю єгипетську авіацію. Президент Нассер переконався на власному досвіді, що для вишколу потужного летунства потрібно більшого часу. Наймодерніший виряд ще не є запорукою ефективної акції на випадок потреби.

Коли ж взяти під увагу сподівані успіхи в ділянці впливів, то і під цим оглядом великі витрати СРСР виявилися марними. Бо, негайно, як тільки дебудь виявилися намагання з боку комуністів поширити свої впливи серед населення, вони зустрілися з гострою реакцією Нассера. Комуністична партія в Єгипті заборонена і якщо існує, то нелегально. Можливостей розвитку вона не має, бо з будь-якими проявами її діяльності режим дуже скоро справляється. Таким чином т. зв. ОАР з през. на чолі швидко виявився для Кремля не тільки непевним, а й безвартисним. В останніх місяцях гаряча «вічна приязнь», про яку стільки трубіла советська преса і радіо, перетворилася на кризу.

Після відновлення дипломатичних зв'язків з Англією, єгипетсько-англійські взаємини дещо поліпшали і недавно летунські лінії ОАР замовили кілька пасажирських транспортних літаків типу «Комета» в Англії і, якраз в той час, коли СРСР пропонував Нассерові подібні літаки, більш дешевші і на більш вигідніших умовах.

Та комуністична пенетрація в інших африканських країнах стає чимраз гостріше посиленою і її не можна не доцінювати. Намагання африканських лідерів зрівнятися з іншими європейськими країнами, а головне в зміцненні своєї військової сили в обличчі правдивих чи уявних ворогів їх державності, є акціями розрахованими більш на престожилий ефект, ніж того вимагає практична доцільність. А коли б до того додати ще і безкомпромисову і ситематичну ліквідацію, хоч би й найслабшого голосу опозиції, то все це в дальшому може створити ідеальні умови для скріплення комуністичного руху і підкорення чи використання його в інтересах Москви.

Географічна віддалі не є проблемою. Захід не повинен забувати, що Куба не лежить біля СРСР або Китаю, а під самим боком США.

різних військ (кадрові війська, внутрішні війська КГБ, залізничні, будівельні, прикордонні та інші війська), то вони нараховують приблизно 40 тис. офіцерів різних рангів. На підставі офіційних повідомлень про відсоток партійців і комсомольців в советських збройних силах (промова міністра війни Маліновського на 22-му з'їзді в Москві) виходить, що на Україні партійців і комсомольців, які знаходяться у війську буде приблизно 237 тис. осіб. З цього числа партійців — 123 тис., комсомольців — 159 тис., безпартійних — 63 тис. Офіцерів різної ранги — партійців 37 тис., а офіцерів-комсомольців 3 тис. Помилка може бути на 3-4%, бо частина партійців є також і комсомольцями.

Для повнішої характеристики кількості партійної кліки на окупованій Україні подамо тут деякі статистичні показники. Вісімнадцятий з'їзд КП «УССР» відбувся 23-26 березня 1954 року. На з'їзді було 942 делегати від 833.777 партійців. Дев'ятнадцятий з'їзд відбувся 17-21 січня 1956 року, на якому було 919 делегатів від 905.100 членів партії. На двадцятому (позачерговому) з'їзді (16-17 січня 1959 року) взяло участь 973 делегати від 1.282.532 компартійців, а на двадцять першому (16-19 лютого 1960 року) було 987 делегатів від 1.388.488 компартійців. На щорічному 22-му, як відомо, взяло участь 1.571 делегат від 1.580.173 членів партії. Велике зростання чисельності московської компартії на Україні між 1956-1959 роками (на 377.432 особи) пояснюється тим, що в той час відбувалася хрущовська реорганізація керівництва економікою ССРСР (ліквідація центральних міністерств і пересунення їх на периферію, створення раднаргоспів, ліквідація МТС, організація нових радгоспів, досвідно-показових господарств тощо) під час якої на Україну Москва пересунула цілі полчища «старшобратерських» партійних начальників.

Прошарок московсько-большевицької компартії на Україні становить 3,6% до загальної кількості українського населення, а в РСФСР — 5,4% до загальної кількості населення Московщини.

В промовах і в дискусіях на з'їзді в Києві головну увагу загострювалося на обов'язкову потребу зміцнити й посилити партійно-ідеологічну боротьбу, спрямовану на т. зв. «комуністичне виховання» українського населення для прискіпленої його русифікації і злиття з москалями. Головною небезпекою для КПСС і московського народу, як заявлялося на з'їзді, й далі залишається **український буржуазний націоналізм**, інакше — **революційно-визвольна боротьба українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу**. Про смертельну небезпеку Москві від визвольної національної боротьби України говорили Под'юрний, Скаба, Іващенко й інші.

Всі промовці на з'їзді намагалися переконати український народ в Україні і за кордоном, ніби минулі роки хрущовської семиріччя були виконані на Україні з «величезними досягненнями», а в «дружній братній сім'ї» підсоветських народів, під керівництвом «великого російського народу» дали «квітне невід'ємна і складова частина» ССРСР — поневолена Україна. Коли повірити зливі пишномовного словоблудства, якими виголошувалися промови на з'їзді, то з України залишилися б давно вже тільки «рожки та ножки» без турбот «рідної компартії», «соціалістичного будівництва», колгоспної панщини, колоніального визиску України Москвою. З промов виходить, ніби одинака Москва «врятувала» Україну після жовтневого заколоту москалів у Ленінграді. Якби не заколот — на світі давно не існувало б України (?).

Резолюціями з'їзду одноголосно схвалено проект нової програми КПСС — програми уполіснення України, хижачького грабунку її багатств, визиску українського народу і перетворення його на «алья-пошехонців». Якщо, припустимо, москалі здійснять свою програму до 1980 р., (а ми в те не віримо), то на мапі такої назви як **Україна** більше не існуватиме. Буде запроваджено московський комунізм, під плащиком якого приховуватиметься й далі оскраженілий пошехонський імперіалізм.

Характерним на з'їзді в Києві було те, що починаючи від Под'юрного і кінчаючи героєм праці, колгоспним свинарем або чередником, кожний в своїй промові низько вклонився Микиті Хрущову, називав його найвидастнішим неперевершеним світовим політиком, дякував йому за «батьківські» турботи і поради з масами. Отже московська еліта на 22-му збіговиську в Києві прикладала багато зусиль, аби підмурувати Хрущову його культ особи в ССРСР, натякаючи, що він колись був «вождем» українського народу, а тепер став «вождем» народів ССРСР.

Лаптелізання набрало в Києві такого бруду, що мимохіть згадується про «пана Хведорка», перед яким кожний «ходить ходорком і задком і передком».

З'їзд закінчився обранням членів та кандидатів нового ЦК КП «УССР», до якого з військовиків ввійшли: генерал-лейтенант Александров Н. (москаль), генерал-полковник танкових військ Бабаджанян А. (вірменин), генерал-полковник танкових військ Гетьман А. Л., адмірал Касатонов В. (москаль), генерал-полковник Кошовий П. К., генерал-полковник Лукашин П. Т. (москаль), голова КГБ «УССР» чекіст Нікітченко В. Ф. (москаль), прокурор «УССР» Панасюк Д. Х., генерал-лейтенант Покришкін О. І. (москаль), міністер внутрішніх справ (МВД) «УССР» Бровкін О. М. (москаль), віце-адмірал Торік М. А. (москаль), генерал-полковник артилерії Важанов Ю. П. (москаль), голова верховного суду «УССР» Глух Ф. К.

30 вересня 1961 року відбувся перший пленум новообраного ЦК, на якому обрано президію в такому складі: Гайовий А. І. — секретар ЦК КП «УССР», Іващенко О. І. — секретар ЦК КП «УССР» (жінка), Казанець І. П. — секретар ЦК КП «УССР», Под'юрний Н. — перший секретар ЦК КП «УССР», члени президії: Кальченко Н. — заступник голови Совета міністрів «УССР», міністер заготовів сільськогосподарської продукції; Коротченко Д. — голова президії Верховного совета «УССР»; Сенін І. — перший заступник голови Совета міністрів «УССР»; Шелест П. — перший секретар Київського обкому; Шербицький В. — голова Совета міністрів «УССР». Генерал-полковника Кошового П. обрано кандидатом в члени президії. Скабу А. та Бубновського М. призначено на посади секретарів ЦК КП і обрано кандидатами в члени президії. Головою ревізійної комісії призначено Яремчука Г.

Таким чином президія ЦК КП «УССР» складається з 9 осіб, кандидати в члени президії — з 4-х осіб, секретаріат ЦК — з 6 осіб, цілий ЦК КП «УССР» нараховує 117 осіб, кандидатів в члени ЦК 65 осіб і ревізійної комісії 39 осіб. Разом — 221 особа. Це й є найвищі московські правителі окупованою Україною.

КОМУНІКАТ

Комітету видання Монографії ген. О. Грекова

Цим подається до відома Українському Громадянству, що Комітет у складі: Ред. Ф. Кордуба, о. мітр.-прот. П. Дубицький і д-р П. Кашинський приступили до видання Монографії покійного ген. **Олександра Грекова**, кол. Вождя УГА. Зміст Монографії: 1. Праці покійного генерала — «Стратегія»; «Правне положення армії в державі», та інші статті і спомини. 2. Спогади різних авторів, кол. вояків УГА та знайомих генерала; 3. Некрологи; 4. Накази ген. О. Грекова військам УГА.

З уваги на те, що запланована монографія буде обіймати приблизно 700-750 стор. друку, з багатьма ілюстраціями, схемами і картами, кошти видання цієї пропагандної книги досить великі. Тому Комітет примушений звернутися до Українського Громадянства і просити за пожертви, щоб можна було зреалізувати видання. Монографія запланована, як репрезентативне видання, тому буде видана на доброму папері з полотняною окладиною, і золотим написом.

За найдрібніші пожертви, які належать пересилати на подану тут адресу, Комітет наперед щиро дякує. Хто бажав би набути цю монографію по знижковій ціні — 5.50 ам. дол. за примірник, заплачених наперед, проситься надсилати цю суму до кінця грудня 1961 р. на подану адресу. Пізніше ціна і примірника буде значно більша. Також просимо додатково надсилати спогади про покійного Генерала до дня 31. 1. 1962 р.

Монографія вийде за старанням кол. вояків 1. УД УНА на еміграції.

Комітет видання Монографії:

Ред. Ф. Кордуба

О. мітр.-прот. П. Дубицький Д-р П. Кашинський

Адреса для надсилання пожертв, в плат і дописів:

F. Korduba, München 8, Ayingenstr. 17/II, Germany.

КРАЙОВА УПРАВА БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1 УД УНА В США ВІТАЄ З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ ТА З НОВИМ РОКОМ: ІЄРАРХІВ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ, ГОЛОВНУ УПРАВУ БРАТСТВА, КРАЙОВІ УПРАВИ, УСІХ КОЛ. ВОЯКІВ ТА СТАРШИН 1 УД УНА РІЗДВЯНИМ ПРИВІТОМ

ХРИСТОС РАЖДАЄТЬСЯ!

КРАЙОВА УПРАВА БРАТСТВА 1 УД УНА В США

В. Стечишин

Советська армія і комуністична партія в світлі нової програми

В «Красной звезде» чч. 180 і 181 ц. р. (центральний пресовий орган міністерства війни ССРСР) було вміщено проєкт нової програми КПСС. Окремий розділ її присвячений советській армії варто докладніше проаналізувати ті місця, які присвячені збройним силам ССРСР.

В числі 181 газети, у третій частині і третьому розділі: «Зміцнення воєнної сили і збільшення оборони Советського Союзу», насамперед пишеться про те, що метою армії і комуністичної партії є постійно боротися за остаточне визволення людства від агресивних війн. Що головне Москва старається про повне роззброєння під цілковитою контролею нагляду міжнародного, тільки імперіалістичні країни ніби відмовляються від роззброєння і далі інтенсивно розбудовують свій мілітаризм, щоб збройно знищити Советський Союз. Тому це все й змушує комуністичну партію, міністерство оборони і державну безпеку постійно приготуватися до війни і бути завжди чуйними. Комуністична партія твердить, що поки будуть існувати імперіалісти, завжди існуватиме в світі небезпека агресивних війн. Тому «священним обов'язком» всього советського народу це бути щохвилини готовим до оборони. КПСС вважає, що необхідним є далі утримувати потужну армію, яка була б озброєна якнаймодернішими середниками війни атомною і термоядерною зброєю, ракетами всіх радіусів дій, тримаючи на висоті всі види воєнної техніки і зброї.

Такі твердження мають на меті морально виправдати большевиків перед світом, чому вони держать таку велику армію, цілий час озброюються, випробовують атомну зброю. КПСС виправдується тим, що хтось з капіталістичних країн нападе на ССРСР. Це є стара байка, бо від самого початку свого існування большевики завжди мали велику армію. Погляд КПСС такий, коли вони фактично запанують над світом, тоді, очевидно не траба вже мати армію, бо не буде жодного противника. Це теж пропагандивне крутість, бо у вільному світі існує велика кількість пацифістів, які, очевидно, як розраховує Москва, повірять її пропаганді, щоб атакувати Америку, яка ніби є відповідальною за те, що «большевики змушені зброїтися». Це та сама цинічна відповідь Хрущова, який, на японські протести проти советських атомних випробувань заявив, що не вони в тому винні, але Америка, яка хоче нападати на ССРСР, а тому Москва й мусить бути приготована до оборони. Коли б КПСС хотіла дійсно роззброєння, то це можна зробити кожнораз, бо власне західні держави цілий час працюють в тому напрямі, щоб відпружити світ від воєнної небезпеки.

Даліше в проєкті ми читаємо, що КПСС постійно і невтомно турбується, аби советські збройні сили мали високу організованість, дисципліну, взірцево виконували завдання, поставлені перед ними партією, урядом і народом; щоб кожного моменту вони були готові до війни, а командири — політично вишколені і обізнані з марксистсько-ленінською теорією, мали високу технічну підготовку, володіли теорією і практикою, а найголовніше — були високодисциплінованими.

Советські вояки, вимагає програма, повинні вишколюватися в душі великої вірності советському народу і комунізму. Програма заповідає посилити вплив партії через армійські партійні організації на советські збройні сили. КПСС наглядатиме, контролюватиме і гуртуватиме армію навколо єдиної комуністичної партії. Вояки будуть ідеологічно вишколені, щоб кожнораз вмерти за справу великого комунізму.

Отже, виходить, що комуністична партія цілковито підпорядковує собі армію і так її хоче згуртувати навколо себе, аби вона була вірною, карною і готовою на її наказ сліпо виконувати всі її вимоги. Зміцнюється більший тиск на командирів, які мусять бути всі комуністами і відданими партії, як також і добре вишколеними. А найголовніше, мусить бути великий послух. До чого ж прямує КПСС та її ЦК в армії? Як відомо, 2-га світова війна показала, що советська армія не була надійною і відданою КПСС. Її вояки, що склалися з неросійських народів, масово переходили до ворога. Тепер хрущовці дуже радо розпочали б війну, розраховуючи на те, що Москва ніби є зараз найсильнішою мілітарною потугою. Але ще не все готове! Є ракети, літаки, атомна зброя, та це все залежить в першу чергу від людини, а вона, як виходить, ще не є готовою до війни, карною і відданою ЦК КПСС. Тому прог-

рама й пише, що комуністична партія є керівником армії, аби більше її прив'язати до себе та зробити її відданою ЦК КПСС. Це саме робиться із населенням. Всі сучасні провізоричні полєкші в останню й викинення «найбільшого батька народів» Сталіна з мавзолею вказує на те, що Хрущов хоче всі старі прогріхи скинути на померлого Сталіна, щоб тим самим придобитися до народу і здобути його більше надійним для партії. Але не тільки Сталін був винен у масових репресіях. Не менше ніж Сталін, винен і сам Хрущов, який має свої руки в крові; це ж він — вірний учень Сталіна перепродажував чистки на Україні, це він є відповідальний за винищення десятків тисяч українців та інших народів у різних тюрмах, коли советська армія відступала в 1941 році.

В числі 184 «Красной звезде», точка 64 читаємо, що партійні органи советської армії гарантують здійснення партійної політики в армії, згуртування вояків навколо комуністичної партії в душі марксизму і ленінізму». Газета цим самим підтверджує, що всі постанови партії будуть в армії ревно виконуватися.

Варто ще простудіювати розділ 6 — «Національно-визвольні рухи». Москва, яка герметично закрила себе від цілого світу, а ССРСР є фактично величезним концентраційним табором у якому живе і поневолюється найбільша кількість неросійських народів, мають ще навіть нахабність говорити про визволення інших колоніальних народів! Відомо, що ЦК працює в напрямі, аби здобути прихильність, а згодом і поневолення московським імперіалізмом афро-азійських народів. Большевицька пропаганда для цього використовує всі можливі засоби: брехню, окомілювання, наклепи, підступність тощо. Москва твердить, що поява соціалізму принесла уярмленням народам нову еру визволення. Але, цікаво, чому ж московські большевики, цього визволення не дали народам бувшої царської Росії, а кинули проти них орди червоної армії. Ці народи цілий час провадять боротьбу за свої національні права і власну державність, але проти них стоять московські дивізії КГБ. Але капіталістичні країни, які нічого не мають спільного з соціалізмом, на який так сильно акцентує Москва, дали незалежність багатьом країнам Африки і Азії. Москва ж тільки по 2-ій світовій війні загарбала і далі тримає в армії 100 мільйонів європейців східної і середньої Європи.

Московським імперіалістам не подобається те, що молоді країни Африки й Азії далі співпрацюють зі своїми бувшими колонізаторами і не так вже захоплено, як бреше пропаганда, протягають руку червоній Москві. Молоді народи бачать, що там, де тільки вмішується Москва, обов'язково відбуваються негайно комуністичні заворушення скеровані в першу чергу проти самих молодих держав. Коли б Москва не пхала своїх рук в Конго, то напевно був би там сьогодні вже спокій. Дуже підозріло виглядає й смерть секретаря ОН Гамершельда, який не ішов на московську вудку, прямував до закінчення громадянської війни в Конго, до якої напевно Москва зробила свій внесок, а деякі симптоми вказують й на те, що КПСС вмовив свої криваві лапи в смерть Гамершельда.

Національно-визвольні рухи афро-азійських народів відбуваються під гаслом націоналізму, а не комунізму, що й кидає московських большевиків у злобу. Вони навіть готові простити їм такий «великий гріх», як націоналізм, аби тільки ті народи приєднали до себе. Вони тепер пишуть, в програмі, що марксист-ленінці розглядають два націоналізми: один — це націоналізм поневолених націй, і другий — націоналізм поневолюючих націй. Перший є загально демократичний, а тому комуністи його й підтримують. Цікавим є тільки, чого ж вони «націоналізм поневолених народів» так гостро в себе переслідують і винищують з найбільшою жорстокістю?! Виходить, що писання програми для афро-азійських народів про націоналізм належать до приманливого гачка, на який вони думають зловити наївних людей.

Закінчується пропагандивна стаття в «Красной звезде» такими мудрогольськими міркуваннями: «що може дати капіталізм тим народам», а за їхньою теорією він, тобто «капіталізм — це шлях до народнього страждання», в той час, як соціалізм це «шлях народів до свободи і жастя» (?). Знаємо на власній шкурі цей «шлях щастя».

К. Дубик

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ ТОМУ

ЗА ЛАШТУНКАМИ МОСКОВСЬКО-БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ

(Закінчення з попереднього числа журналу «Вісті»)

Захоплення Москви не належало в плані головного гітлерівського командування під час німецько-совєтської війни 1941-1945 рр. Лише згодом, коли план «Барбароса» був докладніше уточнений, штаб верховного командування (ОКВ) прийшов до висновку про потребу завоювати Московщину і саму Москву. Генерал-фельдмаршал В. Кайтєль 17. 7. 1945 року на допиті схарактеризував так оперативно-стратегічний план німецької війни ССРСР. «Штаб верховного командування німецьких збройних сил був переконаний, що завоювати цілий ССРСР, завдяки його величезних просторів, — неможливо. Тому передбачалося завоювати Прибалтійські «союзні республіки», Білорусь, Україну і Північний Кавказ. Цим самим Московщина була б відрізана від її важливих економічно-життєвих центрів, що привело б до капітуляції Москви»... Гітлер покладав усі надії на блискавичну війну, яка повинна була скінчитися до зими 1941 року.

Навіть логічно думаюча пересічна людина помітить хибність такої гітлерівської стратегії супроти большевицької Москви. Правда, далі план «Барбароса» був більш уточнений і передбачав, аби німецькі війська в перебзбі війни вийшли на оперативно-стратегічну лінію Ленінград-Москва-Сталінград-Кавказ. Але з такого плану виходило:

1) Німецька розвідка працювала за мирного часу всередині ССРСР дуже слабо, а гітлерівські політики майже не мали уявлення про те, що становить собою ССРСР напередодні німецько-большевицької війни. Вони не брали під увагу, що в 1940 році московсько-комуністична партія нараховувала 3.800.000 членів. Це була фактично відчайдушна партійна армія московських імперіялістів, яка на випадок війни битиметься до останнього віддику за великодержавну «матушку» Росію — ССРСР, зокрема за Московщину. Так воно під час війни й сталося. Протягом 1941-1942 рр. на фронтах проти німців воювало 2.800.000 комуністів, а до кінця 1945 року компартія москалів зростає за рахунок росіян до 5,900.000 комуністів. На фронтах воювало під кінець німецько-большевицької війни 3,800.000 членів московської компартії.

Цього не треба забувати і на випадок третьої війни. Напередодні 22-го з'їзду компартії вона нараховувала до 10,000.000 комуністів.

2) Кадри червоної армії напередодні війни склалися на 70% з росіян, які також в час війни не зупинялися перед смертю для захисту єдино-неділїмої Росії та рідної компартії московського народу. Цього також верховне командування німецьких військ та гітлерівські політики не взяли під увагу. В перші роки війни на фронтах відмовилися воювати за Сталіна, московську компартію, російського поневолювача і совєтську владу мобілізовані до армії поневолені в ССРСР неросійські народи, а не вояки-москалі. Це й сприяло німецькій армії швидкому просуванню вперед, але Гітлер та його «мудрі» політики урочі собі, що успіхи німецької армії в перші роки війни свідчать про її силу і непереможність*). Гітлерівські політичні кола більше прислухалися до голосу і порад російських емігрантів-єдинонеділїмців (білоармійців і «революціонерів»), які фальшиво переконували гітлерівців, що підсовєтські народи в ССРСР — «всьо равно одін русскій народ», який відмовляється воювати за «міжнародній комунізм» та партійну верхівку, чинитиме завзятий опір всі-

ляким намаганням розчленувати ССРСР. Московські емігранти мильно інформували німецьких політиків часів Гітлера про те, що москвини вороже наставлені тільки проти партійної верхівки, а пересічна партійна маса і російський народ не воюватимуть за верховну партійну владу. Отже, політичні кола гітлеризму не вивчали національного питання в ССРСР, стригли під одну гребінку «русіше» всі неросійські народи ССРСР, трактуючи загарбані Москвою неросійські землі тільки з погляду їх економічного, але не національного потенціалу. Можна зробити й такий висновок з німецького оперативно-стратегічного плану, гітлерівські спеціалісти в совєтських справах перед війною були анальфабетами в справах економічного потенціалу ССРСР. Чому? — про це з'ясуємо пізніше.

3) Німецька розвідка мала дуже скупі відомості про фактичний стан совєтської армії, зокрема про те, що значна частина була відтягнута на Далекий Схід. Можливо Оберкомандо Вермахт розраховувало на те, поки Москва перекине війська з Далекого Сходу на західній фронт, совєтсько-німецька війна буде вже закінчена. Але як вона могла бути закінчена, коли німецьке летунство не розбомбило залізниць за Волгою, що уможливило Москві швидкими темпами перекинути далекосхідні війська під Москву. Коли, навіть припустити, що німецькі війська вийшли б на оперативно-стратегічну лінію Ленінград-Москва-Сталінград-Кавказ, то вони знову зустріли б там свіжі боєздатні сили далекосхідної військової армії.

Коли б Оберкомандо Вермахт ураховувало в своїх планах сибірські простори, та можливість Москви розбудувати там важні індустріюно-промислові центри, оперативно-стратегічний план був би цілком інакше опрацьований. Треба відверто ствердити, що гітлерівська дипломатія на Тихоокеанських просторах прораховувалася. Багато допоміг тому і Канаріс. Японія не відкрила проти Москви другий фронт на Далекому Сході. Вона дотримувалася суворо неутралітету супроти ССРСР, за який Москва й «віддячила» їй тим, що 8 серпня 1945 року оголосила Японії війну. На нашу скромну думку треба бути цілковито мілітарно не грамотним, аби не враховувати того, що на далекосхідних і сибірських просторах Москва не розбудовуватиме власного мілітарного потенціалу, щоб далі воювати проти Німеччини. Хоч між Японією і США й існували різні суперечки, але в обличчя такого підступного і брутально-рафінованого ворога, як імперіялістично-большевицька Москва, їх можна було б поладнати іншими шляхами.

4). Штаб верховного командування німецьких збройних сил не врахував того, що 2,800.000 комуністів та московські кадри червоної армії будуть вперто і завзято стримувати просування німецьких військ на Україні і Білорусі аж до того часу, поки буде евакуйована більшість промислових підприємств та збройних заводів, матеріальні засоби колгоспів і радгоспів та інші установи за Урал, в Казахстан, на простори Сибіру, де їм не загрожували військові дії.

Це все свідчить про кардинальні помилки Оберкомандо Вермахт та самого Гітлера, які й довели до прогри битви під Москвою.

З протоколу допиту Кайтєля виходить, що командувачі німецькими арміями та працівники генерального штабу дуже хибно оцінювали мілітарний стан ССРСР ще восени 1941 року. За звідомленнями розвідки вони були переконані, що:

а) в боях на західних кордонах ССРСР головні сили червоної армії були вже розторочені. Це відповідало децю правді, але були розторочені головні сили червоної армії, що перебували на кордонах України і Білорусі, а не впливниці ССРСР;

б) восени 1941 року німецькі війська в боях на Україні та Білорусі ніби розгромили цілковито і підставові резерви червоної армії, а фактично так воно не було. Німецька розвідка мала мильні інформації;

в) ОКВ було переконане, що верховне командування ССРСР більше вже не має оперативних і стратегічних резервів, що чинили б поважний спротив дальшому просуванню на терени європейської ССРСР трьох німецьких

СОВЄТСЬКА АРМІЯ І КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ В СВІТЛІ НОВОЇ ПРОГРАМИ

Очевидно, афро-азійські народи не є ще такими наївними, щоб повірити московській пропаганді. Щоб деякі віруючі в большевицьку пропаганду переконалися в московській брехні, ліпше коли вони відвідають Совпедію, або пойдуть оглянути кордони східної зони Німеччини, яка має таку гонорливу назву «НДР», або до Берліну, тоді побачать там бетонні мури, колючі драти, міновані поля, озброєних вояків, які охороняють кордони, щоб т. зв. «вільні громадяни» не втікали з тієї клітки до вільного світу! Тоді віруючі напевно переконаються, що властиво є той соціалізм Москви на практиці!

збройних груп: «Південь», «Центр» і «Північ». Це теж було мильне переконання.

Щодо самого наступу на Москву, то серед німецького генералітету і Гітлером постали поважні розбіжності. Командування групи «Центр» та штаб наземних військ вимагали створити міцний ударний кулак в центрі загального німецького фронту, далі наступати на Москву, обійти її з півночі, оточити Москву, захопити важні мілітарні райони заплілля. — Рибінськ та Ярослав, і вийти військами на стратегічний рубіж Кіров-Казань-Куйбишев-Сталінград-Астрахань-Кавказ.

Гітлер і Кайтель навпаки — пропонували стабілізувати центральний фронт, затриматись на вигідних позиціях, зміцнити крила загального німецького фронту на теренах СРСР, а далі глибоким просуванням вперед, обійти центральну групу червоної армії, що захищала Москву, завойовувати тільки Білорусь, Україну і Кавказ. 21 серпня Гітлер у своїй директиві писав: «Стратегічні плани головно-го командувача наземними військами цілком протилежні моїм цілям. Головним завданням — це захопити ще до зими Крим, Україну, райони Донбасу, нафту Баку, просунутись до Сталінграду, але не завойовувати Москву та московські простори. На півночі оточити Ленінград»... Такий був зміст гітлерівської стратегічної директиви. Браухіч був протилежної думки. Він переконував Гітлера, що для перемоги потрібно обов'язково завойовувати цілу Московщину.

Ці розбіжності уможливили верховному командуванню червоної армії виграти час, одразу ж кинувши для стримання німецького наступу на Південному і Південно-Західному фронтах на масове винищення мільйони мобілізованих і невишколених українців. А за цей час, поки німці вистрілюватимуть українські населення, підготуватися до рятунку Москви.

На узгодження поглядів між Гітлером і Браухічем було витрачено цілий місяць. Боездатні кадрові війська советської армії Москва поспішно перекидала з Південного і Південно-Західного фронту проти німецької армії «Центр», на Поволжжі формувалися нові резерви, а з Далекого Сходу на московсько-німецький напрям сунули свіжі кадрові сили червоної армії.

Лише у вересні 1941 року, коли темпи блискавичного німецького наступу на центральному фронті втратили своє значення, а одноразово з тим великі успіхи німецьких військ на Україні запаморочили німецькому командуванню розум, було наказано групі «Центр» наступати на Москву.

Характерним є те, що Oberkommando Wehrmacht чомусь не проаналізувало «успіхів» німецьких армій на Україні. Можливо тому, що німецька розвідка далі переконувала ОКВ: червона армія на всіх фронтах розгортає і тільки окремі її з'єднання переходять до частинних контр-атак. На Україні відомості розвідки відповідали правді, як також відповідали вони правді і на московському напрямі до серпня 1941 року. Тут треба зазначити, що німецька агентурна розвідка «недописала», не виявилася здібною до праці. Очевидно, поважний вплив мало й те, що в німецькій агентурній розвідці працювало багато москалів-емігрантів, кол. білогвардійців-сдинонеділимців, які рахували себе «неперевершеними знавцями» підсоветських справ. Крім того, відомо багато фактів, коли до німецької агентурної розвідки продиралися на працю московські енкаведисти ще під час наступу німців на західні кордонах СРСР. (Авторові цієї статті довелося на власні очі бачити офіцера-москаля в німецькій уніформі, який перед війною працював у НКВД. Він належав до німецької «гегайме фельдмаршармері». Очевидно, що він був московським агентом. К. Д.)

Повіривши відомостям агентурної розвідки, німецьке командування спочило на успіхах перемоги і припинило оперативну розвідку летунством у глибокому ворожому заплілі. Це уможливило советському командуванню в повній таємниці і спокою здійснювати концентрацію советських військ на московському фронті, розбудувати оборону Москви та підступів до неї.

Недооцінка ворога німецьким командуванням привела до того, що перший німецький наступ, який розпочався 30 вересня 1941 року в напрямі на Москву, заломився. Згодом заломився і наступ в 1942 році.

Запитується: чому?

Очевидно, тому сприяло багато різних причин як політичного, так і воєнного характеру, а найбільше «запоморочення розуму» німецького гітлеризму від успіхів німецьких армій.

Німецьке командування в першу чергу не враховувало кліматичних умовин Московщини. Німецькі танки, самоходи, артилерія і піхота грузили в розмоклому від осінніх дощів терені; шляхи постачання потрібним майном військ щораз витягувалися, а німецьке військо взагалі не було приготоване до дощів і холодної осені. Крила фронту групи «Центр» загрузили в болотах Московщини, а німецькі панцерні дивізії середнього відтинку фронту хоч і просунулися до м. Серпухова (приблизно 100 км. від Москви на південь), але зустріли несподіваний котрн-ступ советського кавалерійського корпусу. Ніби дивно — танки і кавалерія! Але корпус забив клина в німецьку групу військ і відокремив німецький танковий корпус від піхоти. Зразу ж виявилися істотні хиби німецького оперативного-тактичного вишколу — піхота і танки не здатні були самостійно вирішувати бойові завдання. Вони взагалі не передбачали, що на танки наступатиме кавалерія, завданням якої було, очевидно, знищити піхоту, а не танки.

Хоч група «Центр» й просувалася поволі під час наступу в напрямі на Можайськ і Москву, а навіть досягла віддалі 25-30 км. від Москви, але далі наступ «захлинувся», бо відстали крила фронту, які гальмували рух вперед, бракувало постачання, зокрема набоїв і пального, свіжих вояцьких резервів для поповнення втрат. Генерал Гудеріан, командир танкової армії групи «Центр» в документах оперативного штабу писав, що для постачання потрібно було щодоби транспортувати 70 залізничних ешелонів майна та боеприпасів, а фактично прибувало тільки 23 ешелони. Фельдмаршал Бок, командувач групою «Центр», почав наступ на Москву на фронті 900 км. довжиною без резервів, бо такий одержав від Гітлера наказ. Лише одна дивізія обмежено боездатна перебувала в резерві.

Для німецьких вояків потрібно було негайно теплого одягу, харчів, свіжого поповнення але перші успіхи німецьких армій в районі Мінськ-Барановичі мильно «переконали» Гітлера, що червона армія повністю заломлена, головна стратегічна мета війни вже досягнута, а Москва — це тільки географічна мета, яку не можна захопити не поспішаючи. Характерним для німецьких бойових операцій на Східному фронті було те, що всі надії на постачання військ покладалися тільки на моторизований транспорт і залізницю. План «Барбароса» взагалі не передбачав інших варіантів транспортного постачання, як також не передбачав і бойових дій взимку 1941 року. Війна на Сході, за планом «Барбароса», повинна була закінчитися ще до наступу зими.

Тут знову виявилася ігноранція гітлерівських знавців підсоветських справ підступності московських імперіялістів та компартії російського народу. Німецькі війська один раз перебували вже на Україні в 1918-19 роках і мали там досвід, що московська компа тія діє в підпіллі також як агентурою, так і червоною партизанкою, але цього німецьке командування в плані «Барбароса» не передбачало. В той час, як група «Центр» під час наступу повинна була посилено і безперервно постачатися, московська червона партизанка вже «війнувала в німецькому заплілі залізниць, ліній зв'язку, автошляхи, мости тощо. Як тільки наступала дощова погода, або падав сніг, німецькі автомагістралі негайно замикалися і транспортний рух припинявся. Німецька служба тилу ставала безпорадною. В Німеччині, лише після наступу на Москву, розпочалося виробництво теплого вояцького одягу, а советська армія перебувала з Далекого Сходу під Москвою вже тепло одягнена.

На Україні і в Білорусі советська армія втратила величезні резерви військового майна, зброї, набоїв, уніформи та інших припасів, але їх запаси були цілими на Поволжжі, Уралі, Сибірі і в заплілі Московщини (Ярославська область, Комі АССР, Горьковська обл., і інш.**). ОКВ не урахувало того, що сталінські п'ятирічки (як сучасна хрущовська семірічка) були тільки тільки мілітарними п'ятирічками, за час яких Москва накопичувала військові резерви на всіх теренах СРСР. Крім того, державна радгоспна і колгоспна ситема уможлилювала Москві кожночасно грабувати поневолене неросійське селянство для потреб армії.

Панічно втікаючи за Волгу енкаведисти, партзверхники, внутрішні війська НКВД руйнували на Україні всю економіку, силою евакуювали населення, масово його вистрілювали та грабували приватне майно, залишаючи німцям «сталінську спалену землю», а коли українські землі попали під гітлерівську окупацію, цивільна влада

гебітскомісарів, загопи СС та СА продовжували грабувати далі українське населення, забираючи в нього харчі, теплий одяг, різне майно для «визволителів». Запитується: що це була за політика? Чи не дораджували її москалі-емігранти гітлерівським начальникам? Це також побічно впливало на зламання наступу на Москву групи «Центр».

Характерним є й те, що властива московська нація (росіяни) добровільно жертвувала для «защитників родни» і Москви теплий одяг, виробляла його хатніми варстатами, вручну, тощо. Москва — пуп землі, центр московсько-більшевицького імперіалізму, — був для росіян найважливішим за все. Цього всього німецькі політики не враховували, бо вони перебували під впливом брехні дорадників-білоемігрантів, які переконували їх, що москалі не хочуть воювати за компартію, Сталіна, большевицьку Росію. Тут потрібно ще пригадати й те, що москалі-білоемігранти та московсько-більшевицькі агенти, які працювали на окупованих німецькою армією неросійських землях (Україна, Вілорусь, Прибалтійські держави, Кавказ) в німецьких поліційних та інших установах, навмисне винищували неросійські народи, брехливо інформуючи працівників гестапо, жандармерії тощо, вони всі є большевиками, партизанами, советськими агентами. А їм в тому допомагала підпільна большевицька агентура. Про це тут нагадуємо тому, щоб подібного не повторилося під час третьої світової війни.

Очевидно, поганий стан шляхів та осінньо-зимове бездоріжжя негативно позначалося і на боєздатності армії, але з такого скрутного становища було знайдено дуже простий вихід. Генерал армії А. Хрульов у своїх споминах пише так: «Восени 1941 року, а особливо зимою 1941-1942 рр. багато лиха советським військам завдавала слабо розбудована сітка ґрунтовних шляхів. До війни ми не уявляли собі, яку важну роллю відіграватимуть ґрунтові шляхи в такій країні як СРСР. Автотранспорт цілковито загрузав у багнюці, постачання армії зривалося, війська перебували в найтяжчому стані. Повітряний транспорт нас не міг рятувати, бо літаків не вистачало, аеродроми не були розбудовані. Автотранспорт був слабо розвинений, бракувало авт, промисловість не виконувала планів виробництва автомашин, аби ними постійно постачати армію. Одинокий порятунок — це негайна організація гужового транспорту: кінних та інших везових валків. Коли про це було запропоновано на засіданні Державного Комітету Оборони (ДКО), Сталін (його голова), іронічно підкреслив: „Оце так новина! В часи техніки раптом — торба віса, візники, санки“. Однак ДКО ухвалив постанову про створення гужтранспорту. 24 грудня 1941 року перші 76 гужтранспортні батальйони (по 250 парокінних возів або саней в кожному) посунули з майном і припасами на московський протинімецький фронт. Вже перша валка саней привезла в одну армію більше військового майна та різних припасів, ніж автотранспорт приставляв їх протягом багатьох днів... На півночі були створені транспортні валки з оленів та собак, на Прикаспійських степах та в Донбасі — з верблюдів і на волах, в горах Кавказу — на ішаках і ослах...»

Німецьке командування добре знало (а може не знало, бо напевно вірило московській брехні про «успіхи» п'ятирічок!) про стан шляхів на теренах СРСР, але до організації гужтранспорту не додумалося. Не треба його ігнорувати і в часи атомної війни, хоч тепер техніка й створила всюдиходи. Там де пройде піхотинець, пройде й кінь, а його можна навантажити! На перший погляд здається, що гужтранспорт — архаїзм, але в боротьбі всі середники виправдовуються. Часом буває, що й волом потрібно притягти гармату.

Без сумніву, захоплення німцями Московщини з центром її — Москвою, завдало б смертельного удару московсько-більшевицькому пануванню в СРСР, звело б нанівець головне оперття компартії в СРСР — російський народ. Але гітлерівські кола цього недооцінювали, зате Сталін, Хрущов, Молотов, Маленков, ЦК КПСС розуміли це добре, тому й мобілізували всі засоби і середники для захисту Москви. Як вже згадувалося, з Далекого Сходу перекидалися добре озброєні советські дивізії. З південного советського фронту під Москву відтягнуто майже всі найкращі боєздатні дивізії, які в Україні були заступлені слабоозброєними і невишколеними ново-сформованими. ЦК КПСС та московська обласна парторганізація оголосили загальною партійно-комсомольську мобілізацію партійців і комсомольців та мобілізацію всіх резервів Москвини. Як пише полковник Андреев, москалі масово

добровільно голосилися на протинімецький фронт для захисту Москви. Лише протягом перших шести місяців московська парторганізація спрямувала на фронт 114 тис. комуністів, а комсомольська організація Тимірязєвського мійського району Москви відрядила на фронт 5000 юнаків і юначок-добровольців.

27. 6. 1941 року парторганізація Ленінградського міського району Москви організувала комуністичний полк; 10. 7. 1941 року з добровольців-москалів було створено 11 бойових дивізій, загальною чисельністю 137 тис. вояків, та 87 винищувальних батальйонів (31 тис. вояків). На кінець серпня 1941 р. у Москві і Московській області вишколювалося для фронту 500.000 добровольців-москалів. Червоної Хрест РСФСР (РОКК) для доскодьського фронту вишколював сотки тисяч медсестер, санітарок, інших медпрацівників.

9. 7. 1941 р. ДКО ухвалив спеціальну постанову «Про обов'язковий вишкіл мешканців Москви протиповітряній обороні міста», до якого було притягнуто 300.000 москвинів. Створено 13 тис. протипожежних команд чисельністю 200.000 осіб. 12. 10. 1941 року ДКО ухвалив постанову «Про будову оборонних споруд під Москвою і в місті». Московський виконком організував для цього спеціальне військово-будівельне управління, яке робочою силою москалів-добровольців збудувало навколо Москви оборонні споруди 3300 км. довжиною, а в самому місті — десятки тисяч бомбосховищ, барикад, загород тощо.

Коли німецькі війська розпочали наступ на Москву, вони зустріли відчайдушний спротив десятків московських дивізій, організованих з москалів-комуністів. На московському протинімецькому фронті ДКО сконцентрував понад 1 млн. боєздатних вояків червоної армії. 19. 10. 1941 р. ухвалив постанову ДКО «Про стан облоги Москви та її районів». Проти німців відправлено на фронт 4 нові московські комуністичні дивізії (43,5 тис. вояків) та 25 комуністичних батальйонів (12 тис. вояків). На випадок боїв на вулицях Москви організовано 169 бойових дружин (7.000 вояків). Подібні бойові частини були створені і в інших містах Московської області. Вони склалися з міліції, партійців, енкаведистів.

Однак ЦК КПСС та ДКО не були впевнені, що німці не захоплять Москву. Почалася приспішена евакуація московських збройних, машинобудівних та інших важких підприємств і партійних установ за Урал. Довжелезні ешелони рухалися на Схід, за Волгу, а німецьке летунство в цей час «спочивало на лаврах перемоги», коли треба було б інтенсивно бомбити залізниці, споруди і залізничні ешелони і саму Москву.

Інші заводи Москви і Московської області переставлено на виробництво зброї, набоїв, «катуш», мінометів, іншого військового знаряддя. Напр., міномети, корпуси для гранат і саперні лопатки виробляли в Московській області навіть дрібні кооперативні артілі, що перед війною продукували гудзики, колесний шмію, вакуу для черевиків, свічки тощо. Протягом лише грудня 1941 року підприємства Москви виробили 20 тис. автоматів ППП. За час війни підприємства Москви взагалі виготовили для фронту 16 тис. літаків, 2000 танків, 1000 самохідних гармат, 9000 тягачів, 3,5 млн. автоматів, 72 тис. мінометів, 4000 «катуш», 34 млн. гарматних стрілень, бомб, мін, понад 100 млн. підривачів, десятки мільйонів гранат.

Московські колгоспи і радгоспи добровільно здали на 1. 12. 1941 року 3,5 млн. пудів хліба, 15 млн. пудів картоплі, 6 млн. пудів ярини, все м'ясо, товщі, крупу. Цивільне населення — москалі споживало терте лико (кору) перемішане з борошном, добровільно голодувало, а продукти споживання віддавали на фронт для комуністичних дивізій. Протягом жовтня 1941 р. — лютого 1942 р. москалі добровільно зібрали для червоної армії на протинімецькому фронті під Москвою 700 тис. комплектів теплої білизни, 300 тис. пар валянків і відправили для вояків червоної армії 450 тис. харчових пакунків.

Оце так москалі «не бажали» воювати за Сталіна, «родіну», рідну їм ленінську компартію, за єдину-неділиму «матушку» Росію, за «третій Рим» — імперіалістичну Москву. Тому вождь і рідний батько москалів Сталін і проголосив росіян «старшим братом», «великим народом» СРСР, поневолювачем неросійських підсоветських народів.

Наївно-дитячими і комічно смішними виглядають сьогодні намагання і зусилля москалів-емігрантів вести західньому світові ніби під час советсько-більшевицької війни московський народ відмовився вмирати за Сталіна,

Никифор Гірняк

Австрійські та німецькі генерали й дипломати проти Василя Вишиваного

(Продовження з журналу «Вісті» ч. 103)

Telegramm.

Nr. 12832.

Секретiert.
Ref. I.

Graf Forgach,
Kiew, 11. August 1018.

Nr. 791.

aufg. 2 U. 10 M. p. m.
eing. 11 „ -- „ a. m.

Chiffre.
Geheim.

Ich erhalte die mir durch Kurier zugesendete Abschrift der Telephondepesche des Grafen Trauttmansdorff vom 2. d. M. wonach Erzherzog Wilhelm sein Kommando in der Ukraine dieser Tage wieder übernehmen soll.

Dies wäre im strikten Gegensatz zu der laut Telegramm Euer Exzellenz Nr. 491 vom 29. Juni verfügten, hier allgemein bekanntgewordenen Abberufung des Erzherzogs. Wenn uns an der Erhaltung bisher befolgter Richtlinie in der ukrainischen Politik und der Stützung des gegenwärtigen Regimes ernstlich gelegen ist, so kann ich Euer Exzellenz nicht genug eindringlich empfehlen die Rückkehr des Erzherzogs und die damit verbundenen in jeder Beziehung gefährlichen Spiele unbedingt zu verhindern.

Jedermann in der Ukraine betrachtet den Erzherzog als unsern Tronkandidaten und niemand wird glauben, dass er zurückkehrt, um hier an der Spitze seiner ukrainischen Legion Sicherheits- und Polizeidienste zu versehen. Räuberbanden zu justifizieren und bei Getreiderequisitionen zu

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ ТОМУ

компартію, большевицьку систему. НТС, РОНД та інші москалі фальшиво твердять, що росіяни стали відчайдушно битися тільки тоді, коли були кинуті патріотичні гасла: «За Родіну», «Мать-родіна приказивает і зовьот» і т. д. Це нахабна брехня, бо за цими гаслами стояла компартія, Сталін, ЦК КПСС, Хрущов і інші. За цими гаслами стояла Москва — центр імперіялізму, — Московщина і російський народ-поневолювач. Хто, як не москаль-політрук Клочков біля залізничного роз'їзду Дубосеково (сім км. на схід від Волоколамська) кинув перше гасло: «Велика Росія, а оступать некуда — позаді Москва»...

На цьогорічному 22-мо з'їзді Хрущов, перші секретарі обкомів партії Московщини, а спільно з ними і яничар України Подгорний та інші прислужники топтали чобітьми сталінського трупа, викинули його з мавзолею і закопали, ніби падло, під мурами Кремля. Це справа не наша, бо така честь всій партійно-большевицькій зграї бандитів, від Леніна починаючи і на Хрущові кінчаючи. Але ж вони рятували спільно з російською нацією Москву і большевицький режим, винищуючи в той час мільйони українського населення під час війни на Україні. Вони руйнували українську господарку, висаджували в повітря цілі міські дільниці, палили села, аби затримати німецькі армії на Україні, відтягти їхні сили з московського напрямку, щоб коштом спустошення України урятувати Москву, Московщину, імперіялістичну націю — російський народ.

Про це Захід не повинен забувати і на випадок третьої світової війни. Єдину-неділиму Росію-СССР, московсько-большевицьку компартію та її вождів, Москву і Московщину знову відчайдушно захищатимуть москалі і майже 10-мільйонна партія комуністів — світових агресорів.

*) Не заперечуємо, що німецька армія була сильніше за червону, але їй бракувало розумної політики, а не пруського солдафонства.

**) Які потрібно було б німецькому летунству обов'язково розбомбити.

assistieren, was bekanntlich gegenwärtig die Aufgaben unserer in der Ukraine dislozierten Truppen sind.

Der ohnehin so schwachen, in der südlichen Ukraine am Nullpunkte befindlichen Autorität des Hetmans versetzen wir durch die Rückkehr des Erzherzogs, welchen alle dem Hetman, der ruhigen Entwicklung des Landes und den Zentralmächten feindlichen Elemente mit Jubel begrüßen werden, einen tödlichen Schlag. Die Rückwirkung auf unser Verhältnis zu ihm und zu seiner Regierung ist auf der Hand liegend, da weder er noch irgend jemand in der Ukraine in Zukunft der Loyalität unserer Politik ihm gegenüber Vertrauen entgegenbringen könnte. Um sich irgendwie für eine Weile zu retten und zu halten, wird er sich natürlich ganz in die Arme der Deutschen werfen und noch mehr, wie bisher, ihr Werkzeug werden.

Seit Wochen kamen mir übrigens aus ukrainischen Kreisen aus Wien und Galizien stammende Nachrichten zu, dass der Erzherzog zurückzukehren wünsche und dies auch erfolgen werde. Auf Grund Euer Exzellenz Telegrammes Nr. 491 dementierte ich stets diese Gerüchte und bezeichnete sie als Erfindungen und Intriguen jener Kreise, welche gern Zwietracht zwischen dem Hetman, den Deutschen und uns säen. Dass ich nunmehr, jegliche Iutorität und Glaubwürdigkeit hier einbüßen würde, fällt vielleicht wenig in die Wagschale, da meine immer nur als Provisorium betrachtete hiesige Wirksamkeit ohnehin zu Ende geht. Aber auch auf das Ansehen und die Stellung unseres Armeekommandanten in Odessa würde die Rückkehr Erzherzogs nicht ohne bedauerliche Rückwirkung bleiben, da General Krauss den Aufenthalt des Erzherzogs in der Ukraine entschieden missbilligt, (mein Telegramm Nr. 574 vom 16. Juni) und bezügliche offene Aeusserungen den Deutschen und durch dieselben sicherlich auch dem Hetman und den Ukrainern wohl bekannt waren.

Auch ist der Zeitpunkt für ein unverständliches Experiment besonders schlecht gewählt, da wir inmitten politischer und handelspolitischer Verhandlungen mit der Ukraine stehen, die ungünstigen Ereignisse auf der Südwest- und besonders auf der Westfront, wie man täglich deutlicher merken kann, das Prestige der Zentralmächte hier stark erschüttern und dies, verbunden mit der in Russland überhandnehmenden Reaktion gegen den Brester Frieden und der hiesigen bomben- und attentatschwangeren Atmosphäre, das Gefühl allgemeiner Unsicherheit und Nervosität ohnehin schon bedenklich steigert.

Телеграма

Ч. 12832

Тасмне
Реф. I.

ГРАФ ФОРГАЧ,
Київ, 11. серпня 1918.

Ч. 791

над. 2 год. 10 мін. поп.
впл. 11 год. -- мін. пер.пол.
12. VIII.

Ш и ф р
Тасмне

Одержую пересланий мені курієром відпис телефонограми графа Трауттмансдорфа з дня 2. ц. м. за якою Архикнязь Вільгельм цими днями має знов обняти команду в Україні.

Це було би в різкій суперечності до зарядженого, згідно з телеграмою Вашої Ексцеленції, ч. 491 з 29. червня, і тут загально відомого відкликання Архикнязя. Якщо нам серйозно залежить на вдержанні дотеперішньої напрямної в українській політиці і на піддержанні сучасного режиму, то я не можу Вашій Ексцеленції досить наполегливо поручити безумовно перешкодити повороті Архикнязя і зв'язаним з цим, в кожному відношенні, небезпечним грам.

Кожний в Україні дивиться на Архикнязя як на нашого кандидата до престолу й ніхто не повірить, що він вертається, щоби тут на чолі його українського Легіону виконувати службу безпеки й поліційну, юстифікувати банди розбійників, що, як відмо, належать до завдань наших військ дисльокваних в Україні. Вже й без того так слабому, в південній Україні до нуля впалому авторитові гетьмана, ми через поворот Архикнязя, якого радісно привітають всі елементи, ворожі гетьманові й спокійному розвоєві краю і центральним державам. Реакція на наше відношення до нього і його уряду лежить на долоні, бо ані він, ані хтонебудь другий в Україні не зможе довіряти лояльності нашої політики супроти нього. Щоби якнебудь на якийсь час рятувати і вдержатися, він, очевидно, кинеться цілий в обійми німців і станеться в більшій мірі, як досі, їхнім знярядям.

Впрочім від тижнів доходили до мене з українських кіл з Відня й Галичини вістки, що Архикнязь бажає вернутися і що це таки станеться. На підставі телеграми Вашої Ексцеленції ч. 491 я постійно дementував ці поголоски і називав їх інтригами цих кіл, які охотно сіють незгоду між гетьманом, німцями й нами. Що я отже мушу втратити всякий авторитет і довір'я, може мабуть не багато важити бо моя тут діяльність, що її трактувалося як провізорію без огляду на це, іде до кінця. Але також повага і становище нашого команданта армії в Одесі не залишалося б безсумнівної реакції, бо ген. Кравс рішуче не схвалює перебування Архикнязя в Україні (моя телеграма ч. 574 з 16. червня) і стосовні вислови були добре відомі німцям і через них певно також гетьманові.

Також і час для цих, мені незрозумілих експериментів, вибрано особливо зле, бо ми стоїмо в середині політичних і торговельно-політичних переговорів з Україною, некорисні події на південно-західньому й особливо на західньому фронті, що можна день-у-день виразніше бачити, престиж центральних держав сильно потрясає і це, в злучі із щораз більше переважаючою реакцією в Росії проти берестейського мира і тут. Атмосферу бомб і атентатів, почуття загальної непевності і нервозности й без цього вже поважно степенос.

Telegramm.

Nr. 13131.

Sekretiert.
Ref. I.
Ref. IV.Graf Forgach,
Kiew, 18. August 1918.

Nr. 828.

aufg. 1 U. 30 M. p. m.
eing. 9 „ -- „ a. m.
19. VIII.

Chiffre.

Streng geheim.

Im Nachhange zu meinem Telegramm Nr. 791 vom 11. d. M. Deutscher Botschafter lässt mich im strengsten Vertrauen wissen, dass Erzherzog Wilhelm im Hauptquartier die Unter-

stützung Kaiser Wilhelms für seine ukrainische Tronkandidatur erbitten wollte. Es wurde ihm bedeutet, dies dem Kaiser, welcher ihm nicht zustimmend antworten könnte, nicht vorzubringen. Er unterliess es hierauf und erklärte, er werde doch, wenn auch ohne politische Zwecke, zur Uebernahme seines Kommandos über die ukrainischen Legionäre in die Ukraine zurückkehren. Deutscher Botschafter ist der Ansicht, dass, nachdem nunmehr auch deutsche leitende Kreise offiziell von den Aspirationen des Erzherzogs, über welche Hetman und alle Ukrainer nie den geringsten Zweifel hatten, Kenntnis haben, dessen Rückkehr hier eine ganz unmögliche Situation schaffen werde, da allgemein die Ueberzeugung aufkommen müsste, dass wir das jetzige Regime nicht ernst nehmen und als unhaltbar betrachten. Die hieraus erwachsenden Nachteile müssten auch die Stellung Deutschlands in der Ukraine zurückwirken.

Телеграма

Ч. 13131.

Таємне
Реф. I.
Реф. IV.ГРАФ ФОРГАЧ,
Київ, 18. серпня 1918.

Ч. 828

над. 1 год. 30 мін. поп.
впл. 9 год. -- мін. пер.пол.
19. серпняШифри
Строго довірочне

В доповненні моєї телеграми ч. 791 з 11. ц. м.

Німецький посол подає мені строго довірочно до відома, що Архикнязь Вільгельм хотів у Головній Кватирі просити цісаря Вільгельма про піддержку його української кандидатури на престіл. Йому дано до зрозуміння, не предккладати цього цісареві, який не міг би відповісти стверджувально. Після цього він занехав це й заявив, що він таки вернеться в Україну, хоча б і без політичних цілей, для перебрання своєї команди над українськими легіонерами в Україні. Німецький посол є цього погляду, що, коли вже також німецькі провідні кола офіційно мають вістку про аспірації Архикнязя, про які гетьман і всі українці ніколи не мали найменшого сумніву, його поворот створить тут зовсім неможливу ситуацію, бо ж му сіло би виникнути загальне переконання, що ми не беремо поважно теперішнього режиму і вважаємо його неможливим до вдержання. Впливаючі з цього шкоди мусіли б вплинути на поставу Німеччини в Україні.

Telegramm.

Nr. 13172.

Sekretiert.
Ref. I.Graf Forgach,
Kiew, 19. August 1918.

Nr. 833.

aufg. 9 U. 40 M. p. m.
aufg. 3 U. 40 M. p. m.
20. VIII.

Chiffre.

Geheim.

Bei meiner heutigen Unterredung mit Hetman, die derselbe im Sinne aufrichtigster Sympathie für die Monarchie und des Wunsches nach dauernder Anlehnung an diese führte, brachte er die Bitte vor, wir möchten seiner Stellung in

ВІЙСЬКОВІ ВІСТКИ

ТРАНСПОРТНІ ПІДВОДНІ ЧОВНИ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНА ДІЛЯНКА

Використовування спеціальних підводних човнів, як середників підводного транспорту не належить до нової справи. В часи другої світової війни флоту воюючих держав досить часто використовували підводні човни з транспортною метою для транспортування вантажів, зброї, вояків, бойової техніки, а найбільше — пального, потрібного для літаків і бойових підводних човнів.

За час війни в Японії було збудовано 114 підводних човнів, серед них 23-транспортів. Німеччина збудувала 14 спеціальних транспортних човнів, з яких 10 були підводні човни-танкери (для транспортування пального). Вони постачали пальне і мастила німецьким бойовим підводним човнам в районах воєнних операцій, що значно сприяло збільшенню засягу бойових дій німецької підводної флоту та завдало досить нищівної поразки советській військовій флоту, хоч Москва навмисне це промовчує.

За час другої світової війни деякі італійські, японські і німецькі підводні транспортники здійснили походи з Японії навколо Африки до Європи, транспортуючи для гітлерівського збройного союзу держав дефіцитну сировину — вольфрам, цинку, гуму, ліки тощо.

Практика другої світової війни ствердила доцільність застосування спеціальних підводних човнів для транспортної мети, тому на Заході і в СРСР тепер будують наймодерніші підводні транспортники з атомними двигунами. Вони призначені не тільки для перевезення мілітарних вантажів, але також і для десантних операцій. Ще в 1950 році в американській підводній флотії було випробувано три підводних човни, як транспортники, а один з них моделі «Гуавіна» був перебудований на підводний танкер водозміщення 2770 тонн. По випробуваннях морська флотія США вже збудувала і буде далі підводні човни-танкери та підводні транспортники, якими перевозитимуться танки, авта, тягачі, бронетранспортери, артилерія, ракети тощо. В останніх часах Америка збудувала декілька підводних транспортників з атомними двигунами, що транспортують понад 20.000 тонн вантажів. Потужність атомних двигунів — 30.000 кінських сил. (Кінська сила — умовна одиниця виміру потужности). Довжина цих транспортників 161 мтр., ширина 26 мтр. Будуються і нові транспортники вантажопідйомністю 45-80 тис. тонн.

Англія, Канада, Австралія також вже збудували атомні підводні транспортники, серед яких звертає на себе увагу англійський підводний човен «Мок Дік» водозміщення 50.000 тонн. Довжина його 185 мтр., швидкість руху під водою 20 вузлів на годину.

Проекти транспортних підводних танкерів мають також Норвегія, Швеція, Голландія, Західна Німеччина, СРСР, Франція.

Крім транспортування вантажів, десантних груп та зброї, підводні транспортники виконуватимуть і бойові операції.

Нові конструкції

Німецькі конструктори створили найновіший безкрилий літак. Кадуб його — цигароподібний. В передній частині він має отвір, через який подається повітря в реактивні двигуни. Гази двигунів виходять через декілька десятків щілин в нижній частині кадуба, що розмір їх можна збільшувати або зменшувати спеціальними накривками-лопатками, тим самим зменшуючи або збільшуючи силу витікання газових струмів. Це уможливило керування літаком в усі напрямки, стрімко стартувати з літовища та приземлятися.

В Америці сконструйовано літак-тарілку — без крил і кадуба. В центрі тарілки розміщена кабіна легуна, реактивні двигуни, аеронавігаційні та електронні прилади. Літак має надзвукову швидкість. Інші американські летунські фірми збудували літак-гелікоптер, що стрімко підноситься із землі в повітря. Крило його має форму (вигляд руки). В середині крила-руки знаходиться кадуб з кабіною та турбореактивні двигуни. Після стартування літака стрімко в повітря, крило-рука далі починає працювати, як реактивний двигун і як влистане крило. Пальне вибухає в просторі між внутрішньою поверхнею руки крила і зовнішньою поверхнею кадуба, тим самим урухомлюючи літак з надзвуковою швидкістю.

У Великій Британії виготовлено авто моделі «Каррієр».

noch stärkerem Masse als bisher unsere Unterstützung angedeihen lassen. Er berührte einige Vorkommnisse letzterer Zeit und klagte, dass übelwollende Elemente aus ihnen den wohl unrichtigen Schluss ziehen könnten, dass uns an der Festigung seiner Position nicht besonders gelegen sei. So erwähnte er die Rolle des Erzherzogs Wilhelm, ohne irgendwie anzudeuten, dass ihm von dessen Rückkehrabsicht irgend etwas bekannt sei. Ferner gewinnt er aus dem Verhalten einiger militärischen Stellen in Odessa vielfach den Eindruck, dass diese, offenbar unter dem Einflusse den grossrussisch gesinnten dortigen Kreise, nicht recht an die Stabilität der Ukraine und seiner Regierung glaubten. Endlich hat es ihn schmerzlich berührt, dass trotz seines in Angelegenheit des geheimen Protokolles bewiesenen grossen Entgegenkommens unsererseits die Ratifikation des Friedensvertrages dennoch nicht erfolgte, sondern vielmehr mit der neuerlichen, für ihn ausserordentlich schweren Konzession in Cholmer Frage verknüpft worden sei. Hetman war sichtlich bemüht Vorstehendes nicht als Rekrimination, sondern ausschliesslich als Bitte um Unterstützung seiner Stellung und Berücksichtigung deren Schwierigkeiten vorzubringen.

Ich gewann wie stets den besten Eindruck von seiner Loyalität und sympathischen Persönlichkeit.

Телеграма

Ч. 13172.

Тасмне
Реф. I.

ГРАФ ФОРГАЧ,

Київ, дня 19. серпня 1918.

Ч. 833

над. 9 год. 40 мін. поп.
впл. 3 год. -- мін. поп.
20. VIII.

Ш и ф р и
Тасмне.

У мой сьогоднішній розмові з гетьманом, яку цей вів у дусі щирої симпатії до монархії й бажання до тривалого опертя на ній, він висказав прохання, щоби ми в ще більшій мірі, як досі, піддержували його позицію. Він порушив кілька подій останнього часу й жалівся, що деякі елементи злої волі могли би з них помилковий висновок зробити, що нам не залежить особливо на скріпленні його позиції. Так він згадав ролю Архикнязя Вільгельма, не даючи ніяк до пізнання, що йому щонебудь є відоме про його задум вернутися. Дальше, що він з поведінки деяких військових кіл в Одесі набирає враження, що вони, очевидячки під впливом тамошніх великоруських настроєних кіл, не зовсім вірять у стабільність України і його уряду. Вкінці, що його болючо вражає, що помимо його, в справі тасмного протоколу, виявленого бажання йти на зустріч, з нашої сторони не наступила ратифікація мирового договору, але, що більше, її зв'язується з дуже важкою для нього концесією в холмському питанні. Гетьман очевидячки намагався підносити це не як рекримінацію, але виключно як прохання про піддержку його становища й узгляднювання його труднощів.

Я, як усе, виніс якнайкраще враження про його лояльність і його симпатичну особу.

(Далі буде)

призначене для повітряно-десантних військ. Це відкрита машина на 4-х колесах, кожне з яких — вільнорухоуче, бо воно не зв'язане судільно віссю з протилежним колесом. Така конструкція колес в техніці називається «вільною підвіскою», і уможлиблює всюдихідність транспортної машини. Авто має двигун на 40 кінських сил і розраховане для 4-х вояків. Головна особливість його та, що авто протягом 1 хвилини можна скласти у формі скрині. Вага авта з мотором, паливом, колесами 320 кгр., вантажна підйомність 350 кгр. Після вивантаження з літака авто протягом 1 хвилини розкладається 4-ма вояками і вже готове до руху. Ніякого інструменту для складування і розкладування авта не потрібно. Його можна транспортувати літаками, човнами, вертольотами, скидати з повітря двома парашутами.

3 історії ракетної зброї

Перші ракети для викликання пожежі серед ворожого табору були вжиті в Індії, Китаю та Індонезії приблизно в X-му столітті. Першими, що застосували ракети в Західній Європі, були німці. Вони спалили запальними ракетами в 1421 році Саацу, воюючи з гуситами. В 1799 році війська індійського раджі Типа-саїда «стрільними жакливого вогню» завдали великої поразки англійським військам, що обложили м. Серінгапатам. Англійський генерал У. Конгрев звернув поважну увагу на індійські ракети, значно їх удосконалив, а в час бомбардування Копенгаги (столиці Данії) англійські війська застосували в 1807 році нові запальні ракети, що їх вистрілювали англійські кораблі.

В кол. царській Росії конструкціями бойових ракет займався українець А. Д. Засядько. Тепер московсько-болшевицькі імперіялісти записали Засядька на своє «наукове конто», як «великого російського науковця-винахідника». Ракети Засядька взірця 1815 року були вжиті Московою в 1828 році під час московсько-турецької війни. Але першими винахідниками ракет в Україні були запорізькі козаки. Вони застосовували «божевільний вогонь» проти татарсько-турецьких наїзників ще в 1750 році. 1850 року царський уряд призначив москаля генерала К. Константинова начальником «Санкт-петербурзького ракетного заведення», який привласнив ракеті Засядька, як свій винахід, дещо змінив конструкцію, і вони були застосовані в час Кримської війни (1853-56 рр.). Англійці в той час вживали проти московського війська значно ліпші ракетні стрільна.

Дальшого розвитку ракетні стрільна не мали, бо їх заступила артилерія з нарізними цівками. В час першої світової війни ракети використовувалися для сигналізації і освітлювання поля бою. Нові бойові ракети появились в другу світову війну і першими в цій збройній ділянці були німці («Фау-1», «Фау-2»). Москалі, хоч й галасали про «соціалістичну перевагу», виявилися задурними в ділянці ракетної зброї. Тому по закінченні другої світової війни Москва вивезла до СРСР «живі трофеї» війни — понад 2.000 німецьких ракетних науковців та інженерів. Вони й озброїли Москву сучасними ракетними стрільними та космічними кораблями. Москалі дуже ретельно приховують прізвища головних конструкторів власної ракетної зброї, бо коли вони були б виявлені, світ довідався б, що не московський, але німецький геній озброїв советські збройні сили ракетами.

Тепер обидва ворожі світи мають ракети, якими можна завдати поразки ворогові в кожній точці земної кулі.

Ручні гранати

На озброєнні сучасних армій існує велика кількість різномірних взірців ручних гранат, т. зв. «кишенькової артилерії». Хоч їх обладнання різне, але всі вони поділяються на два види: ударні і дистанційні. За призначенням гранати бувають протитанкові, протипіхотні, отруйні, бактеріологічні, слезоточиві тощо.

Ручна граната ударної дії немає дистанційного підривача, вона вибухає негайно, як тільки діткнеться твердої перепони.

Протипіхотні ручні гранати, що розриваються на відламки, мають тільки дистанційний запальник. Він складається з двох головних частин: ударного механізму і самого запальника. Ударний механізм має ударник з жалом, бойову пружину і забезпечник. Запальник вибухає від дії ударного механізму, розриває гранату, викликаючи тим самим детонацію її вибухової речовини.

Перед, тим, ніж кинути до ворога гранату дистанційної дії, потрібно в першу чергу висмикнути (в деяких гранатах відсунути) забезпечник. Тим самим ударному меха-

нізмові надається «бойове поготівся». В той момент, коли кинута граната вже летить в повітрі, ударник своїм жалом наколить капсулю запальника, а вогонь від неї запалить пороховий уповільнювач, що з'єднане капсулю запальника з капсулю-детонатором. Пороховий уповільнювач горить 3.5-8 секунд. Лише вогонь порохового уповільнювача досягне капсулі-детонатора, граната вибухає.

Середньо віддаль (35мтр.) граната пролітає за 2.5 секунди. Якщо її пороховий уповільнювач горить 3.5 секунди, то до вибуху залишається ще 1 секунда. Коли уповільнювач розрахований на 8 секунд — до вибуху залишається 5.5 секунд. Протягом однієї секунди до вибуху майже неможливо щось застосувати проти гранати, аби уникнути поразки, але за 5.5 секунд можна не тільки заховатися перед вибухом, а навіть кинути гранату назад на ворога, або взагалі відкинути набік.

Якщо ручна граната після висмикнення забезпечника знаходиться в руці вояка, а ударний механізм з невідомих причин наколов капсулю запальника, в гранаті буде чути шипіння. Це горить пороховий уповільнювач. Таку гранату потрібно негайно кинути якнайдалі, а самому сховатися.

Сучасні гранати вибухають через 3-4 секунди після того, як ударний механізм наколов капсулю запальника.

СОВЕТСЬКІ БАГАТОКРАТНІ (БАГАТОЦІВКОВІ) РАКЕТНІ МІНОМЕТИ

В советській армії тепер дуже широко застосовано багатократні ракетні міномети. Робиться найбільший натиск на некермовану ракетну зброю, яку вони називають «Стрільно з реактивною силою». Застосовується його тому, що некермована ракета не вимагає великого технічного вивідування потрібного для вистрілу, легко і швидко продуктується заводами і його можна широко і масово використовувати на фронтах. Вони добре надаються для знищення ворожих укріплень на відкритому полі. Їх можна швидко і легко застосовувати, переносити, вони дають велику кількість вогню, що психічно впливає на ворога.

Советська армія ділить свої багатократні ракетні міномети на три категорії: 1. Середні артилерійські ракети; 2. Тяжкі артилерійські ракети; 3. Ракети на дальшу віддаль. (ВВ-1 і ВВ-2).

Найбільше застосовано в советській армії середні артилерійські ракети; їх призначення — поборювати ворога, який знаходиться на відкритому терені, його укріплення не добре зміцненні, як також, і як заслонний вогонь.

Тяжкі артилерійські міномети призначені для знищення ворожих укріплень і для розпорошування ворожих резерв. Ракети далекої віддалі призначені для руйнування комунікацій і установ постачання та для знищення укріплень. Вони вистрілюються на віддаль від 24 до 64 км. Перед стрілом на головку ракети накладаються ще спеціальні головки, які мають дробильну, скалкову, пожежну бетонопробивальну дію або наладовані хемічними середниками.

1). «ВМ-14» — на тягаровому авті «ГАЗ-63»

Це багатократний міномет категорії середньої артилерійської ракети. Показали його перший раз москалі на листопадовій параді в 1959 році у Москві. Це покищо є останній багатократний ракетний міномет, що про нього знають на Заході: вага його 4,5 тонни, він найлегший і найбільш маневренний в советській армії.

2). «ВМ-20» — на тягаровому авті «ЗІЛ-151»

Багатократний міномет для тяжких артилерійських ракет. Був перший раз показуваний на параді в 1954 році. Міномет складається з 4-х прямокутних гратчастих вистрільних цівок, з шрубуватою напрямною шиною, які лежать горизонтально в одному ряді. Напрямні шини надають ракеті початкову різь. Вистрілювання відбувається з буджуючою силою 7-а малими витрисниками, шість з них розміщені навколо центрального витрисника.

3). «ВМ-24» — на тягаровому авті «ЗІЛ-151»

«ВМ-24» — міномет, що призначений до вистрілу середньої артилерійської ракети. Показаний в другій половині 1953 року. Змонтований на такому самому підвозі, що й ракета «ВМ-20». Має 12 округло гратчастої форми вистрільних цівок. Вистріл ракети відбувається через скісно поставлений витрисник.

4). «ВМ-24» — на панцерному тягачі «АТ-С»

Перший раз його показали совети на параді 1957 р. в Москві. Має 12 цівок, які змонтовані у два ряди, по 6 ці-

вок в кожному. Напереді в кабіні авта, крім водія, може розміститися ціла обслуга міномету. Напевно застосовується для підтримки наступаючих танків.

5). «ВМ-28» — на тягарових автах «ЯАЗ»

Міномет призначений для тяжких артилерійських ракет. Показаний вперше на московській параді 1957 року. Підвоззя його — тяжке, трьохосеве тягарове авто з окремою гідропередачею на кожну пару коліс. Авто може перевозити шість ракет. Вистріл ракет відбувається через витрисник.

6). «ВВ-1» — на амфібійно-панцерному підвоззі «РТ-76»

Цей міномет був показаний на московській параді 1957 року. Підвоззя те саме, що застосовується до розвідного танкера «РТ-76». Вистріл ракети відбувається у скісному напрямі; під час лету ракета стабілізована в повітрі 4-ма крилами і різьовими витрисниками. Великий розмір головки ракети дає підставу здогадуватися, що вона налагоджена атомною речовиною. «ВВ-1» — це артилерійська ракета для стрільня на далеку віддаль — на 27 км.

7). «ВВ-2» — на панцерному підвозі «Йосип Сталін», (І. С.)

Міномет змонтований на відвоззі подібному до танкера І. С. Показаний на московській параді в листопаді 1957 року. Характеристичним є те, що ракета має циліндричну оболонку, яка служить як охорона ракети. Стабілізація лету ракети «ВВ-2» відбувається через 6 площин і 6 різьових витрисників, які є розміщені навколо головного витрисника. На самому переді підвоззя знаходиться велика головка ракети, яка примонтована сталююю гратчастою сіткою. Вистріл ракети відбувається в скісному напрямі. Ракета призначена для стрільня на далеку віддаль — 64 км. Релятивно велика бурякоподібна головка ракети може бути також налагоджена атомною речовиною.

*) Примітка:

«ГАЗ» — Горьківський автозавод, (м. Горькій).

«ЗІЛ» — Завод ім. Лиховича, (м. Москва).

«ЯАЗ» — Ярославський автозавод, (м. Ярославль).

Таблиця советських рані

Тип	Віз*)	Вага	Вистріль-ні цівки	Дале-кість	Вага ракети	Передача	На озброєнні
ВВ-20	ЗІЛ-151	8 т.	4	18 км.	194 кг.	тривкий матеріал	Моториз. стрілецькі дивізії
ВВ-24	ГАЗ-63	4,5 т.	17	9 км.	55 кг.	"	Ракетно-мінометні полки
ВМ-24	ЗІЛ-151	9,6 т.	12	7 км.	133 кг.	"	Ракетно-мінометні полки
ВМ-24	АТ-С	15,4 т.	12	7 км.	113 кг.	"	Панцерні дивізії
ВМ-28	ЯАЗ-214	18,2 т.	6	21 км.	450 кг.	"	Артилерійські дивізії?
ВВ-1	РТ-76	14,2 т.	1	27 км.	2500 кг.	"	Артилерійські дивізії?
ВВ-2	І. С.	33,1 т.	1	64 км.	3200 кг.	"	Артилерійські дивізії?

ЗБРОЙНІ СИЛИ НАТО

Західна Німеччина, Італія, Бельгія і Голляндія уклали договір, на підставі якого вони будуть продукувати турбінні літаки-винищувачі моделі «ШТАРФІТЕР Ф-104 І». Це спільне вироблення літаків буде дешеве. Західна Німеччина замовила 604 літаки, Голляндія 95, Італія і Бельгія по 75 літаків.

МАНЕВРИ НАТО

Від 21 до 28 вересня 1961 р. відбувалися на Північному морі спільні маневри голляндських, бельгійських, англійських і німецьких морських і летунських сил. Метою маневрів було: тактичний вишкіл різних флот, постачання потрібним майном на морі, вишукування і унешкодження ворожих мін. Випробовувано центральну співпрацю альянтських морських сил з альянтською начальною командою в каналі. Операціями в центральній частині Північного моря керував німецький адмірал Фрайтер фон Вангенгайм, штаб якого був в Кукстафен.

Від 15 до 25 вересня відбувалися маневри на Середземному морі під командою адмірала Бравна, головнокомандувача альянтськими силами в Південній Європі. Маневри мали умовну назву «Шахмат II», в яких брали участь всі види зброї Греції, Туреччини, Італії, Англії і Америки. 101 американська парашутна дивізія, що брала участь в маневрах, скинула 2000 вояків десантів, а грацькі турецькі, і американські частини морської піхоти здійснювали в той час десант з моря. Його підтримували могутні з'єднання 6-ої американської фльоти. Останнього дня Волгарія демонстративно перекинула свої війська до Тракії на турецько-болгарський кордон, щоб тим самим спостерігати за перебігом маневрів. Тому командування маневрів відкликло заповіджені лети реактивних бомбовиків, щоб вони, часом, не порушили кордонів.

ЗАЯВА ФЕРЧА

На пресовій конференції генеральний інспектор Бундесвері ген. Ферч заявив 150 кореспондентам — старшинам НАТО, що Москва зараз напружує всі сили й середники, щоб осягти мілітарну рівновагу між СССР і Заходом. Тому вона й випробовує атомну зброю. Захід, в свою чергу, мусить через те кількісно збільшувати підводні човни, озброєні ракетами «Поляріс» і продукувати більше ракет далекої віддалі.

Ген. Ферч заповів також, що в Зах. Німеччині буде відкрита нова військова академія, де вишколюватимуться старшини для всіх родів зброї. Академія буде у Кобленці, який є зараз найбільшим військовим містом у Зах. Німеччині. Програма вишколу в Академії передбачає навчити використувати на війні всі види зброї. Велику увагу звертається на вивчення чужих мов.

НІМЕЦЬКІ ПІДВОДНІ ЧОВНИ

Корабельні Кілю вже кілька місяців будують нові німецькі підводні човни. Їх будовою дуже зацікавлені західні держави. Човни мають 350 тонн водозміщення 44 метри довжини, 4,6 метр. ширини, прилад «шнорхель» і дуже швидко хідні. Човни озброєні 8-ма торпедними дулами, чого не було ще на малих човнах. Залога нових підводних човнів має 20 осіб. Для німецької фльоти будуються вже 12 човнів. Норвегія, Данія і Туреччина також зацікавлені новими німецькими човнами.

ФРАНЦІЯ

У вересні ц. р. Франція перекинула з Альжіру свою другу — 7-му л. пан. дивізію. Вона буде перебувати в Кольмар і Ной Брайсах, а штаб її — в Мюльгаузен. Пересування французьких дивізій до Західної Європи викликані советською загрозою Франції.

Франція уклала з Америкою договір, на підставі якого французькі війська, які перебувають у Німеччині, вишколюватимуться застосуванню американської атомної зброї.

АНГЛІЯ

Англійське військово міністерство повідомило, що до Німеччини будуть перекинені англійські відділи протилетунської оборони. Вони збільшать в 4 рази вогневу силу протиповітряної оборони англійської армії. 3-й панцерний полк, який навесні 1962 року мусів повернути до Англії, далі залишається в Німеччині. До Німеччини пересунено англійський артилерійський полк в другій половині вересня. Він озброєний керованою зброєю моделі «ТУНДЕРВІД-4».

ЧИТАЙТЕ І ПОШИРЮЙТЕ!

Ілюстрований журнал гумору і сатири

МІТЛА

Виходить щомісяця. Редагує Колегія. Видає і за Редакцію відповідає **Юліан Середяк**.

Ціна за один примірник — 5 песо (в Аргентині).

Річна передплата:

Аргентина — 60 песо; Англія — 12 шил.; Північна Америка і Канада — 2 дол.

В інших країнах рівновартість — 2 дол.

LA ESCOBA, Casilla de Correo Nr. 7, (Sucursal 7.)
Buenos Aires, Republica Argentina.

Ред. Колегія «Вістей» бажає одному з найліпших приятелів і великим прихильникам журналу «Вісті» **Панству Стахіям (Бельгія)** з нагоди їх 50-ліття супружества, всього найкращого в житті, а головне — ще міцного здоров'я, та дочекатися того великого моменту, щоб повернутися на **Вільну Батьківщину** — Україну.
Редколегія журналу «Вісті»

З КНИЖОК І ПРЕСИ

Лонгин Цегельський; «ВІД ЛЕГЕНДИ ДО ПРАВДИ». Видавництво «Булава», Нью-Йорк—Філадельфія. Рік вид. 1960, стор. 310

Степан Ріпецький; «ЛИСТОПАД 1918 РОКУ». Видання і наклад «Братства Українських Січових Стрільців». Нью-Йорк—Дітройт, рік видання 1960, стор. 48

Очікувалося, що в споминах покійного д-ра Л. Цегельського, кол. галицького посла, парламентариста, державного секретаря і посла ЗО УНР в США, які були друковані у філадельфійському щоденнику «Америка», а опісля перевидані видавництвом «Булава», знайдемо правдиві образи й річеві аналізи історичних подій з наших визвольних змагань. Коли ще друкувалися ті спомини, то вже в українській пресі появлялися застереження й спростовання, а пізніше вийшла поважніша праця д-ра Степана Ріпецького під наголовком «Листопад 1918 року», накладом «Українських Січових Стрільців». Д-р Степан Ріпецький, автор виданої у 1956 році книжки «Українське Січове Стрільцтво, яку правдиво можна назвати історією, та ряд інших його праць з часів визвольних змагань, є найповажнішим авторитетом для оцінки спогадів Л. Цегельського.

Це правда, що ми сьогодні не маємо свого державного архіву для документарного заперечення тверджень д-ра Цегельського. Ріпецький свої слова не кидає в повітря, тільки обґрунтовує їх на твердження ряду інших авторів, діячів того самого періоду українського визвольного змагання. Він написав свою відповідь дуже ядроно й джерельно, тому вона є більше правдомовною і вірнішою ніж спомини Цегельського, який на різні свої твердження чи легенди не старається удокументувати так, як це роблять історики чи правники.

Треба думати, що й інші особи, яких згадав Цегельський в своїх споминах, відгукнуться та подадуть свої речеві спростовання.

Ми дуже часто у пристрасній і засліпленій партійній полеміці любимо виливати на голови своїх партійних противників всі брудні. Дуже часто навіть перебільшуємо ті брудні і тим самим лише компромітуємо себе і свою партію. Наші вороги, дуже старанно всі наші політичні твори студіюють і виробляють не добре свідоцтво цілій нашій нації.

Спомини д-ра Л. Цегельського не написані в спокійному і зрівноваженому тоні, як це личило б Державному Секретареві Внутрішніх Справ ЗО УНР. Якщо б це були писані спомини зараз по програній війні, то ще можна було б авторові те пробачити, що він написав їх ще під враженнями, але сучасні спомини появилися аж по 20-ох роках, і автор мав багато часу, щоб всі ті речі докладно проаналізувати. Не видно в них сліду об'єктивності й критичного ставлення до тогочасної революційної ситуації на українських землях та психіки дієвих осіб. Він уживає образливих висловів, спрямованих на адресу своїх політичних противників, а такі, наприклад, вислови, як «політруки Петлюри» (стор. 202) не приносять ані покійному, ані його партії найменшої слави. Написано спомини вже в тому часі, як він покинув свою націонал-демократичну партію і опинився в гетьманських рядах, а тому з поглядів нового партійного наставлення й написав свої спомини.

Автор і заторкнені ним особи вже в більшості не живуть. Тяжко нині провадити у тому напрямі дискусії, бо коли б ті спомини вийшли раніше, то вони напевно спіткнулися б з більшою, ніж сьогодні, критикою.

Автор хоче вмовити читачам своїх споминів, що всі попередні автори, які описували наші визвольні змагання, як д-р К. Левицький, Дмитро Палів, Михайло Лозинський, Степан Баран, Олександр Кузьма, Іван Рудницький, Богдан Гнатевич, Володимир Охримович, Мирон Заклинський, Василь Панейко та інші, наші визвольні змагання навітрили фальшиво, а все, про що перелічені тут автори написали, це нісенітниця, безцеремонні неввірні сплетні і легенди, та, що тільки д-р Л. Цегельський (стор. 307) авторитетно твердить «я найбільше може з усіх діячів українського будівництва з 1917-1919 років, обзнайомлений, як з галицькими так і з надніпрянськими людьми і подіями». Трудно повірити, щоб у об'єктивно думуючого політика була така самопевність.

До своїх найближчих колег він ставиться з погордою. Так, наприклад, свого зверхника, тодішнього премера

д-ра Костя Левицького він називає «інтригантом», на стор. 170 каже: «Я не годився з його безмежним опортунізмом і часто політичною непослідовністю, а так само з його інтригами внутрі національно-демократичної партії». Про інших членів кабінету, (стор. 172) пише: ... «а з решти членів ні один не відзначався гостро окресленою індивідуальністю, ні довшим та ширшим політичним досвідом». Про свого колегу д-ра Михайла Лозинського на стор. 58 висловлюється:

«А до того проявилися тут і дві різні психології: з одної сторони психологія культурних людей із старих родів, що почувалися рівними польській стороні і трактували бувших правителів, хоч і холодно але чемно, а з другого боку — психологія, яку слушно характеризує народня пословиця: «недай Боже з Івана пана»...

Спеціально Цегельський вилив увесь бруд на голови наших славних УСС і полк. Дмитра Вітовського, закидаючи їм, що немовби через їхні якісь політичні комбінації ми втратили Львів, бо вони прибули через три дні пізніше.

Це є великий і несовісний закид і тим самим він паплюжить славну пам'ять наших УСС, які своїми діями впливали в нашій історії золотими буквами, і на їх діях виховувалося наше молоде покоління. Це ті славні і оспівані в піснях та живі в народі УСС! Це та чудова легенда про лицарів «Червоної каліни». Причини, чому наші УСС не прибули на 1. Листопада, то це нам докладно описує Ріпецький. Цегельський перший зі всіх мемуаристів кинув цілком необґрунтований закид, і на нього він не дає жадного документарного підтвердження. Заперече, також, що ідея перевороту Першого Листопада вийшла від УСС і на стор. 15 він пише так:

«Невірне, що думка перевороту зродилася у Січових Стрільців... Мали в часі коло Першого Листопада свою власну та іншу політику, яка стала причиною того, що ми втратили Львів. Але стрільці мали свій плян, державного замаху, а саме проголошення Архикнязя Вільгельма, диктатором — королем. Вони прибули до Львова через три дні після перевороту — отже запізно, бо тоді, коли вже польські легіонери обсадили Кастелівку і гору Св. Юра. Вітовського лише для того вибрано, що він мав великі симпатії серед Січових Стрільців... УНРада знала, що серед Січових Стрільців готується крамола».(?)

Про сл. п. полк. Д. Вітовського він пише так: (Стор. 14) «Не забуваймо, що Вітовський був соціалістом-радикалом, а до того молодим радикалом, якому надніпрянці (Виниченко і Петлюра) здавалися ідеалами революційних політиків... мілітарно- малоосвідченою людиною, без теоретичної мілітарної освіти та штабового досвіду...»

Постає тепер логічне питання: чому тоді УНРада, яка була одиноко відповідальною за цілий переворот, передала йому провід над переведенням повстання? Деж були інші наші високоосвідчені українські старшини в Галичині, бо фактично і поручник Бубела, якого так високо вихваляє Цегельський, теж не мав високих кваліфікацій, а був тільки поручником австрійської армії. Та сам автор пише про Вітовського на стор. 61, що «Вітовський мав замало війська — це факт. Бракувало Українських Січових стрільців. І 5000 не було б забагато. Тому треба до певної міри оправдати Вітовського за його безрадність.»

Тоді чому він нападає на покійного Вітовського, який був найбільше улюблений серед Січового Стрільцтва і у виконуваних своїх державних обов'язків загинув за Україну?

Варто тут дещо ближче проаналізувати твердження автора щодо першого Листопада. Він на стор. 24 пише, що: ... «Вже навесні 1918 року зачинало нам (себто українським лідерам в Австрії) ставати ясно, що Австро-Угорщина та Німеччина йдуть до програної. Говорено про можливий сепаратний мир цісара Карла з Антантою і про його таємні переговори з Вільсоном і т. д. У зв'язку з цим молодий цісар Карло запрошував до себе провідників невдоволених парламентарних груп та радився їм, як перебудувати Австро-Угорщину.»

З цього виходить, що наші «батьки» вже раніше знали наперед, що буде переворот; то чому вони вже тоді не почали активно працювати над тим, як найбільше принести користі Україні, і, щоб революційним способом, перебрати владу в Галичині? Для чого тоді вони не постаралися, щоб стягнуто, якнайбільше наших старшин і вояків до Львова, як це вже заздалегідь робили львівські поляки? Що австрійський цісар провадив розмови з різними невдоволеними парламентарними групами, то це ще не віщувало якихось перебудов монархії, і є ще сум-

нівним, чи цісар погодився б добровільно на перебудову монархії по думці наших українців. Тодішні наші провідники, просто були засліплені тими різними проектами і тою мрією, що їм «Найсніший Пан» піднесуть на золотій таці самостійність для Галичини. Не пам'ятали, що австрійська політика у відношенні до українців ніколи не була ясна й певна, та не йшла по лінії визвольних змагань українського народу. Інтереси українців в Австрії охороняла не політика віденського уряду, — тільки австрійська конституція, яка була проголошена Габзбургами не з ласки їх народів, а була здобутком загальноєвропейських революційних рухів у половині 19-го століття. Цегельський сам признає те, на стор. 33:

«Ми щиро, в інтересі нашого народу, — бажали врятувати Австрію та Карла, хоч і сумнівалися, чи це ще можливе». Не думали і не хотіли зрозуміти тодішні наші «батьки», що цісар і австрійський уряд в першу чергу думали про добро Австрії, а не про Галичину і нашим послам не треба було сидіти в безбечному Відні, а бути вдома і від весни аж до 1. Листопада активно працювати, щоб, коли прийде велика хвилина, постаратися якнайбільше вояків для Львова. Цегельський пише на стор. 63:

...«Не треба забувати, що частина лідерів УНРади були заскочені державним переворотом в Відні та не могли вже дістатися до Львова».

Були тоді в Відні президент УНРади д-р Петрушевич Володимир Сингалевич, Олександр Колеса, Станіслав Дністрянський, Євген Левицький, Юліян Романчук, Варон, М. Василько, Володимир Бачинський, Лев Бачинський, Кирило Триловський і інші.

Переворот вдався прекрасно і тут велика заслуга полковника Вітовського та секретара УНРади Степана Барана, бо переворот був проведений бездоганно, вміло, що про нього навіть не довідалися ані австрійці, ані поляки. Це вже саме може підтверджувати про велику ідейну вартість тодішніх діячів і організаторів Великого Листопада. Але на самому початку не узглядено найважливішого, і це було причиною програти: що зробити з найголовнішим противником поляками, які напевно не будуть спокійно і приглядатися подіям? Зроблено відразу найбільшу хибу, бо не переведено інтернування польського активу у Львові й інших містах Галичини. Нашій тодішній владі передано списки польського активу Львова і ми, інтернуванням його, унеможливили б всякі спроби польського повстання. Автор пише, на стор. 62: ...«У Станіславові було доволі нашого досвідченого війська. Але знову тамашні провідники задержували його в себе, боялися повстання місцевих поляків».

Ми були, однак, джентельменами, м'якими, 105% демократами і дуже рахувалися з тим, що скаже на те Антанта, в яку теж почали вірити наші провідники і яка мала їм теж принести самостійність. Поляки не рахувалися з опінією і робили так, як це вимагають обставини воєнного часу. Інтернували і розстрілювали наших людей, та самого батька д-ра Цегельського теж інтернували. В Перемишлі замість того, щоб відразу висадити мости на Сян, то вони бавилися у перемиря, а поляки це все мудро використовували лише для того, щоб підтягнути свої сили. Як тільки мали вони більші сили, то за одним ударом зайняли Перемишль, а наші «батьки» в калісонах опинилися у концентраційному таборі в Пикуличах.

Цегельський хоче нас переконати, що польські консерватисти на чолі з графом Незабітовським думали підпорядкуватися українцям Львова, але польські вояки до того не допустили. Далше ще про польських консерватистів пише він так на стор. 94: «На початку 1923 року цей граф Генрик Бадені провадив з'їздом кількох сот земельників із Зах. Українських земель у Львові і цей з'їзд подавляючою більшістю ухвалив, що українська держава є історичною konieczністю, та що східня Галичина є її частиною».

Шкода тільки, чому автор вже для української історії такій важний факт не постарався зафіксувати. Якось дивним те все здається, коли пригадуються ті часи, як власне польська шляхта найбільше гнобила українців за Австрії і вся адміністрація була в їх руках. Пригадаймо графа Баденю, як він діяв у Галичині. Це є нонсенс, щоб польська шляхта у вільній Польщі проголошувала ще в 1923 році таку постанову проти своєї батьківщини, коли є відомим, що всі поляки від лівих до правих були проти українців.

Однак, треба згадати те, що ми програли були в листопаді 1918 році битву за Львів, але завдяки цьому першому

Листопадові виграли війну за українськість Західніх Земель і того ж Львова.

Багато місця присвячується покійному гетьманові Павлові Скоропадському, і з його писанини виходить, що, коли б Директорія і Січові Стрільці не зробили повстання проти гетьмана, то Україна була б самостійною (?) Варто ці думки автора глибше проаналізувати.

Центральна Рада попросила німців на Україну і обидві держави спільно викинули большевиків з України. Тодішні наші «батьки» хворіли на модерну того часу хворобу — «соціалізм», і більше присвячували уваги різним партіям, як українській державній рації. Не було твердої руки, яка зуміла б навести порядок в армії і в державі, бо тоді Центральна Рада мала б більше авторитету в державі. В першому українському парламенті засідало до сотні послів ворожих Україні і вони найбільше вносили анархії у нашому парламенті. Полк. Євген Коновалець в своїй книжці «Причинки до історії Української революції» так характеризує Центральну Раду (стор. 5):

«Та швидко ми були примушені ставитися критичніше до діяльності діячів Центральної Ради, бо бачили наглядно, що їхня політика вводить у краю замість ладу, щораз більше анархії, яка не тільки виключає організацію війська, але веде державу до неминучої руйни.»

Одинокий тоді Пеллюра вмів відокремити партійні справи від державних і тверезо зрозумів вагу організованої військової сили, хоч сам не був військовиком, і тим самим вирішально спричинився до створення і зорганізування нашої української армії. Його колеги не захопили духу часу і далше хворіли на партійництво, яке тільки вносило анархію. З безрадності Центральної Ради скористалися німці, і, щоб безоглядно грабувати Україну, вони розпочали провадити на нашій землі свої політичні маніпуляції.

Про тодішню Наддніпрянську Україну і чи вона була дозрілою до того великого чину, автор на стор. 290 пише:

«В Україні в 1918 році «свідомих», як ми це розуміємо українців, було обмаль. Була це переважно молода революційна, соціалізм напоена, інтелігенція — студенти, вчителі, письменники тощо. Їх не вистачило навіть на обсягу одної губернії. Адміністративного та політичного досвіду в них не було...». І далше на стор. 76: ...«Наші соціалісти... вони не мали ніякого впливу на збольшевиченій міській пролетаріят, ані на міську жидівську інтелігенцію...», на стор. 23: ...«Поміркованої буржуазної української класи не було. Та, що була, то була — всеросійською, або т. зв. „малороси“. Вони ставилися ворожо до всякого соціалізму — отже і до соціалізму українського. Оці „малороси“ не були противні гетьманщині, хоч і не одушевлялися нею... за браком ліберального царя, воліли вже ліберального гетьмана та гетьманську Україну, ніж соціалізм. Вони воліли царя, але коли його не стало, то зі страху перед большевиками, вони годилися і на гетьманську Україну. Одиною значною класою, що стояла щиро за Гетьмана, були хлібороби, себто заможні фермери, козаки і т. зв. куркулі, заможні і середньо-заможні селяни... Але ця класа, розсіяна на хуторах, не була зорганізованою, не мала політичного досвіду... Інтелігенція в Україні була назагал або малоросійська — індиферентна, або царестична — общерусська, або комуністична...». На стор. 234 автор пише так: ...«Українські маси тоді ще не заохотували були большевицького раю та відносилися до польського війська ворожо, а небагато ліпше і до петлюрівського. З таким громадським матеріалом, який тоді був над Дніпром, ніякої політики вести не було можна і кожна політична акція кінчиться невдачою».

Отже автор представив докладно тодішні маси Наддніпрянської України: «вони не були свідомими тої великої хвилі», бо з одної сторони була горстка соціалістів, а з другої горстка монархістів, а разом обі групи були за слабкі, аби щось зробити конкретного. З такими висновками автора можна погоджуватися але й можна запечувати їх.

Закидає він Січовим Стрільцям і Директорії, що вони викликали анархію своїм повстанням проти Гетьмана і тим прискорили упадок України. Треба згадати, що порядок на Україні за Гетьмана удержували не українці, а німці, яких було 600 тисяч і австрійці — 200 тисяч. Коли вони покидали Україну і повертали додому по програній війні, тоді власне повставала анархія, бо не було такої великої української сили, щоб могла гарантувати спокій. Німці, прийшовши на Україну, мали свою політику, метою якої було — вивезти як найбільше харчових продук-

тів. Вони взагалі не думали творити українського війська, хоч для цього були ідеальні умови. Полк. Коновалець на стор. 16 так пише:

«Формування української армії представлялося безнадійно, бо німці були проти цього. Замість взятися інтенсивно за формування українських частин, німецьке командування почало все більше формувати всякі московські формації у Києві. Мали безличність назвати себе членами царської родини. Внутрішньо- адміністративний режим у цей час доходив до шпилья безглузкого соціального стихійного національного руху.» А далі на стор. 10: «Справа організації армії представлялася препогано. Але всю ту роботу вели не українці, а навіть у великій більшості дуди ворожі українцям, всяким інтересам української нації».

Про сердюцьку дивізію Коновалець пише так:

«Була мертвою машиною, без любови до свого старшинства, без усякого запалу. І коли прийшов момент війни — то, коли її гетьманську гвардію вислано в поле, вона ще перед зустрічю з противником масово розбіглася. ... Начальником штабу катеринославського корпусу був полк. Коновалов, відомий чорносотенець, що відіграв таку сумну роль у денікінській армії».

Певним є, що коли б гетьман Павло Скоропадський на самому початку пішов би за українською стихією, і став би на чолі цілого нашого народу, то ми мали б українського Манергайма і ніхто не виступав би проти нього.

Коновалець в своїй книжці на стор. 9 пише, що «не зважаючи на свої настрої Січові Стрільці таки були б визнали Скоропадського Гетьманом і залишилися в Києві, коли б не відсутність підтримки гетьмана з боку якої-небудь української партії зі складу Центральної Ради.»

Самого Скоропадського Коновалець так характеризує на стор. 11. «Я прийшов до висновку, що Павло Скоропадський це чесна людина, але дуже слабівільна; українському народові та його справам дуже далека; видно було, що Гетьман завзято вчиться української мови.»

Чому Січові Стрільці виступили проти гетьмана і чого пок. Цегельський теж недоговорює, то їх командант полковник Коновалець на стор. 17 дає відповідь: «Проголошення Гетьманом Федераційного маніфесту було тим останнім товчком, що пхнув Січових Стрільців до виступу в обороні ідеї української державності».

Згадаю ще не докладності і то важніші.

Не відповідає правді, що в Білій Церкві були великі запаси зброї, гармат, і кулеметів, що їх нагромадив Гетьман. Може і були магазини, але не так дуже й великі, бо німці, які вже у 1918 році відчували велику недостачу зброї, напевно ті, так великі, магазини вичистили б.

Бражає, що пок. Цегельський пропагує цілий час, якусь галицьку окремішність і цілий час твердить, що ми мали великі шанси, щоб нас визнала Антанта, і якщо б ми не ангажувалися на Великій Україні то було б ліпше. Тоді чого та Антанта нас не визнала, яка мала децидуючий голос у тих справах. Це тільки були комбінації наших політиків, які поза Галичину не бачили світу (як Цегельського і Панейка), які думали лише заступати галицьку вольость і вести окрему політику; але далеко ліпші були наслідки, коли б була одна наша соборницько-українська, загальна політика, а за комбінаціями галицьких політиків ми мали дві армії, два уряди і дві політики.

Автор твердить, що не потрібно було йти на Велику Україну, а ліпше було б йти в Карпати. Постає тепер логічне питання: звідки черпала б наша армія озброєння, поживу; бо ж наші вояки в Карпатах не їли б каміння, смереки і запивали б гірською водичкою. Ми були окружені зі всіх сторін ворогами. Навіть Чехо-Словаччина, посягала на наші землі. Це могли зробити австрійці у світовій війні, які мали глибоке запілля, а саме промисловою Чехією і Австрією, та господарчу Мадярщину. Добре зробили, що пішли на Велику Україну, бо це є свідченням соборності пересічних українських мас, які відчували її стихійно.

Не забув автор на стор. 200 кинути болотом і на не любих йому Січових Стрільців і повторює большевицькі обвинувачення про якісь морди й екзекуції. Але СС були скалою в большевицькому оці, бо не далася розкластися від їхньої пропаганди. Він пише так: «На чолі цих екзекуцій та реквізичій мав стояти один наш стрілецький старшина, що після нібито служив у большевицькій Чека». Автор того докладно не провів, доказів немає, але з легкої руки кидає вже болотом. Коновалець про це пише так: «Розстріли в Києві були, але їх переводили або власне ці частини, від яких Осадний корпус старався звільнити

Київ, або різні „розвідки“, що не підлягали контролі Осадного корпусу, або врешті, були вони започинані з виразною провокаційною метою. За всі ці випадки січове Стрільцтво не може брати жодної відповідальности.»

В книжці пок. Цегельського є дуже багато неточностей, які треба спростувати, щоб не було враження, що те все дійсно так і було.

Спомини не принесли нічого конкретного і позитивного про прочитанню для вивчення визвольних змагань, не дають жадної джерельної вартости і вони взагалі не надаються на те, щоб наша молодь ними користувалася.

Одиноке, що автор на стор. 309 говорить правду, а тим самим і про себе. «Те, хто не дописав, це були політики. Але вони не мали досвіду в міжнародній політиці. Вони забули, що міжнародня гра є грою сил, а не правничим процесом. Звичні до парламентарної політики в межах правно влаштованої держави, вони забули, що на міжнародному полі нема закону, нема права й нема рекурсу чи відклику. Забули також і про головну максиму міжнародньої політики. Хапай хвилю. Лови, що вдається і не відкладай, бо найближча зміна міжнародного положення може обернутися проти тебе... Брак розуміння міжнародного положення був основною хибою галицьких політиків. Придніпрянські політики (коли можна їх так назвати) не мали й того досвіду, що галицькі. Придніпрянські соціалісти проявляли на полі міжнародної політики безмірну, неймовірну, просто дитячу наївність та ігнорацію...»

Про покійників, як про особу, існує засада, що не можна говорити злого. Не говоримо злого ми і про самого пок. Цегельського. Але він помер, а книжка залишилася. Її будуть читати. Замість добра, вона лише завдаватиме нам шкоди.

Володимир Стечишин

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВІСТЕЙ»

В.П. Моклович, Бельгія — 100 нім. марок.

Блашків, Клівленд — 1 дол.

Станиця Братства у Трентоні збрала 62 доларя на пресову листу ч. 4, що її перевів п. М. Головач. Михайло Кузів — 5 дол.; Теодор Флонт — 5 дол.; Михайло Головач — 5 дол.; Володимир Маркевич — 5 дол.; д-р Теодор Крупа 5 дол.; Стефан Білик — 5 дол.; Іван Галик 1 дол.; Михайло Волинець — 1 дол.; Михайло Шевців — 5 дол.; Зенон Федорович — 5 дол.; д-р Евген Грабарчук — 5 дол.; Богдан Дубик — 5 дол.; Максимів Роман — 5 дол.; Галайдіда Андрій — 5 дол.

Збірка листа ч. 1. 5 дол.: В. Кашуба; 2,40 дол.: Л. Рехтицький; по 2 дол.: Р. Лазурко, В. Семчишин, С. Тринога, Г. Порохонько; по 1 дол.: М. Скобач, В. Горменюк, П. Гнитка, Ф. Колодчин, П. Свигук, І. Падак, О. Радонський, Т. Коваль, В. Чорняк, Ф. Колодчин, П. Фуртак, І. Ковталів, В. Гринько.

Листа ч. 2. 5 дол.: Г. Бойко; по 3 дол.: О. Шиб, М. Свацій; по 2 дол.: М. Цурковський, В. Шлапак, М. Воробець, С. Коцелко, Б. Фостяк; по 1 дол.: В. Вовк, М. Рудавський, Ю. Лакотор, Я. Дерин, І. Коваль, А. Ощипок, А. Куницький, Р. Гаврон, М. Бублич, В. Еднороз, П. Федунішин, В. Зарицький, М. Климович, М. Космира, І. Федюк, Р. Вратейко, І. Горжанський, С. Таньчник, М. Заяць, М. Гальчишак, І. Турянович.

Листа ч. 3. По 3 дол.: М. Павлюк, І. Козій; по 2 дол.: Семчишин, нечиткий; по 1 дол.: Г. Протас, Микола, І. Карасейчук, Сербенський, Вілоус Н. Г. Хомляк, І. Голова, С. Бігун, Г. Петрів, В. Перфецький, К. М., В. Кулик; 0,70 дол.: М. Ікавий; 0,50 дол.: С. Бонтей.

Листа ч. 10. 5 дол.: З. Мандибур; по 2 дол.: П. Гасюк, П. Перцак, М. Марчук; В. Голод, С. Коцелко; по 1 дол.: П. Стренко, П. Білий, М. Марчук.

Листа ч. 11. 5 дол.: П. Жибак; 2 дол.: П. Бубнів; 1,50 дол.: П. Баран; по 1 дол.: Г. Косович, Е. Панчишин.

Листа ч. 13. 3 дол.: К. Лаврів; по 2 дол.: О. Шиб, П. Григоряк, М. Ванькевич, Л. Дикий, В. Роман; по 1 дол.: М. Рохонецький, Л. Ціхоцький, В. Зінь, В. Ярнович, С. Чучик, О. Івахів, Е. Мусій, О. Бабій, Ю. Війтович, І. Кішик, О. Врублівський.

Листа ч. 23. Т. Коник — 1 дол.

Редколегія «Вістей» складає всім жертводавцям щирю і глибоку подяку за свої пожертви і має велику надію, що кол. дивізійники, які є об'єднані в Братстві, як також і поза Братством та всі кол. українські вояки й надалі морально та матеріально підтримуватимуть журнал «Вісті».

Редколегія журналу «Вісті»

Якщо Ви виїжджаєте з Європи до ЗДА? або в Шікаго?
зміняєте місце замешкання в ЗДА чи Канади?
або переїжджаєте в Шікаго?

обов'язково зголосіться до найбільшого
реальностевого бюро

Superior Realty
2721 W. Division телеф. AL - 2 - 4370

до О. ГОРОДИСЬКОГО, який уділить Вам якнайкращі
інформації, як і де найкраще купити дім, підприємство,
фарму чи іншу нерухомість.

Прошу згадати нашу назву, адресу та телефон!

В-во Дніпрова Хвиля
приносить епохальний твір — книгу

Миколи Лазорського

**Гетьман
Кирило Розумовський**

роман-хроніка

Це епопея козацького
життя 18 стол. Книга
має 752 стор., в полот-
ні, 4 кольорова соро-
чинка, продажна ціна:
дол. 6,80; анг. ф. 2,5,0;
австр. ф. 3,0,0; нов.
франків 30; нм. 25.-

Просимо замовляти:

DNIPROWA SHWYLA
München 2, Dachauerstr. 9/II
GERMANY

ВІСТІ

Орган Військово-політичної
думки
Крайової Управи кол. вояків
1 УД УНА в Німеччині

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

Редагує:

Редакційна Колегія

Статті, підписані прізвищем чи
ініціалами автора, не завжди від-
повідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право
скорочувати статті і правити мову.

Всі розрахунки слати до пред-
ставників:

Австралія:

*Mr. R. B. Gishowskyj, 47 Spencer
St., Essendon, Melbourne, Vic.*

Австрія, Бельгія і Німеччина:

*Wolodymyr Steczyszyn,
München 8, Ayingerstr. 25/2 links.*

Англія:

*K. Rosneckyj, 89 Bannerman Rd.,
Bulwell - Nottingham.*

Аргентина: Братство к. в. 1 УД,

*Fraternidad de los ex-comb. de
la 1 UD, Curapalique 760,
Buenos Aires.*

Бразилія:

*Mr. Bohdan Bilynskyj, rua Piaui
205-3, Sao Paulo, Brasil.*

Франція:

*V. Malynovytch, 47 Av. Valioud
47 «Le Brevent» SAINTE-FOY-
les LYON/Rhone, France.*

Канада:

*Wolodymyr Steczyszyn,
München 8, Ayingerstr. 25/II 1.*

США:

*Mr. Bohdan Kaszuba, 2451 W.
Rice St., Chicago 22, Ill.*

Туреччина:

*Sot. Mikola Zabelló, Istanbul,
Beyoglu Posta Kutusu 224, Turkei*

Адреса Редакції:

Ukrainischer Verlag

(„WISTI“)

*München 8, Zeppelinstrasse 67,
Bundesrepublik Deutschland*

*Diese Zeitschrift erscheint Dank der
freiwilligen Geldspenden ehemaliger
ukrainischen Soldaten*

Друковано в друкарні:

*Druckgenossenschaft „CICERO“ e.G.m.b.H.
München 8, Zeppelinstrasse 67.*

Ціни на журнал за одне число:

Австрія	— 5.00 шил.
Австралія	— 2 шил.
Англія	— 1/5 шил.
Аргентина	— 10 пезо.
Бельгія	— 10 фр.
Франція	— 100 фр.
Німеччина	— 0.90 нм.
США і Канада	— 60 центів.

PREIS IN DEUTSCHLAND

0,90 Pf.